

Germania în secolele al XII-lea — al XV-lea

Fărîmitarea
imperiului german
la sfîrșitul secolului
al XII-lea.

Germania a rămas, ca și Italia, o țară fărîmitată. Deși în Germania existau numeroase orașe, totuși între diferitele regiuni nu erau aproape de loc legături comerciale, deoarece orașele germane dădeau atenție numai comerțului cu alte țări și nu celui intern.

În Germania nu exista un oraș mare cum era Parisul în Franța, Londra în Anglia sau Moscova în Rusia, în jurul căruia să se strîngă diferitele regiuni. Împărații germani erau preocupați să-și mențină puterea, cotropind teritorii în Italia și, spre răsărit, de la slavi. Politica lor de cucerire era sprijinită de feudali și de orașele germane, care urmăreau interese proprii și nu unificarea țării lor.

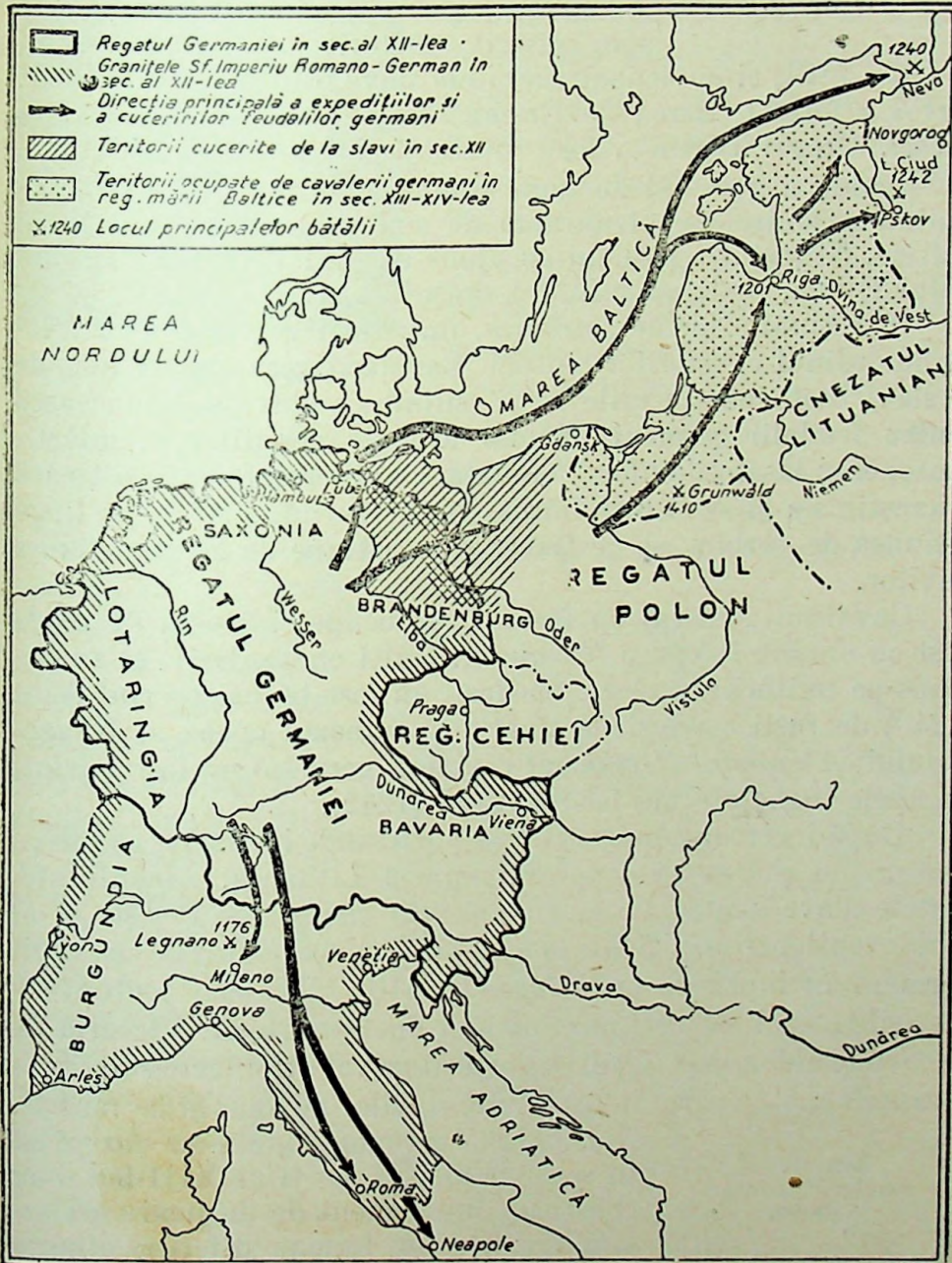
Împăratul german *Frederic I Barbarossa* visa să ajungă stăpînul lumii. El a hotărît să înceapă cuceririle sale cu Italia și apoi, folosind bogățiile acesteia, să cucerească toată lumea. În primele lupte cu orașele bogate ale Italiei de nord, el a ieșit biruitor. Milanul, care a opus o rezistență îndîrjită, a fost ras de pe suprafața pămîntului.

Pînă la urmă, însă, trupele lăsate de împărat în Italia au fost alungate de către orașele care s-au unit în Liga lombardă.

Prin lupta împotriva împăratului, liga a reușit să asigure în anul 1176 libertatea orașelor italiene.

Feudalii germani și împăratul lor au fost alungați și din Elveția. Ei au încercat să supună Elveția, deoarece ea era situată pe drumul comercial dintre Germania și Italia. Vămile mari care se încasau pentru mărfurile în trecere erau rîvnite de împărat și de feudalii germani. În fața primejdiei, țărani munteni din Elveția, dornici de libertate, s-au răscolat și în anul 1315 au înfrînt oștile împăratului german, păstrîndu-și astfel independența. Legenda ne vorbește de *Wilhelm Tell*, un arcaș iscusit și îndrăzneț, care s-a acoperit de glorie în aceste lupte și a devenit croul național al elvețienilor.

Izgonirea germanilor din Italia și din Elveția a contribuit la slăbirea puterii împăratului și la menținerea fărîmitării Germaniei.

Germania în sec. XII – XV. Expansiunea germană spre sud și răsărit.

Cuceririle germane
în răsărit.

În timp ce împărații germani purtau lupte cu orașele italiene și cu Elveția, feudații și cavalerii germani săraciți au cotropit spre răsărit teritoriile locuite de slavi.

Mai întâi, ei au ocupat cnezatele slave dintre Elba și Oder. Aici s-a format Marca de Brandenburg, a cărei capitală era Berlin. Orașul Berlin a fost construit în secolul al XIII-lea.

Cavalerii germani au mers și mai departe de Odra (Oder), punând stăpânire pe tot țărmul de sud și de răsărit al Mării Baltice. Negustorii germani au ajuns în anul 1201 pînă la gura râului Dvina, unde au înființat orașul *Riga*.

În acțiunile lor de cotropire, împărații germani s-au folosit de ordinul cavalerilor teutoni. Cavalerii germani au luat de la slavi toate pămînturile bune, silind pe slavi să muncească pentru feudații germani. Numai locurile neroditoare, mlăștinoase, erau lăsate slavilor. Totodată, slavii erau forțați să treacă la creștinism și să-și uie limba și obiceiurile. Astfel, pe lîngă acțiunea de șerbire, se desfășura și o acțiune de germanizare a slavilor.

Cavalerii germani au încercat să ocupe și Rusia de nord-vest cu orașele Pskov și Novgorod. Uniți cu suedezii, ei au pătruns pe teritoriile rusești. Suedezii au fost bătuti pe râul *Neva* (1240) de rușii conduși de tînărul și viteazul cneaz al Novgorodului, *Alexandru Nevski*, iar cavalerii germani au fost înfrînți pe apele înghețate ale lacului Ciud (1242).

După încercarea neizbutită de a pătrunde în Rusia, cavalerii teutoni au căutat să ocupe Polonia și Lituania. Amenințate, statele slave s-au unit și, cu ajutorul cnezatelor rusești și al moldovenilor trimiși de Alexandru cel Bun, au înfrînt pe cavalerii germani în lupta de la *Grünwald* (1410). Cavalerii teutoni au fost siliți apoi să restituie Poloniei unele teritorii. Victoria de la Grünwald a pus capăt încercării cavalerilor germani de a pătrunde mai departe în teritoriile slavilor de apus și de răsărit.

Dezvoltarea
orașelor germane.
Hansa.

Nici orașele germane care s-au dezvoltat în secolele al XII-lea și al XIII-lea n-au constituit un element de unificare a Germaniei. Ele au format diferite alianțe comerciale, numite ligi, dar acestea erau locale și urmăreau doar dezvoltarea comerțului extern și întărirea independenței orașelor față de împărat și feudați.

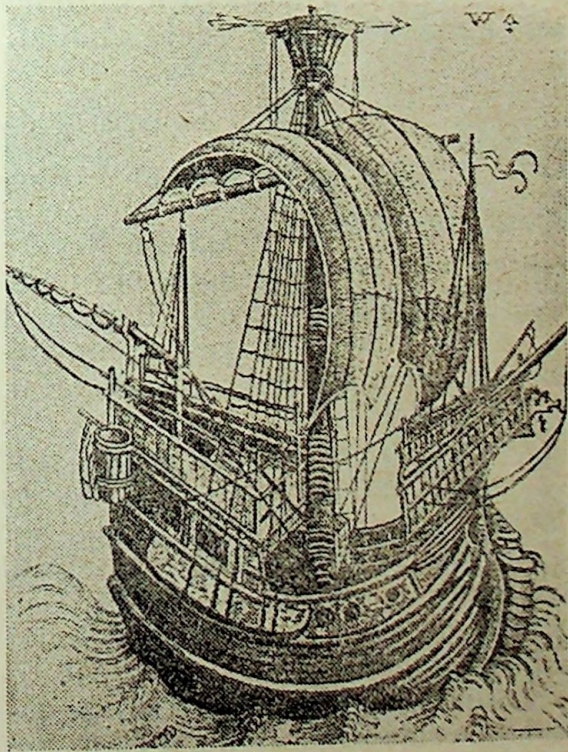
Sigiliul orașului hansatic
Lübeck.

El reprezintă un vas maritim, indicând astfel ocupația locuitorilor săi.

ceilalți negustori din aceste mări și să impună prețurile dorite de ei: să vîndă scump și să cumpere ieftin. Ei obișnuiau să spună: „Noi cumpărăm de la englezi o vulpe cu un ban și le vindem coada vulpii cu un taler“. Cînd prin vicleșug și înșelătorie nu-și atingea scopurile, Liga hanseatică folosea forța armelor. Hansa se bucura de mari privilegii comerciale și avea reprezentanți în Londra, Bruges, Novgorod etc.

Cea mai importantă alianță a orașelor germane de la țărmul Mării Baltice și a Mării Nordului a fost *Hansa* sau *Liga hanseatică*.

Din această ligă făceau parte peste 80 de orașe. Mai importante erau *Hamburg*, *Lübeck*, *Colonia*. Hansa nu era preocupată decît de privilegiile sale comerciale și nu de interesele generale ale orașelor germane. Hanseaticii făceau comerț intens pe litoralul Mării Nordului și al Mării Balticii, de la Novgorod pînă la Londra. Hanseaticii voiau să înlătore pe toți

Vas hanseatic.

Slăbirea puterii imperiale și a imperiului feudal german în secolul al XV-lea.

Infrângerea împăraților germani în politica de cuceriri dusă în sud și est a contribuit la întărirea puterii feudaliilor și la accentuarea fărâmițării Germaniei.

Principii germani, cavalerii feudali și orașele au devenit aproape independenți. În anul 1356 ei au obținut o lege, numită *Bula de aur*, dată de împăratul *Carol al IV-lea de Luxemburg*, prin care principii primeau puteri depline pe proprietățile lor. Însăși alegerea împăratului se făcea de către șapte principii, care se numeau *principii electori*. Împărații erau aleși de obicei din *familia de Habsburg*.

Sfântul Imperiu Romano-German, în secolul al XV-lea, era slab. El nu avea nici legi, nici justiție și nici visterie comună. Fiecare principe, fiecare cavaler și fiecare oraș imperial era independent pe proprietățile sale. Împăratul nici nu putea să-i supună ascultării sale, căci n-avea nici bani, nici armată. Germanii, în acea vreme, aproape uitaseră că au un împărat.

Astfel, în timp ce statele din apusul Europei, ca Anglia, Franța și Spania s-au unificat, formând state centralizate, Germania a rămas un stat feudal fărâmițat.

Lecția a 34-a

Cehia în secolele al XII-lea — al XV-lea

Dezvoltarea Cehiei în secolele al XII-lea — al XIV-lea.
Colonizarea germană.

Cehia sau Regatul *Boemiei*, cum i se mai spunea, era un stat slav care făcea parte din Sf. Imperiu Romano-German. Ea avea o oarecare independență: regele Cehiei era unul din cei șapte principii care alegeau pe împărat.

În secolele al XII-lea — al XIV-lea, Cehia s-a dezvoltat și a ajuns unul din cele mai bogate și înaintate țări din Europa. În Cehia au înflorit meseriile, comerțul și orașele. Posta vurile cehe erau renumite în toate țările. Solul său roditor dădea recolte bogate, iar din adâncurile pământului se exploatau metalele. Renumite erau minele de argint. Capitala Cehiei, *Praga*, era unul din cele mai frumoase și mai civilizate orașe ale Europei. În *Praga* funcționa, din anul 1348, o universitate.

Asupritorii poporului erau, în primul rând, feudali cehi. Feudalii voiau să imite luxul de la curtea regală și bogăția orașelor. Pentru aceasta aveau nevoie de bani mulți. De aceea ei au mărit exploatarea țăranilor șerbi și acaparau pământurile

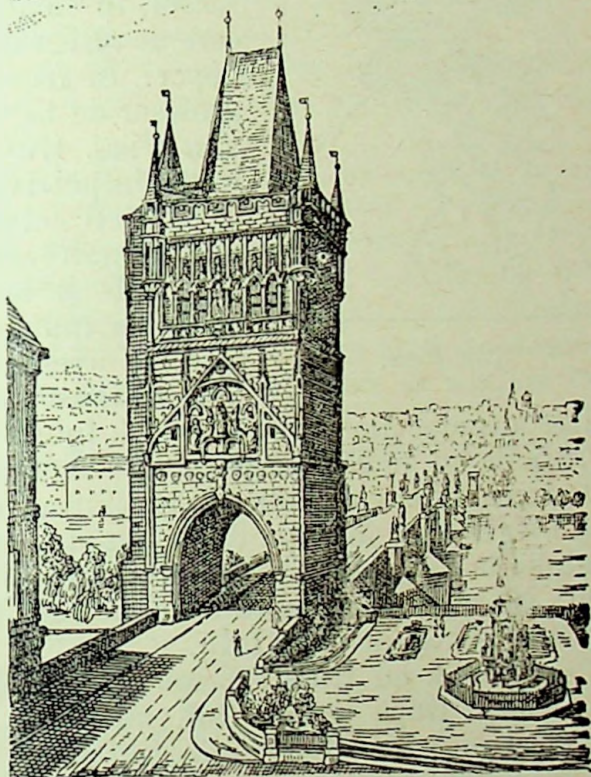
țăranilor liberi. Pe lângă asuprirea din partea propriilor feudali, poporul ceh a avut de suferit și asuprirea din partea coloniștilor germani, care au pătruns în mare număr în Cehia.

În primul rînd, în Cehia au venit preoți și călugări germani pentru a creștina pe cehi. După creștinare, clericii germani au pus mîna pe mănăstirile bogate și pe posturile de conducere ale bisericii catolice din Cehia. Ei au primit din partea regelui și a feudaliilor domenii întinse, care au crescut cu timpul, prin diverse forme de acaparare, ajungînd să reprezinte aproape jumătate din pămîntul țării, pentru care motiv poporul ura biserica catolică.

Mulți coloniști germani au venit în orașele cehe. În orașe s-au așezat meseriași și negustori germani și formau pătura bogată, adică patriciatul orașelor. Patriciatul german a acaparat apoi conducerea orașelor. Tot din Germania, regii cehi au adus meșteri pricepuți pentru exploatarea minelor, care în scurtă vreme au ajuns administratori ai minelor. Regii au mai chemat în Cehia și feudali germani, cărora le-au dăruit moșii și șerbi, pentru a-i ajuta în lupta cu feudali cehi.

Cu timpul, coloniștii germani au acaparat toate posturile de conducere și principalele bogății din Cehia, provocînd revolta diferitelor pături sociale cehe. Nemul-

țumirea a cuprins mai întîi pe țăranii și meșteșugarii cehi, cărora li se alăturau cavalerii sărăciți, manufacturierii și negus-

Podul din Praga.

Construcția a fost începută în anul 1358. Turnul din față este frumos ornamental.

Jan Huss
și mișcarea husită.

Jan Huss.

torii cehi, care voiau să înlăture patri-
ciatul german din fruntea orașelor, și
chiar feudali cehi care invidiau marea
putere a feudalilor germani.

Astfel, în Cehia a luat naștere o miș-
care de eliberare națională a întregului
popor. În fruntea mișcării se afla un
profesor de la universitatea din Praga,
Jan Huss. Huss a chemat poporul la
luptă împotriva stăpînirii germane și
a bisericii catolice. El a demascat cu
multă îndrăzneală, în predicile sale,
abuzurile și lăcomia clerului catolic,
vinderea indulgențelor și a cerut con-
fiscarea averilor bisericesti. Atacurile
lui se îndreptau și împotriva papei.

Huss a tradus din limba latină în limba cehă cărțile bisericesti.
Predicile lui au găsit ascultare în toate clasele sociale din Cehia.
De aceea, biserica catolică și feudali germani îl urau de moarte.
Ei l-au chemat în fața unui conciliu (sinod) al înaltului cler
catolic la *Constanța*, în Elveția, să dea seama de învățăturile
lui. Nevoind să renunțe la ideile sale, Huss a fost condamnat
și ars pe rug în anul 1415.

Moartea lui Huss a făcut să crească mișcarea de eliberare
a Cehiei. După numele lui, mișcarea s-a numit husită, iar
adeptii ei *husiți*.

La anul 1419, în Cehia a început răscoala. Preoții catolici
au fost alungați, iar bisericile și mănăstirile din Praga distruse.
Primăria orașului a fost luată cu asalt, iar membrii consi-
liului comunal au fost aruncați în stradă, pe fereastră. Cehii
răsculați refuzau să recunoască pe *Sigismund*, împăratul
Germaniei, ca rege al lor.

Moderații și laboriții.

În sînul răscoalei husite erau două tabere:
moderații și *taboriții*. Din rîndurile mode-
raților făceau parte negustorii bogați,
manufacturierii, marii feudali și profe-
sorii universității din Praga. Ei urmăreau doar confiscarea
averilor bisericii catolice și autonomia bisericii cehi.

Țăranii, micii meseriași și sărăcimea orașelor formau partida
laboriților. Numele lor venea de la orașul *Tabor*, ridicat și
fortificat de ei. Taboriții erau mai revoluționari. Ei cereau
desființarea iobăgiei și a obligațiilor feudale, precum și alegerea

liberă a preoților. Pentru taboriți, în majoritate țărani, războiul împotriva germanilor era totodată un război contra moșierilor. Astfel, mișcarea taboriților a fost o mișcare țărănească, ca și jacqueria din Franța și răscoala lui Wat Tyler din Anglia.

Taboriților li s-au alăturat unii cavaleri săraciți, cum a fost și *Jan Ziska*, conducătorul armatei husite.

La început, moderații și taboriții au luptat împreună, deoarece erau amenințați de împărat. Ei au obținut succese importante.

Împotriva Cehiei răsculate, papa și împăratul au organizat, între anii 1420—1431, cinci cruciade. La acestea au participat mulți feudali și cavaleri germani și din alte țări catolice, în frunte cu împăratul Sigismund. Toate au fost înfrînte.

În cursul luptelor de apărare, cehii au format armate revoluționare, de infanterie și artilerie ușoară, care erau însuflețite și disciplinate. Ei au avut prima artilerie care se deplasa cu

Lagăr husit.

Așezat pe o înălțime, lagărul este înconjurat de două rânduri de căruțe legate între ele cu lanțuri. În interior se văd corturile răsculaților. În mijloc se distinge grupul conducătorilor și steagul răsculaților. Acest sistem de lagăr a fost folosit și de țărani din Transilvania în răscoala de la Bobilna.

ajutorul căruțelor; iar din căruțe întărite cu scânduri și lanțuri, Jan Ziska i-a învățat să facă tabere de neînving. Deși în armata sa domnea o disciplină severă, Jan Ziska era iubit de răsculați. Într-o luptă a fost orbit de o săgeată, dar el a continuat să lupte și să-și servească cu devotament patria.

După ce a înfrînt atacurile cruciaților, cehii au trecut la ofensivă și au ajuns cu armatele lor pînă în inima Germaniei și pînă la Marea Baltică. Numai la auzul numelui lui Ziska și al uruitului căruțelor cehe, dușmanii o rupeau la fugă.

Victoriile armatelor formate din țărani taboriți și răspîndirea ideilor lor au speriat și pe moderați. Aceștia reprezentau interesele claselor stăpînitoare și se temeau de taboriți, care voiau împărțirea averilor. De aceea moderații au intrat în legătură cu Sigismund, pe care l-au recunoscut ca împărat. În schimb, acesta a aprobat ca pămînturile luate de la biserică să rămîină în proprietatea lor și a recunoscut autonomia bisericii cehe.

Taboriții au socotit acțiunea moderaților ca o trădare. Între moderați și taboriți a început un război. Moderații au atacat pe taboriți prin surprindere și i-au înfrînt în anul 1434.

Deși răscoala husită s-a terminat printr-o înfrîngere, ca și celelalte răscoale țărănești, totuși a avut o mare însemnătate. Ea a pus capăt asupririi germane în Cehia și a ajutat la dezvoltarea limbii și culturii naționale a Cehiei. Poporul ceh e mîndru de eroii săi naționali, Jan Huss și Jan Ziska.

CAPITOLUL VI

STATELE FEUDALE DIN RASARITUL EUROPEI. SECOLELE AL XII-lea — AL XV-lea

Lecția a 35-a

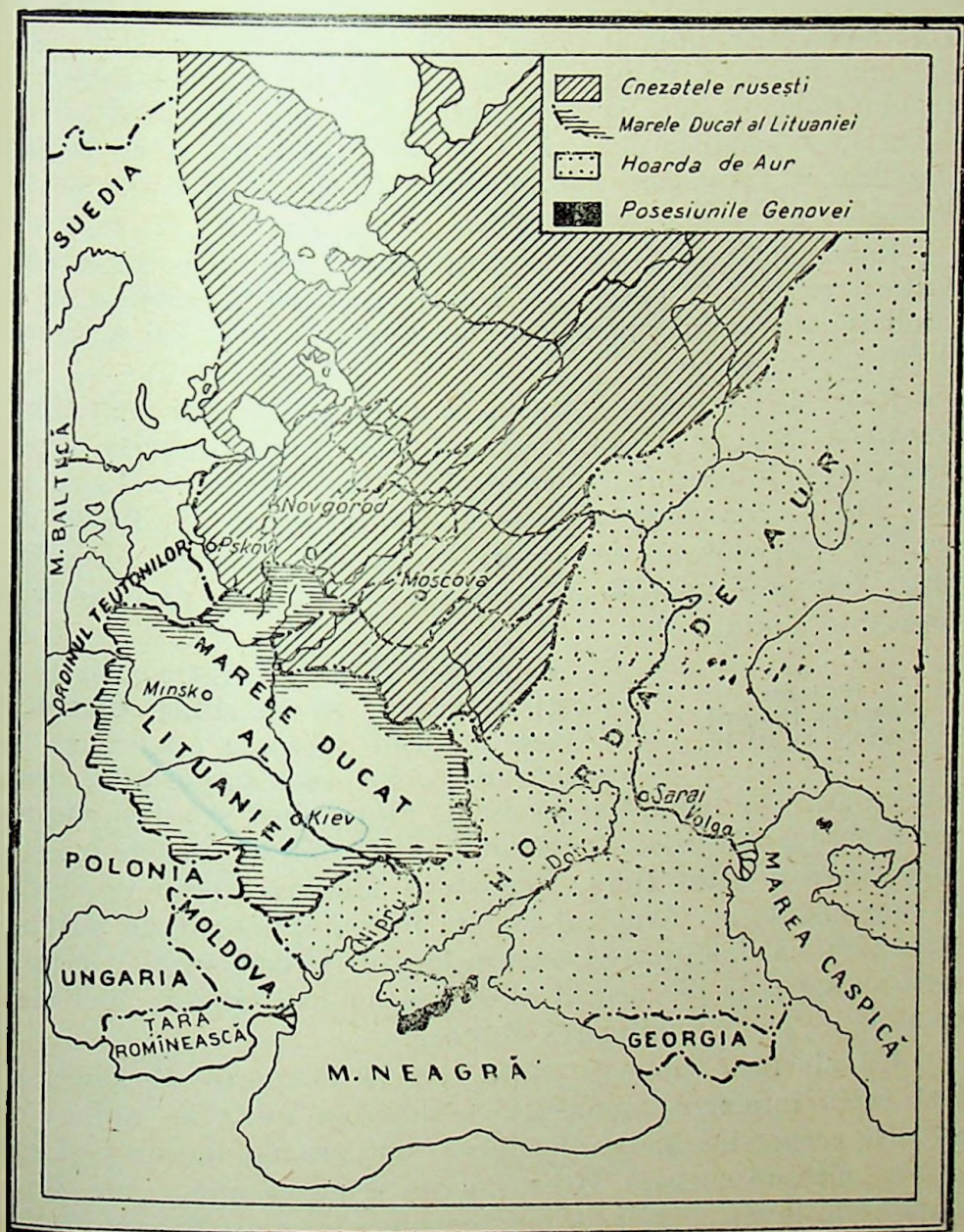
Formarea Marelui Cnezat al Moscovei

Teritoriile rusești
cotropite de către străini
în secolele al XII-lea
și al XIII-lea.

În secolul al XII-lea teritoriile rusești erau împărțite în mai multe *cnezate* și voievodate independente, ca cel al *Moscovei*, al *Novgorodului*, al *Haliciului* și *statul kievean*. Marele stat al Rusiei kievene s-a fărîmițat și el din cauza dorinței cnejilor de a deveni independenți.

Această fărîmițare a ușurat invazia tătarilor în Rusia și cotropirea teritoriilor ei de către statele vecine mai puternice.

Teritoriile din nordul Mării Negre și regiunea Volgăi inferioare au căzut sub stăpînirea tătarilor din Hoarda de Aur, care-și stabiliră capitala la *Sarai* (pe Volga). Marele Ducat al Lituaniei a ocupat regiunile din vestul și sud-vestul Rusiei,

Teritoriile rusești în sec. al XIV-lea — XV-lea.

și anume: *Smolensk*, *Vitebsk* și *Kiev*. Cnezatul din Halici (de la nordul Moldovei) și partea de vest a Rusiei kievene au fost cotropite de către regii Poloniei.

Amenințate dinspre vest de expansiunea germană, Polonia și Lituania s-au unit în anul 1385 într-un singur stat, prin căsătoria ducelui Lituaniei, Vladislav Iagello, cu moștenitoarea tronului Poloniei. Iagello a fost acceptat ca rege de către boierii polonezi, cu condiția de a trece la catolicism. El și cu boierii lituanieni au îmbrățișat catolicismul. Marea masă a populației lituanicene a rămas însă ortodoxă.

Intărindu-se prin această unire, noul stat a cotropit alte teritorii rusești. O parte din boierii ruși au îmbrățișat și ei catolicismul, fiindcă numai cei care deveneau catolici obțineau slujbe de conducere.

Rusia de nord-vest și Rusia de nord-est au fost mult timp despărțite, ceea ce a contribuit la dezvoltarea diferită a poporului rus. În teritoriile ocupate de către Polonia și Lituania s-au format popoarele *bielorus* și *ucrainean*, iar în Rusia de nord-est, dependentă de tătari, poporul *velicorus*. Despărțirea însă n-a împiedicat aceste popoare să păstreze vie conștiința unității lor.

Ridicarea
Cnezatului Moscovei
în secolul al XIV-lea.

În secolul al XIV-lea, între cnezatele rusești a început să se ridice *Cnezatul Moscovei*. Orașul *Moscova* era situat la încrucișarea celor mai importante drumuri comerciale (pe apă și pe uscat) dintre vest și est și dintre sud și nord. Legăturile sale comerciale cu celelalte cnezate rusești s-au extins în scurt timp. Negustorii Moscovei erau renumiți în întreaga Rusie. Comerțul lor era însă împiedicat de fărâmițarea politică. Pentru a-și asigura legăturile comerciale, negustorii au sprijinit pe cneazul Moscovei cu bani și alte servicii, ca să lupte pentru unificarea Rusiei.

Un alt factor care a contribuit la ridicarea Moscovei a fost lupta împotriva mongolilor. Moscova nu avea numai o situație economică mai înfloritoare, dar era recunoscută și ca putere militară cu vază. Acest cnezat se putea apăra mai ușor împotriva invaziei mongolilor, deoarece îl despărțeau de ei regiuni mlăștinoase și regiuni acoperite cu imense păduri. În oraș se afla o fortăreață construită din lemn de stejar, numită *Kremlin*.

În secolul al XIV-lea, printr-o politică înțeleaptă a cneazului *Ivan Kalita* (1325—1341), mongolii l-au recunoscut *mare cneaz* al Moscovei. De acum înainte, teritoriile din jurul Moscovei s-au numit *Marele Cnezat al Moscovei*. Marelui cneaz Kalita i s-a încredințat de către mongoli strângerea tributului de pe întreg teritoriul Rusiei. Kalita a predat o parte din tribut mongolilor, dar o parte a folosit-o pentru întărirea puterii cneazului său.

Tot în Moscova se afla conducerea bisericii ruse în frunte cu mitropolitul. Biserica a sprijinit lupta cnejilor Moscovei împotriva mongolilor pentru eliberarea și unificarea Rusiei.

La sfârșitul secolului al XIV-lea, Marele Cnezat al Moscovei a devenit cel mai puternic cnezat din Rusia. Năvălirile tătarilor împiedicau încă dezvoltarea Rusiei. Cetele mongole jefuiau deseori teritoriile Rusiei, luând în robie bărbați, femei, copii, pe care-i duceau în Hoarda de Aur. De aceea, Marele Cnezat al Moscovei a trecut de la luptele de apărare, la lupta de scuturare a jugului tătar. O groaznică înfrângere au suferit tătarii din partea marelui cneaz *Dmitrie* pe câmpia Kulikovo de lângă Don, în anul 1380. Dmitrie a fost sărbătorit ca erou național și a primit numele de *Dmitrie Donskoi*.

Victoriile obținute nu au adus eliberarea totală de sub dominația tătară, ele au arătat însă că tătarii pot fi învinși.

Sub ocrotirea din ce în ce mai simțită a puterii statului Moscovei, orașele Rusiei s-au dezvoltat, iar legăturile comerciale cu Asia centrală, Bizanțul și Europa apuseană s-au întărit. Totodată au fost strânse legăturile, în special cele culturale, cu statele de la Dunăre și din Balcani.

Pe teritoriul statului Moscovei începea să se plămădească o limbă comună a poporului rus în formare.

Formarea
statului feudal unitar rus.
Ivan al III-lea.

Marele cneaz al Moscovei, *Ivan al III-lea* (1462-1505), a alipit cnezatului său mai multe cnezate rusești, printre care: *Cnezatul Novgorodului*, *Cnezatul din Tver*,

Pskovul și *Riazanul*. Aceste cnezate, pînă atunci independente, au primit conducători de la Moscova.

Ivan al III-lea a început și lupta pentru eliberarea teritoriilor rusești care făceau parte din Marele Ducat al Lituaniei.

Cea mai importantă realizare din timpul său a fost scuturarea definitivă a jugului mongol. Ivan a refuzat să plătească tribut Hoardei de Aur. Armatele tătare, care au pornit asupra Moscovei, n-au îndrăznit s-o atace, deoarece poporul s-a ridicat împotriva cotropitorilor, dornic de libertate. În felul acesta, poporul rus, prin eforturi eroice, a scuturat jugul mongol și a creat condiții mai favorabile dezvoltării sale.

În jurul Moscovei, în mod treptat, au fost strânse o mare parte a stăruțelor feudale rusești, formându-se statul feudal unitar, independent, Rusia.

La realizarea unității teritoriale a statului Moscovei au contribuit în special creșterea schimburilor economice între populația satelor și a orașelor. Noile legături economice înlăturau schimbul în natură și economia naturală, închisă, permițând închegarea unei vieți economice unitare. Pentru liniștea și dezvoltarea lor, orașenii — negustorii și meseriașii — aveau interesul ca puterea statului să se întărească, și de aceea au sprijinit-o.

Marele Cnezat al Moscovei a devenit patria poporului rus, a limbii și culturii naționale ruse.

Importanța internațională a statului rus a crescut în timpul acela. Statul rus avea legături diplomatice cu papa, Veneția, Ungaria, Moldova și Turcia.

Catedrala Sf. Vasile din Moscova.

A fost construită în secolul al XV-lea. Se observă influența bizantină imbinată cu originalitatea rusă. Cupolele sînt mai mici decît cele bizantine și turlele mai numeroase, dînd impresia de varietate și grație.

Formarea imperiului feudal otoman

Imperiul Bizantin, care cuprindea în secolul al XI-lea toată Peninsula Balcanică, a primit din partea cruciadelor o lovitură după care nu și-a mai putut reveni. În secolul al XIV-lea, Imperiul Bizantin era un stat în plină decadentă.

Statele din
Peninsula Balcanică.

Cruciații au jefuit și au distrus multe bogății ale Imperiului Bizantin, iar în 1204 cavalerii cruciadei a IV-a au ocupat chiar și capitala imperiului, Constantinopol, formînd *Imperiul Latin de Răsărit*. Timp de 57 de ani, împărații bizantini s-au menținut doar într-o parte a fostului imperiu. De-abia în anul 1261 au reușit să recucerească Constantinopolul.

După cruciade, Bizanțul a pierdut rolul principal în comerțul dintre țări. Căile comerciale maritime au fost acaparate de orașele italiene Veneția și Genova, ai căror negustori au luat locul celor bizantini.

La slăbirea Bizanțului au contribuit într-o mare măsură luptele pe care a trebuit să le ducă neconținut la hotarele sale din Europa și Asia. În Europa Bizanțul era atacat de către statele slave care se formaseră în Peninsula Balcanică: *Bulgaria* și *Serbia*.

În luptele împotriva stăpînirii bizantine, pe teritoriul Bulgariei luase ființă la sfîrșitul secolului al XII-lea, statul valaho-bulgar, condus de *Asănești*. El a ajuns în culmea puterii sale în prima jumătate a secolului al XIII-lea. Năvălirea tătarilor din 1241 a contribuit la slăbirea lui.

Serbia s-a format prin luptele de eliberare purtate de poporul sîrb împotriva Imperiului Bizantin și a ajuns în culmea puterii sale în prima jumătate a secolului al XIV-lea în timpul regelui *Ștefan Dușan*.

Statul sîrb al lui Dușan cuprindea — pe lîngă Serbia — și *Albania*, *Macedonia* și *partea nordică a Greciei* cu *Salonicul*. Dușan își luase titlul de țar și amenința împărăția bizantină. După moartea lui însă (1355), Serbia s-a împărțit în mici stătuțe și principate, care se luptau între ele.

În Asia, Imperiul Bizantin era hărțuit de către turci.

Cauzele arătate mai sus au contribuit la decăderea economică și politică a Bizanțului. Teritoriile lui se restrîngeau mereu, iar frămîntările sociale îl rodeau pe dinăuntru. La toate acestea se adăugau luptele pentru tronul imperial, care au prilejuit amestecul vecinilor în treburile interne, în special amestecul turcilor. Turcii, chemați în ajutor de un pretendent sau altul, și-au dat seama de slăbiciunea imperiului și și-au pus în gînd să-l cucerească.

Formarea
statului feudal turc
din Asia Mică.

Spre sfîrșitul secolului al XIII-lea, în Asia Mică exista un mare stat al turcilor seldgiucizi și unele posesiuni ale Imperiului Bizantin. Statul seldgiucizilor s-a dezmembrat pe la anul 1300 în mai multe *emirate*. Dintre aceste emirate s-a ridicat emiratul condus de *Osman* sau *Otman*, în imediata apropiere a Constantinopolului. Osman a trecut pe turci la mohamedanism și a unit în jurul emiratului său și alte emirate vecine, iar de la bizantini a cucerit Brusa, unde și-a stabilit și capitala.

Astfel, în Asia Mică, la începutul secolului al XIV-lea s-a format un stat feudal turcesc. După numele întemeietorului, el s-a numit *statul otoman*, iar turcii s-au numit *otomani* sau *osmanlîi*.

Urmașul lui Osman și-a luat titlul de *sultan* (împărat) și a organizat o armată permanentă de infanterie, alcătuită din ostași numiți *ieniceri*, și alta cu ostași de cavalerie, numiți *spahii*. Folosindu-se de această armată bine organizată și disciplinată, turcii otomani au ocupat toate posesiunile bizantine din Asia Mică, trecînd apoi și în Peninsula Balcanică.

Cotropirea otomană
în Peninsula Balcanică.

Prilejul pentru a pune piciorul în Europa le-a fost oferit chiar de bizantini. Împăratul din Constantinopol i-a chemat în ajutor pentru a-și apăra tronul amenințat de alt pretendent. Folosind acest prilej, turcii au ocupat în anul 1356 primele

Ienicerc turc la sfîrșitul secolului al XV-lea.

Pătrunderea turcilor în Europa, sec. XIV.

teritorii în Peninsula Balcanică și orașul *Adrianopol*, unde și-au mutat capitala. Astfel, statul turc pătrundea în Europa, încercuind Bizanțul dinspre Asia și Europa.

Profitând de slăbiciunea statelor balcanice, Bulgaria și Serbia, care se fărâmițaseră și se războiau mereu între ele, turcii au pătruns mai adânc în Peninsula Balcanică. Ei au atacat Serbia și după bătălia din *Cîmpia Mierlei* (1389) au supus-o. Timp de mai multe secole, Serbia a rămas sub stăpânirea turcilor. Cîțiva ani după aceea, turcii au cucerit și Bulgaria, ajungînd, sub conducerea sultanului *Baiazid Fulgerul*, pînă la Dunăre, vecini cu *Tara Romînească*, care se formase de puțină vreme.

Imperiul Bizantin a fost redus la un teritoriu restrîns în jurul orașului Constantinopol. El ar fi fost cu totul cotropit atunci de turci, dacă aceștia n-ar fi fost atacați dinspre Asia de alți cuceritori, mongolii lui *Tamerlan* sau *Timur-Lenk* (un urmaș al lui Gînghis-han). Tamerlan a pătruns în Asia Mică și în lupta de la *Angora* (1402) a bătut pe turci și a prins pe vestitul Baiazid, închizîndu-l într-o cușcă.

Lovitura dată de mongoli și luptele pentru tron care au avut loc după moartea lui Baiazid au întârziat pentru câțeva vreme cucerirea completă a Imperiului Bizantin și expansiunea turcească în Europa.

Căderea Constantinopolului
și întărirea imperiului
turecesc — 1453.

Imperiul turcesc s-a întărit ca stat feudal și mai mult în secolul al XV-lea, în urma *căderii Constantinopolului*. Acesta a fost cucerit în anul 1453 de către sultanul

Mohamed al II-lea printr-un asediu prelungit, pe apă și pe uscat. Armata lui de uscat era de vreo 200 000 de soldați, iar flota se compunea din 250 de vase. Intrarea în portul Constantinopol fiind închisă cu lanțuri, Mohamed a transportat vasele pe uscat pînă în port pe un drum pardosit cu scînduri, unse cu grăsime. Astfel, vasele au putut aluneca pînă în port, unde au fost lansate în apă. În acest mod, orașul era asediat dinspre mare și dinspre uscat. Apărătorii orașului, în număr de numai 10 000, au rezistat 54 de zile, datorită zidurilor puternice care înconjurau orașul.

Cucerit prin asalt, timp de trei zile orașul a fost lăsat pradă ienicerilor și spahiilor. Au fost distruse opere de artă și jefuite bisericile. Catedrala Sf. Sofia a fost prefăcută în moscheie.

După cucerirea Constantinopolului, turcii au ocupat și partea cea mai sudică a Peninsulei Balcanice — Grecia.

Prin cucerirea Constantinopolului, turcii au înlăturat și ultimul punct de rezistență rămas în spatele lor. Totodată turcii au ajuns stăpîinii strîmtorilor dintre Marea Mediterană și Marea Neagră și ai drumurilor comerciale dintre Europa și Asia.

Popoarele cotropite de turci au avut mult de suferit. Turcii erau necruțători cu populația, obligațiile de muncă și în bani fiind foarte mari. Avînd o economie și o cultură înapoiată, Imperiul Otoman a constituit o frînă în dezvoltarea economică,

Portretul lui Mohamed al II-lea.

Imperiul turcesc în sec. al XV-lea.

politică și culturală a popoarelor cotoprite în Peninsula Balcanică.

Cuceririle otomane nu s-au oprit aici. Stat militarist, care își trăgea puterea din cotopirea și jefuirea altor popoare, el prezenta o permanentă primejdie pentru statele feudale din Europa sud-estică, printre care și Țările Române.

Formarea statelor feudale românești

Formarea statului
feudal independent
Țara Românească.

În același timp cu formarea statului feudal rus și a statului feudal otoman în Balcani, pe teritoriul țării noastre s-au unit cnezatele și voievodatele, formînd două state feudale independente: *Țara Românească* și *Moldova*.

Formarea lor a fost o urmare a dezvoltării relațiilor feudale în decursul secolelor, începînd de la retragerea romană din Dacia. În secolul al X-lea, pe teritoriul Daciei s-au cristalizat stătulețe feudale — cnezate și voievodate — în care viața economică și socială progresa, fiind în strînsă legătură cu statele feudale vecine, cum erau cnezatul din Kiev, Bizanțul, țaratul bulgar și regatul feudal ungar.

Descoperirea pe teritoriul R.P.R. de azi a unor tezaure cu monede bizantine din secolele al X-lea și al XI-lea dovedește existența unor legături economice între cnezatele românești și Bizanț, în acea vreme.

Peste teritoriul acestor cnezate și voievodate treceau drumuri comerciale europene, cum era așa-numitul *drum al sării*, care, venind din Polonia, trecea prin Moldova, de-a lungul Siretului pînă la Dunăre sau mai departe la Caffa în Crimeea. De asemenea, drumul care venea dinspre Germania (Leipzig) prin Viena pînă în Transilvania la Sibiu sau Brașov, de unde se ducea peste Carpați la Dunăre. De-a lungul acestor drumuri se înfiripau tîrguri în care apăreau și meșteșugarii.

Monede bizantine de aur (sec. al XI-lea și al XII-lea).

Luptător ungar în secolul al XIV-lea.

Comerțul de la gurile Dunării era acaparat de negustorii genovezi, care se stabiliseră la Chilia și Cetatea Albă.

Clasa boierilor, ca și feudații apuseni, se închegease și se întărise. Documentele vremii arată existența, în acea vreme, la noi, a unor lomenii feudale asemănătoare celor din apus.

Dezvoltarea cnezatelor și voievodatelor a fost întârziată pentru un timp de năvălirea tătarilor în 1241 și, de asemenea, de regatul feudal maghiar, a cărei armată, pătrunzând prin Carpați, voia să ocupe aceste cnezate.

La începutul secolului al XIV-lea s-au creat condiții favorabile pentru unirea cnezatelor și voievodatelor dintre Carpați și Dunăre. Atunci, tătarii slăbiseră din cauza luptelor duse împotriva lor de cnejii ruși, iar în Ungaria erau certuri și lupte pentru tron.

De aceste împrejurări a profitat un voievod român, probabil din regiunea Argeș, cu numele de *Basarab*, și a unit cnezatele existente din Muntenia și Oltenia de azi, într-un singur voievodat. El s-a declarat independent față de regele Ungariei.

Regele Ungariei, *Carol Robert*, a căutat să subjuge din nou teritoriile românești dintre Carpați și Dunăre, pornind război împotriva lui *Basarab*. Lupta decisivă s-a dat la *Posada*, în anul 1330. Oștile regelui Ungariei au fost zdrobite. *Basarab I* a pus, așadar, bazele statului feudal *Țara Românească*.

Biserica ortodoxă a jucat un rol important în întărirea feudalismului și la întemeierea Țării Române. Creștinismul care s-a răspândit pe teritoriul patriei noastre a contribuit la unificarea cnezatelor sub o singură conducere.

Unul din urmașii lui *Basarab*, *Mircea cel Bătrîn* (1386 — 1418), a organizat și consolidat statul feudal *Țara Românească*.

Mircea a lărgit hotarele țării, cucerind *Dobrogea*. De asemenea, el stăpânea și unele ținuturi în Transilvania. În timpul său, economia țării a început să înflorească.

Bătălia de la Posada.

(miniatură dintr-o cronică)

Sus se văd ostașii lui Basarab, aruncînd cu bolovani și trăgînd cu arcuri asupra armatei lui Carol Robert. Jos, în dreapta, regele fuge îngrozit.

Pe lângă agricultură și păstorit, locuitorii au început să se ocupe cu meșteșugurile, comerțul și să exploateze minele de sare, fier și aramă. Se formau și se dezvoltau orașele, printre care Cîmpulung, Curtea de Argeș și Tîrgoviște, Giurgiu și Turnu.

Țara Romînească era însă amenințată de turci, care în acea vreme începuseră să cotopească Peninsula Balcanică.

În fața pericolului turcesc, Mircea cel Bătrîn a căutat să se apere. Mai întâi el a întărit cetățile de la Dunăre. Turcii, conduși de Baiazid, după ce au ajuns la Dunăre, au atacat Țara Românească. Sultanul Baiazid a trecut cu armata în Țara Românească, dar în lupta de la *Rovine* (1394) a fost învins și alungat din țară. Țara Românească și-a păstrat independența.

Întrucât turcii amenințau Europa centrală, împăratul Germaniei a organizat o cruciadă împotriva lor. Mircea cel Bătrîn, care participa cu oastea lui la cruciadă, a cerut să deschidă atacul, ca unul ce cunoștea felul de luptă al turcilor. Cavalerii încrezuți n-au admis aceasta și s-au avîntat în luptă călări și îmbrăcați în armură grea. Turcii i-au înconjurat și i-au măcelărit. Restul cruciaților, înspăimîntați, au părăsit bătălia. Cruciadă s-a terminat cu înfrîngerea de la *Nicopole* (1396). În urmărirea cruciaților și pentru a-l pedepsi pe Mircea, turcii au încercat să pătrundă în țară după jaf. Mircea i-a respins și i-a alungat peste Dunăre.

Buna organizare a statului și victoria împotriva turcilor au contribuit la dezvoltarea economică a Țării Românești. Prestigiul voievodului a crescut. Totuși, spre sfîrșitul vieții, Mircea n-a mai putut rezista atacurilor turcești. El era absolut singur în fața lor. Mohamed I, sultanul turcilor, l-a atacat cu o armată numeroasă și a ocupat *Dobrogea* și două cetăți de la Dunăre: *Turnu* și *Giurgiu*.

Țara Românească își păstra dreptul de a se conduce singură, în schimbul unui tribut anual. Astfel, Țara Românească a ajuns vasală Imperiului Otoman. Spre deosebire de Serbia și Bulgaria, situația Țării Românești era mai bună. Ea nu era ocupată de turci. Avea o conducere economică și politică proprie. Țara Românească depindea de Imperiul Otoman numai prin faptul că trebuia să plătească tributul și nu avea voie să încheie alianțe cu alte state fără știrea Porții Otomane.

Formarea statului
feudal independent
Moldova.

Cnezatele moldovene din secolele al XIII-lea și al XIV-lea erau adesea atacate și jefuite de către tătarii Hoardei de Aur.

Tătarii treceau și peste Carpați și pătrundeau în Transilvania, supusă regelui Ungariei, jefuind și omorînd populația. Cnezatele și voievodatele din Moldova s-au unit cu armatele din

Transilvania și au întreprins o expediție împotriva tătarilor. Aceștia au fost alungați spre răsărit.

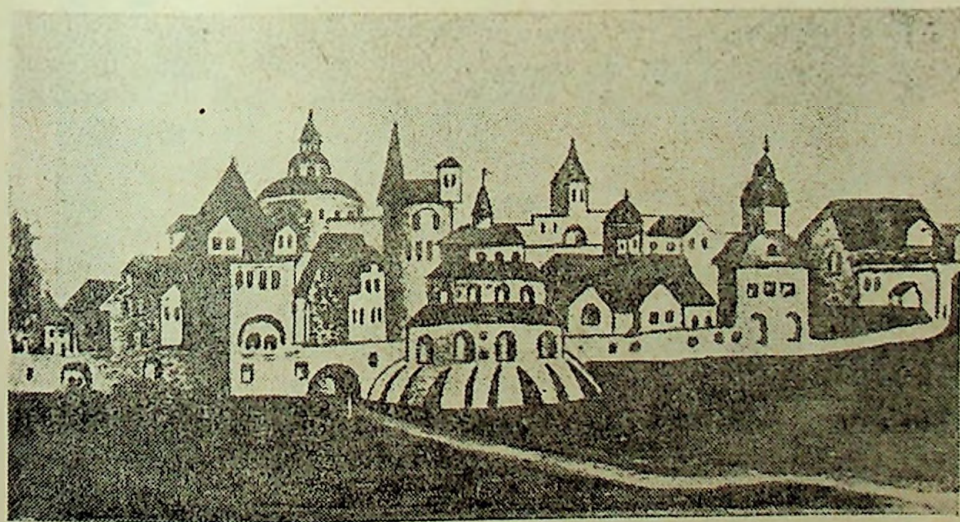
Profitînd de slăbiciunea cnezatelor din Moldova, regele Ungariei le-a unit într-un singur voievodat, cu capitala la *Baia*. Voievod a fost numit *Dragoș din Maramureș*. El era dependent de regele Ungariei. După el au urmat mai mulți voievozi, la fel, dependenți de Ungaria.

Independența Moldovei a fost obținută în anul 1359 de către *Bogdan*, voievod în Maramureș. Neînțelegîndu-se cu regele Ungariei, Bogdan a trecut cu boierii și cetele sale militare munții Carpați în Moldova. Aici, fiind ajutat și de boierii moldoveni, nemulțumiți de amestecul regelui ungar în treburile Moldovei, Bogdan a alungat pe unul din urmașii lui Dragoș, declarîndu-se independent. Bogdan a împărțit pămîntul din Moldova însoțitorilor săi și boierilor locali, întărind puterea acestora.

Întărirea Moldovei
în timpul
lui *Alexandru cel Bun*
(1400—1432)

Organizarea și întărirea statului Moldovei a avut loc în timpul domniei lui *Alexandru cel Bun* (1400 — 1432). Acesta a organizat Moldova și a întărit cetățile

de la graniță. Ca și în timpul lui Mircea în Țara Romînească, Alexandru a sprijinit dezvoltarea comerțului și a orașelor. Pe lîngă *Baia* existau orașele: *Siret*, *Suceava*, *Roman* și *Bîrlad*.

Cetatea Suceava (înainte de dărîmare).

Reședința lui *Alexandru cel Bun*, cetatea Sucevei era zidită pe o înălțime cu trei maluri abrupte. O singură parte făcea legătura cu pădurea. Turcii au reușit, pe timpul lui *Ștefan cel Mare*, să ocupe orașul Suceava, dar cetatea a rezistat.

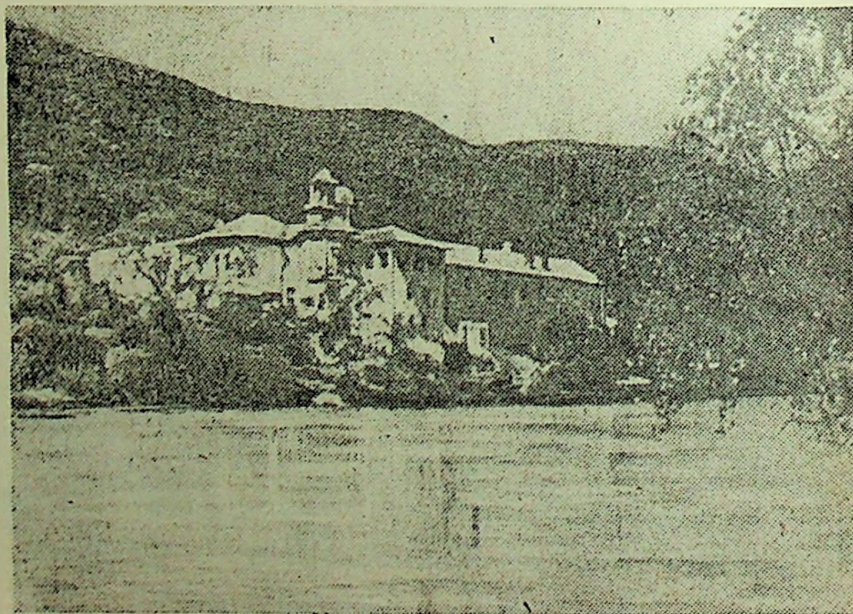
Cele mai strînse legături le-a avut cu Polonia. El a ajutat pe poloni în mai multe lupte împotriva cavalerilor germani. În bătăliile de la *Grünwald* și *Marienburg*, călăreții moldoveni s-au acoperit de glorie.

Alexandru cel Bun s-a sprijinit pe boieri și biserică, de organizarea căreia s-a îngrijit în mod special.

Formarea statelor feudale independente Țara Românească și Moldova în secolul al XIV-lea a fost consecința dezvoltării relațiilor noi feudale în decursul veacurilor, din secolul al III-lea pînă în secolul al XIV-lea, pe teritoriul țării noastre. În acel răs-timp s-au încheiat definitiv noile clase sociale caracteristice orînduirii feudale: boierii (feudali) și țărani (șerbi). Pentru apă-rarea intereselor lor de clasă exploatoare, boierii au format statul feudal.

În timpul lui Mircea cel Bătrîn și Alexandru cel Bun, Țările Romîne au intrat în faza de înflorire (dezvoltare) a feuda-lismului: s-a dezvoltat comerțul, meseriile, tîrgurile și s-au bătut monede.

Ca urmare a dezvoltării economice au început să se dez-volte primele elemente ale culturii medievale în țara noastră.

Mănăstirea Cozia.

Cultura a avut însă, ca și în alte părți, un caracter religios. Astfel s-au construit biserici, cetăți și mănăstiri, cum au fost mănăstirile Tismana și Cozia în Țara Românească, Neamțul și Bistrița în Moldova. Arhitectura era influențată de stilul bizantin.

Bisericile și mănăstirile erau centre culturale în care se învăța scrisul și cititul în limba slavă, pictura, sculptura și unele meșteșuguri.

CAPITOLUL VII

TRĂSĂTURILE ECONOMICE, SOCIALE, POLITICE ȘI CULTURALE ALE ORÎNDUIRII FEUDALE ÎN SECOLELE AL XII-lea — AL XV-lea

Lecția a 38-a și a 39-a

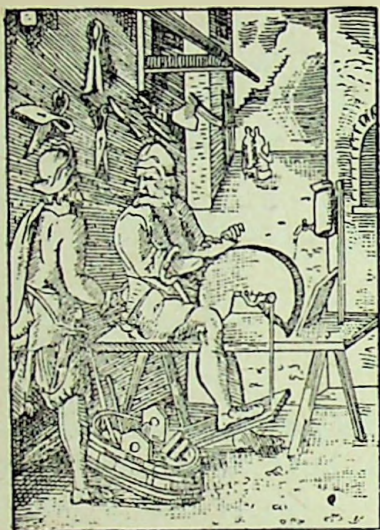
Trăsăturile economice, sociale și politice

Trăsăturile economice. În perioada de început a evului mediu (secolele al V-lea — al XI-lea) a fost caracteristică economia naturală, care era o economie închisă. În perioada de dezvoltare (înflorire) a feudalismului, care a durat din secolul al XII-lea pînă în secolul al XV-lea, economia naturală a început să se destrame. Primul semn al destrămării a fost **separarea meseriilor de agricultură și a orașului de sat.**

Meșteșugarii au perfecționat neîncetat uneltele și tehnica, și au deprins tot mai bine mînuirea lor. Vechii meșteșugari s-au specializat. Dacă în primele timpuri un fierar producea toate uneltele din fier, cu timpul din meșteșugul fierăriei s-a desprins armurările, producția de cuic, de cuțite și lăcătușărie. Din meșteșugul pielăriei s-au desprins curelăria și cizmăria. Munca meseriașilor dădea produse mai multe și mai bune.

Dezvoltarea tehnicii și a meseriilor a contribuit și la progresul agriculturii, care a rămas tot ocupația de bază a populației. Țăranii primeau de la meseriași unelte mai bune decît cele făcute de ei.

Meșteșugarii și-au format centrele lor, care au devenit cu timpul orașe. Ei nu mai produceau pentru nevoile domeniului feudal, ci pentru vînzare (schimb). Produsele lor se numeau **mărfuri**, pentru că erau făcute cu scopul de a fi vîndute. Desfa-

a

b

Meseriași în sec. al XV-lea. a) Tocilari; b) Dulgheri.

Negustori.

Comercianți ambulanți.

cerea mărfurilor se făcea de către negustori, care cumpărau și vindeau mărfurile pe bani, ca mijloc de schimb. Astfel, în mod treptat, economia naturală se destrăma și era înlocuită cu economia de schimb (marfă-bani).

Datorită acestui fapt, schimbul de produse dintre săteni și orășeni s-a intensificat.

Marfă-bani.

În figură se vede schimbul de produse prin mijlocirea banului. În stînga, negustorul are marfă în saci, butoaie și baloturi. În dreapta, cumpărătorii țin în mîna pungi, în care au bani. Primul dintre ei se învoiește cu vânzătorul asupra prețului.

Schimbul de mărfuri se făcea nu numai între oraș și sat, ci și între diferite regiuni și țări aflate la mari depărtări una de alta. Astfel, comerțul a căpătat un caracter tot mai larg. Un rol important în dezvoltarea și lărgirea comerțului în acele timpuri l-au jucat cruciadele din secolele al XI-lea — al XIII-lea, care au deschis țărilor din apusul Europei piețele din Orientul apropiat.

Schimbul de mărfuri a fost ușurat de zarafi și de băncile care au luat naștere prin strîngerea de mari sume de bani în mîna unor oameni. Cele mai mari bănci au fost în Florența și Veneția (Italia), apoi în Augsburg (Germania) și în Anvers (Țările de Jos).

Dezvoltarea modului de trai, creșterea populației și caracterul stabil al popoarelor, care au construit state de durată, precum și lărgirea comerțului necesitau mărfuri tot mai multe. Atelierele meșteșugărești organizate în bresle nu mai puteau satisface nevoile de produse.

Prin reglementarea prea strictă a producției, breslele împiedicau inițiativa și dezvoltarea tehnicii. De aceea, încă în secolele al XIII-lea și al XIV-lea, au apărut ateliere noi, cu o capacitate mai mare de producție, **manufacturile**.

Primele manufacturi au luat naștere în secolul al XIII-lea, în Italia și Flandra, apoi și în Anglia. Manufactura a fost prima formă de producție capitalistă și a constituit treapta de trecere de la modul de producție feudal la noul mod de producție, capitalist.

Apariția manufacturii arată că societatea feudală trecea în ultima sa fază, destrămarea feudalismului.

Transformările petrecute în economie au determinat importante transformări în organizarea socială și politică și în cultura vremii. Au apărut clase sociale și state noi și o cultură deosebită de aceea a începutului feudalismului.

Trăsăturile sociale.
Clasele sociale.

Clasele sociale principale din perioada de înflorire a feudalismului continuă să fie cele cunoscute din perioada de început a feudalismului: feudalii și țărani șerbi.

În felul lor de viață însă s-au produs schimbări, datorită schimbărilor din viața economică.

Pe lângă aceste două clase fundamentale, în secolele al XI-lea — al XV-lea s-a format o clasă socială nouă, liberă, orașenii, ca urmare a dezvoltării meseriilor și comerțului și a formării breslelor.

Feudalii.

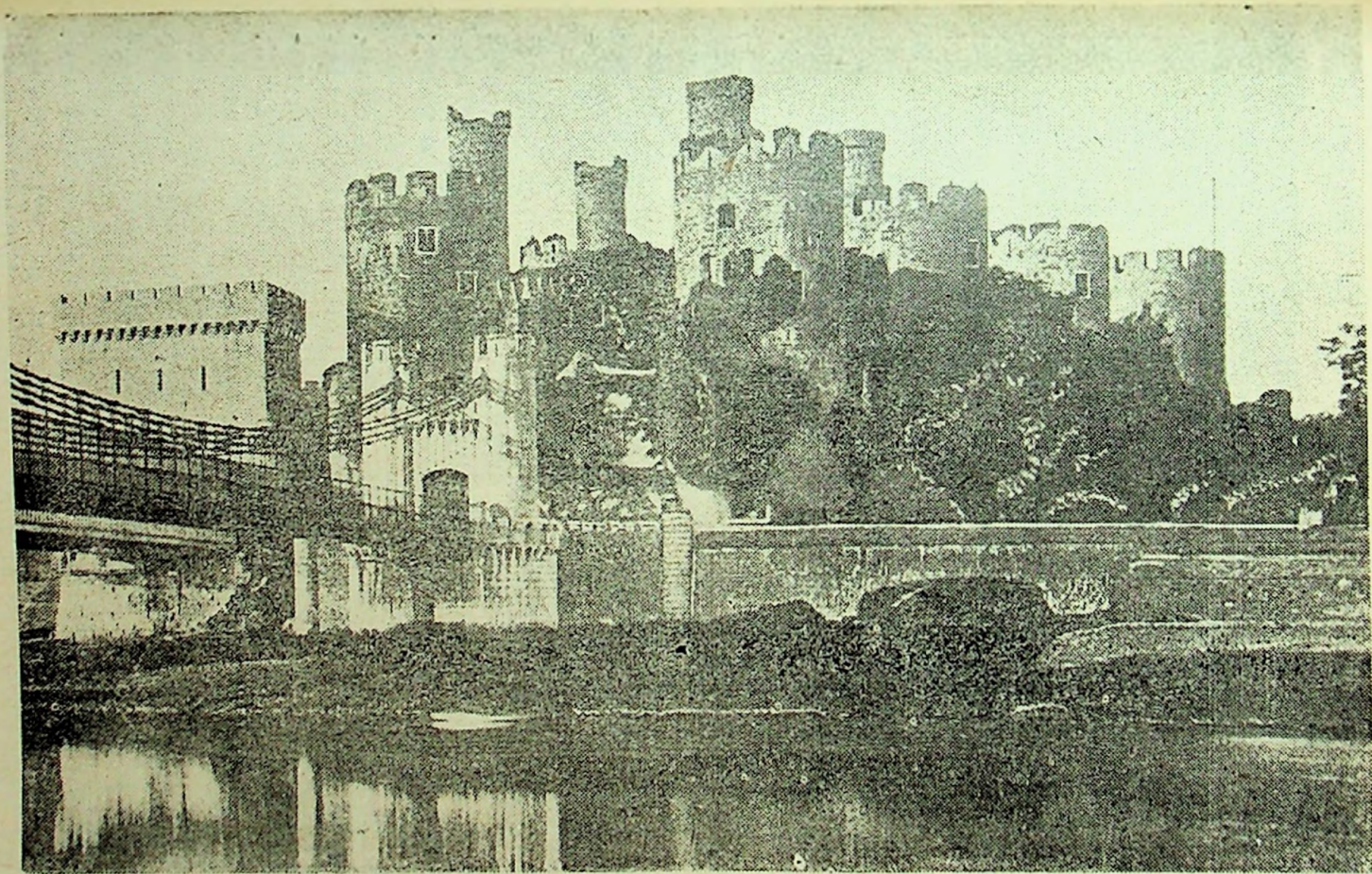
Feudalii constituiau clasa dominantă în stat și se bucurau de mari privilegii economice și politice. Ei stăpîneau moșiile întinse și satele cu șerbi.

Spre deosebire de nobilii romani, care locuiau la orașe, seniorii feudali trăiau la țară. Locuința unui feudal era o fortăreață, un *castel*.

Castelul feudal era construit din piatră, pe înălțimi sau pe insule, unde era mai ușor de apărat împotriva dușmanilor și a țăranilor răsculați. Era înconjurat cu unul sau chiar două ziduri groase, după care venea un șanț cu apă. Peste șanț se aflau poduri mobile. La colțuri, zidul avea turnuri crenelate. În mijlocul curții se ridica un turn înalt, în care se afla locuința și averea feudalului. În jurul turnului se îngărmădeau locuințele servitorilor, magaziile și grajdurile.

În caz de primejdie, oamenii de pe moșia seniorului se refugiau în curtea castelului. Unele castele puteau adăposti zeci de sate, cu vitele și întreg avutul lor.

Pînă la inventarea artileriei, castelele puteau fi ușor apărate. Apărătorii aruncau în dușman cu pietre, apă fierbinte, plumb topit, smolă topită și trăgeau cu arcuri și săgeți de

Castel feudal.

Este castelul unui feudal englez. Are multe turnuri de observare și apărare, cu ziduri înalte și groase; este înconjurat de un șanț cu apă peste care trece un pod mobil.

diferite mărimi, cu vîrfuri otrăvite, silind pe atacatori să se retragă.

Îndeletnicirile de căpetenie ale feudalilor erau războiul și vînătoarea. Pentru cea mai neînsemnată pricină, seniorul cotropea cu cetele sale de vasali moșia adversarului său, dădea foc satelor, ardea recolta, tăia pomi, lua vitele și schingiuia pe țărani.

Seniorii își petreceau mare parte din timp la vînătoare. Ei urmăreau animalele sălbatice călare, distrugînd adesea recoltele. Șerbii n-aveau dreptul să vîneze.

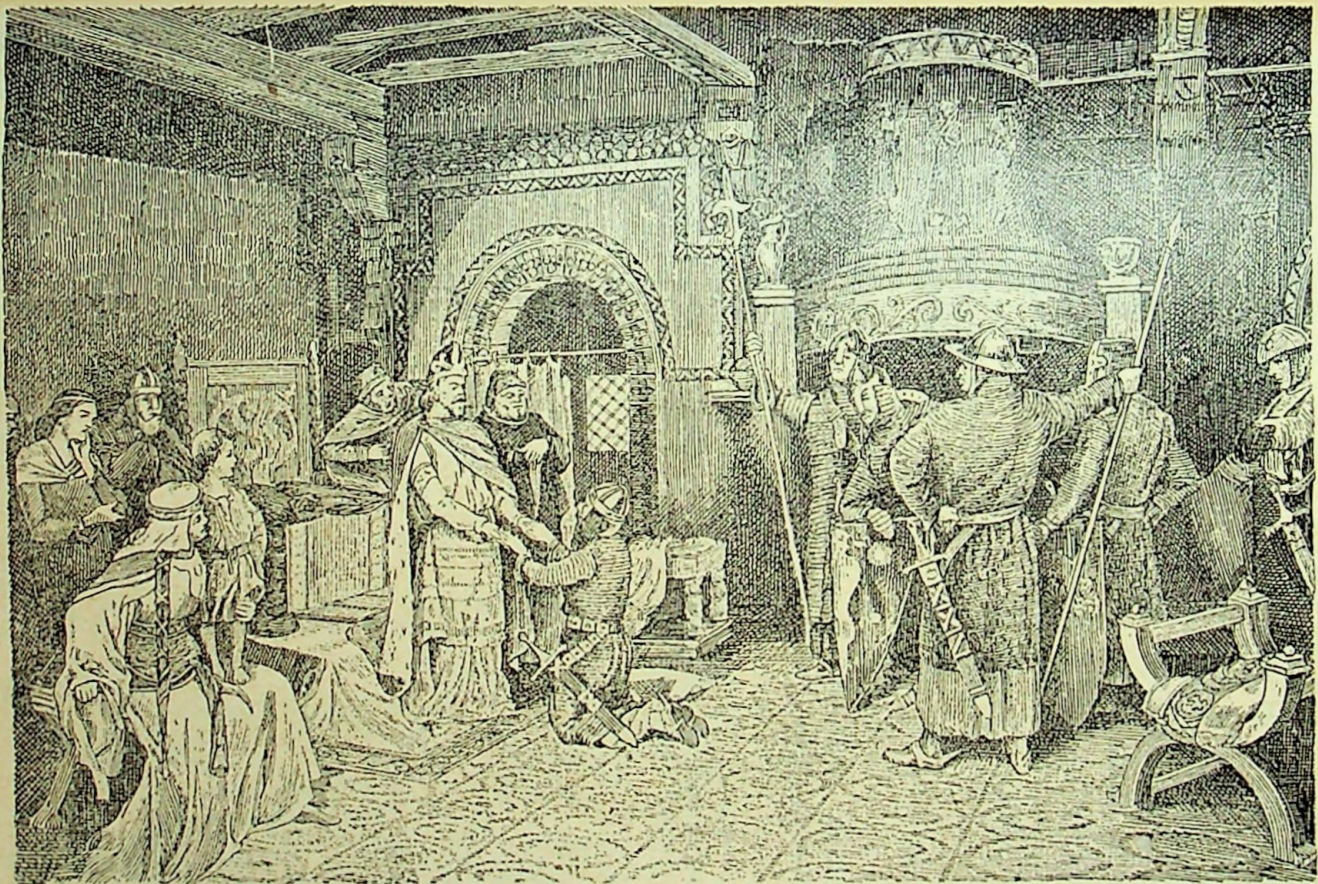
La curțile marilor feudali se organizau din cînd în cînd serbări la care participau mulți seniori, numite *turniruri*. În cadrul acestor serbări, doi cavaleri sau două cete de cavaleri se întreceau în lupte cu armele obișnuite. Uneori, un turnir se solda cu zeci de morți.

Deoarece feudalii disprețuiau munca și considerau meșteșugul armelor drept singura ocupație demnă de ei, toată educația dată unui tînar feudal urmărea să-l facă un *bun cavaler*. E mic, copilul unui feudal învăța să mînuiască armele, să tragă cu arcul și să călărească. La 15 ani era dat pe lîngă un senior ca *paj*, pentru a-și desăvîrși pregătirea militară. La 18 — 20 de ani, în cadrul unei ceremonii deosebite, la care participau feudalii vecini, seniorul îl făcea cavaler. Seniorul îi dădea pînteni, o spadă și lovindu-l cu paloșul sau cu mîna pe umăr (acolada), rostea formula: „Să fii viteaz!”

Armele unui cavaler erau coiful, scutul, o sabie lungă și dreaptă, cu mînerul în formă de cruce și o lance. Pe corp purta o cămașă de zale sau o armură de fier. În război, cavalerii luptau călare pe cai mari și puternici, îmbrăcați și ei în armură; de aceea se mișcau încet.

Un bun cavaler nu lupta decît împotriva celor înarmați, era curajos și-și ținea totdeauna cuvîntul dat. Cavalerii trebuiau să lupte pentru cei slabi, pentru copii și biserică, să respecte femeile și să le vorbească în cuvinte alese, să le ocrotească, adică să fie *curtenitori* (fiindcă toate aceste maniere se cereau celor ce frecventau curtea unui senior; de aici și termenul de *curtean*). Ei se întreceau în a face fapte vitejești. Isprăvile lor se povesteau pe la curțile seniorilor și mai apoi s-au scris chiar *poeme cavaleriești*.

Acestea oglindesc felul de viață al feudalilor. Cel mai cunoscut este *Cîntecul lui Roland*, inspirat de expediția lui Cărol cel Mare împotriva arabilor din Spania. Roland, nepotul

Ceremonia omagiului.

Văitorul vasal a pus mâinile sale în acelea ale seniorului și-i prestează omagiul; un cavaler (războinic) ține lanca pe care seniorul o va da vasalului său ca semn că-i dăruiește un domeniu).

lui Carol cel Mare, era vestit pentru vitejia lui. La întoarcerea din Spania, lăsat de Carol în ariergardă, el a fost atacat prin surprindere de arabi. Roland s-a bătut cu dușmanii săi pînă a fost rănit de moarte și numai atunci a sunat din cornul dăruit de Carol pentru a-l anunța dacă va fi atacat. El a murit cu sabia la căpătîi și cu fața întoarsă spre dușman. Roland întruchipa un cavaler desăvîrșit.

Cavalerismul tindea să transforme pe cavalerul brutal și asupritor într-un luptător pentru un scop înalt. Pașini cavaleri însă respectau aceste cerințe. Cei mai mulți au rămas mai departe răi și asupritori.

Tăranii.

Dezvoltarea meșteșugurilor și a comerțului, precum și apariția economiei de schimb au înrăutățit viața țăranimii. Feudalii și biserica, dorind să aibă cît mai multe produse pentru vînzare, au mărit obligațiile de clacă ale țăranilor și dijma. Unii feudali au cerut țăranilor, în locul clăcii și dijmei, bani. Pentru a procura bani, țăranii trebuiau să vîndă produse negustorilor. Astfel, pe lîngă exploatarea accentuată din partea feudalului, el era expus exploatării negustorilor. Feudalii mai cereau de la țărani și diferite alte

Păstor.

taxe, ca acelea pentru folosirea morilor, a cuptoarelor de pîine etc. O pacoste pentru țărani erau luptele, neîncelate dintre feudali și vînătorile, în cursul cărora gospodăriile lor sufereau distrugerii mari. La toate acestea se adăugau obligațiile față de biserică și stat, care storceau țăranului și ultima picătură de vlagă.

Țăranii locuiau în cocioabe, la un loc cu animalele. Foametea și epidemiile erau obișnuite în satele medievale. Ele secerau multe vieți omenești.

De aceea, lupta țăranimii împotriva exploatării feudale s-a întărit. Pe lîngă nesupunerea la lucru și fuga de pe o moșie pe alta, țăranii se refugiau în păduri și constituiau *cete de arcași*, care erau spaima feudalilor și a negustorilor bogați. Poporul glorifica în cîntecele sale pe arcași. Eroul legendelor populare engleze,

Robin Hood, a fost căpetenia unei asemenea cete, după cum la noi mai târziu a fost *Iancu Jianu* căpetenia unei cete de haiduci.

Răscoalele țăranilor, care la început au avut mai mult un caracter local, începînd cu secolul al XIII-lea au devenit generale, cuprinzînd regiuni sau țări întregi. Așa a fost *jacqueria* din Franța, răscoala lui *Wat Tyler* din Anglia, răscoala *husită* din Cehia și răscoala lui *Huan-Ceao* din China. Deși răscoalele țăărănești au fost înfrînte de feudali, cu sprijinul statului, ele au zdruncinat orînduirea feudală și au pregătit condițiile pentru înlăturarea ei. În unele țări, ca în Anglia, au provocat decăderea șerbiei.

Orășenii.

În perioada de înflorire a feudalismului s-a plămădit o clasă socială nouă: *orășenii*. Această clasă de oameni liberi s-a format datorită dezvoltării meseriilor și comerțului și datorită formării orașelor medievale, care s-au mai numit și

burguri (de unde vine numele de *burghezi* pentru orășenii bogați).

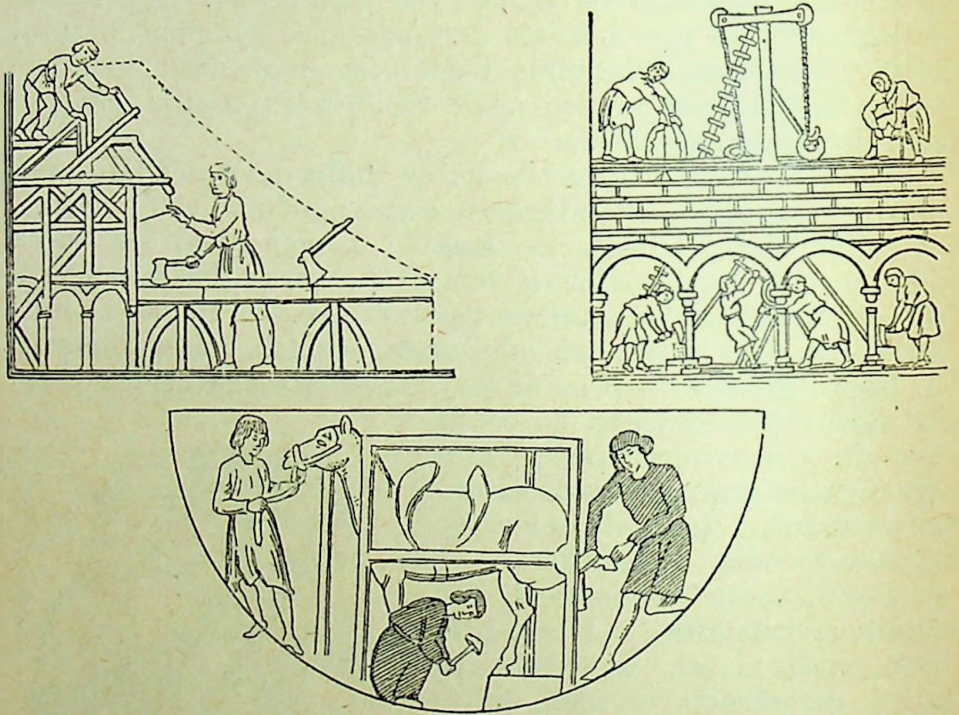
La început, orășenii erau mai mult meșteșugari și negustori, fără prea mari deosebiri de avere între ei. Cu timpul însă, între orășeni, care erau producători numai de mărfuri (spre deosebire de sat) s-au produs diferențieri.

Dezvoltarea economiei de schimb și relațiile de marfă-bani dintre orășeni au îmbogățit pe unii și au sărăcit pe alții dintre ei. Urmarea a fost stratificarea orășenilor. Astfel, în orașe se afla o pătură de oameni bogați **aristocrația orășenească** sau **patriciatul**, din care făceau parte negustorii, bancherii, manufacturierii și meșteșugarii breslelor. Meșteșugarii săraci, calfele și ucenicii, împreună cu sărăcimea orașelor, care lucra cu ziua, formau **plebea orașelor**. Patriciatul a acaparat conducerea orașelor, folosind-o pentru a exploata plebea din orașe și pentru a se îmbogăți și mai mult.

Burghezi bogați.

O dată cu dezvoltarea manufacturilor, în orașe au apărut lucrătorii salariați și o formă nouă de exploatare. Lucrătorii salariați erau oameni liberi, dar lipsiți de mijloace de producție, adică de unelte, casă sau pământ. Ei proveneau din meșteșugari săraciți sau calfe. Pentru a-și asigura existența ei își vindeau forța de muncă, angajându-se într-o manufactură. Patronii

Meșteșugari din sec. al XIII-lea: dulgheri; zidari; potcovari.

le plăteau salarii mici, dar le cereau multă muncă. Apariția exploatării lucrătorilor salariați a fost o nouă dovadă a trecerii orînduirii feudale în perioada sa ultimă, de destrămare, care pregătește orînduirea capitalistă.

Orășenii erau mai culti decît feudalii. În orașe, pe lîngă negustorii cu știință de carte, se aflau medici, arhitecți, judecători și diferiți funcționari. Orășenii urau și disprețuiau pe feudalii și cavalerii lăudăroși, dar incuți, pe preoții și călugării care vorbeau despre cinste și cumpătare, dar ei înșiși erau lacomi și necinstiți.

Orășenii scriau și răspîndeau cărți în care își băteau joc de feudali și de călugări. Una din acestea este *Romanul vulpii*.

În acest roman, cavalerul era reprezentat printr-un lup, preotul printr-un măgar, iar orășanul printr-un vulpoi șiret. Romanul urmărea să arate inteligența orășenilor în comparație cu ignoranța cavalerilor, care sînt păcăliți, pe rînd, de vulpoi. Condamnat pentru furt, vulpoiul se salvează, promițînd că va merge în cruciadă. Era o aluzie la feudații care jefuiau și făceau crime pe care biserica le ierta, dacă mergeau în cruciadă.

Întărirea luptei de clasă
în secolele al XII-lea —
al XV-lea.

Creșterea exploatării, ca urmare a dezvoltării schimbului de produse în perioada de dezvoltare a feudalismului, a contribuit la întărirea luptei de clasă.

Lupta de clasă a îmbrăcat forme mai variate decît în perioada de început a feudalismului (sec. al V-lea — al XI-lea). Mai întîi, ea îmbrăca forma unei lupte de clasă antifeudală, pe care o duceau împotriva feudaților: țărani, prin răscoale, orășenii, prin lupta pentru autonomie, și orășenii împreună cu țărani, prin erezii.

Oamenii din evul mediu nu știau cum să lupte împotriva naturii și cum să-i stăpînească forțele, deoarece știința și tehnica erau de-abia la început. Tot ce nu înțelegeau spuneau că se face din „voința lui Dumnezeu”. Ei credeau în legătura dintre preoți, biserică și „dumnezeul cel atotputernic”; de aceea erau cu totul stăpîniți de biserică și religie.

Preoții și biserica au folosit influența lor asupra maselor pentru a întări dominația de clasă a feudaților. Învătau pe oameni că trebuie să fie supuși stăpînitorilor lor, că Dumnezeu a împărțit pe oameni în bogați și săraci, că săracii vor fi răsplătiți în „viața viitoare”. Papii, episcopii și stareții mănăstirilor erau direct interesați în întărirea puterii feudaților, fiindcă ei înșiși erau mari proprietari feudali.

Biserica încasa dijme de la toți țărani și exploata crunt pe serbi. Papii au strîns avari fabu-

Lucrători părăsind lucrul.

În fund se vede o casă în construcție. În stînga, jos, muncitorii nemulțumiți părăsesc lucrul. În dreapta, patronul care are legată de cingătoare o pungă cu bani își smulge părul că nu poate termina construcția.

loase. Ei încasau așa-zisa *taxă pentru cruciade*, deși cruciadele se terminaseră de mult. Vindeau niște bilețele numite *indulgențe*, despre care spuneau că iartă păcatele. Papii făceau afaceri mari cu băncile. Papii și clerul înalt duceau o viață de lux și lenevie, în timp ce masele sărăcite mureau de foame.

De aceea, din rîndurile maselor s-au ridicat unii oameni care au atacat biserica ce apăra pe feudali, cerîndu-i să renunțe la bogățiile ei și să-și schimbe dogmele religioase. Aceste învățături au fost socotite de biserica catolică *erezii*, iar adepții lor, *eretici*.

Ereziile au cuprins multe regiuni din Franța, Spania și Italia. Ele nu erau altceva decît o formă de luptă a țăranilor și orașenilor împotriva bisericii.

Contra ereticilor, papii foloseau inchiziția, arderea pe rug și chiar armata. Cu toate acestea, ereziile se înmulțeau și făceau mai mulți adepți, dovedind ura maselor împotriva bisericii feudale.

Pe lângă lupta de clasă antifeudală, a apărut o formă nouă a luptei de clasă, aceea între orașeni, și anume: între patriciat și plebea orașelor și, apoi, între patronii manufacturilor și lucrătorii salariați din manufacturi. Așa a fost răscoala ciompilor din Florența.

Trăsăturile politice.

Principala trăsătură politică a perioadei de înflorire a feudalismului a fost trecerea treptată de la fărîmițarea feudală, care a caracterizat perioada de început a feudalismului, la statele unificate și centralizate.

Fărîmițarea statelor feudale frîna producția de mărfuri și comerțul. Feudalii independenți fixau taxe vamale după bunul lor plac și jefuiau cînd voiau pe negustori. Sprijiniți pe propriul lor aparat militar, ei nu ascultau de nimeni. De aceea, orașenii și micii nobili au sprijinit pe regi în lupta contra marilor feudali. Folosind ajutorul lor, regii au reușit să îngrădească privilegiile feudale și, prin aceasta feudalii să-și piardă treptat independența. Paralel cu aceasta, a crescut producția de mărfuri și s-a dezvoltat comerțul, care a legat între ele economicește diferitele regiuni — pînă atunci izolate — ale țării. Legăturile economice au contribuit la folosirea aceleiași limbi în cadrul statului. Astfel s-a format piața națională, limba națională și statul unificat și centralizat. Așa s-au petrecut lucrurile în *Anglia*, *Franța* și *Spania*; în aceste țări, în mod treptat, regele a redus puterea nobilimii feudale și a concentrat puterea în mîinile sale. În *Rusia*, de asemenea s-a făcut unificarea statului, dar centralizarea puterii era de-abia la început.

În sud-estul Europei s-a format un stat feudal centralizat, *Imperiul Otoman*. Acesta era un stat feudal înapoiat, care se baza doar pe forța armată și pe cuceriri.

În Italia și Germania, condiții speciale de dezvoltare au împiedicat unificarea și centralizarea puterii de stat, și anume: în Italia, rivalitatea economică dintre orașe și cotropirea ei de către vecini, iar în Germania, slabele legături economice și mai ales lupta împăraților și feudalilor pentru cotropirea de teritorii străine. De aceea aceste țări au rămas mai departe fărâmițate.

Lecția a 40-a

Cultura în secolele al XII-lea — al XV-lea

Școala și caracterul ei
în secolele al XI-lea —
al XIII-lea.

În secolele al XI-lea — al XIII-lea erau puține școli. Ele funcționau pe lângă biserici și mănăstiri, iar profesorii erau preoți sau călugări, care predau numai cunoștințele potrivite cu învățătura bisericii. În Europa apuseană lecțiile se predau în limba latină și se învățau în cea mai mare parte pe dinafară. Ele erau grele și de aceea în școli se folosea bătaia pentru a-i sili pe copii să învețe. Toate ilustrațiile rămase din acea vreme ne arată pe profesor cu nuiua în mână. În școli nu învățau decât fiii nobililor și ai orășenilor bogați.

Învățământul din acea vreme era deci un învățământ cu caracter religios și de clasă.

Începînd de la sfîrșitul secolului al XIII-lea, în mod treptat s-au înființat și școli care nu mai aparțineau bisericii, fiind pe lângă curțile nobililor și regilor. Ele și-au păstrat însă caracterul de clasă. La aceasta au contribuit schimbările economice, sociale și politice care s-au petrecut în societate, mai ales după cruciade: întărirea orașelor, dezvoltarea comerțului, apariția manufacturii și întărirea puterii regale necesitau oameni cu știință de carte, care să știe să gospodărească o întreprindere, să facă legi și să le aplice, să țină corespondența diplomatică a regilor etc. De aceea, școlile s-au înmulțit și s-au desprins de biserică.

Știința.
Apariția cercetărilor
științifice și a universităților.

Europenii nu făcuseră, pînă în secolul al XIII-lea, cercetări științifice. Cunoștințele lor asupra lumii nu depășeau Marea Mediterană și împrejurimile ei și-și închipuiau că pămîntul are forma unui disc care plutește pe apă, iar despre cer ziceau că este sprijinit pe patru stîlpi.

După cruciade, însă, orizontul cunoștințelor s-a lărgit. Europeanii au început să întreprindă călătorii în țări îndepărtate și să facă unele cercetări științifice. Astfel, venețianul *Marco Polo* a călătorit în Asia, intrînd în serviciul hanului mongol. Din porunca acestuia, a întreprins călătorii în China și în alte țări orientale, călătorii pe care le-a descris în *Cartea minunilor lumii*. El a fost uimit de deosebirea dintre cultura înaintată a Chinei și cultura europeană. Marco Polo a fost impresionat de marile orașe ale Chinei, cu străzi largi și drepte, cu trotuare și

Școală în evul mediu.

Elevii își așteaptă rîndul la examene. Profesorul, un călugăr, ține nuiava în mînă. În stînga, jos, un elev este pedepsit.

parcuri, de folosirea banilor de hîrtie și a cărbunelui de pămînt. Descrierile sale geografice cuprindeau, pe lîngă date reale, și date fantastice despre ființe jumătate om și jumătate animal, despre oameni cu patru ochi și cu capete de cîini, care se înțelegeau lătrînd.

Prin intermediul arabilor, europenii au cunoscut teoria lui *Ptolemeu*, care susținea că pămîntul este rotund.

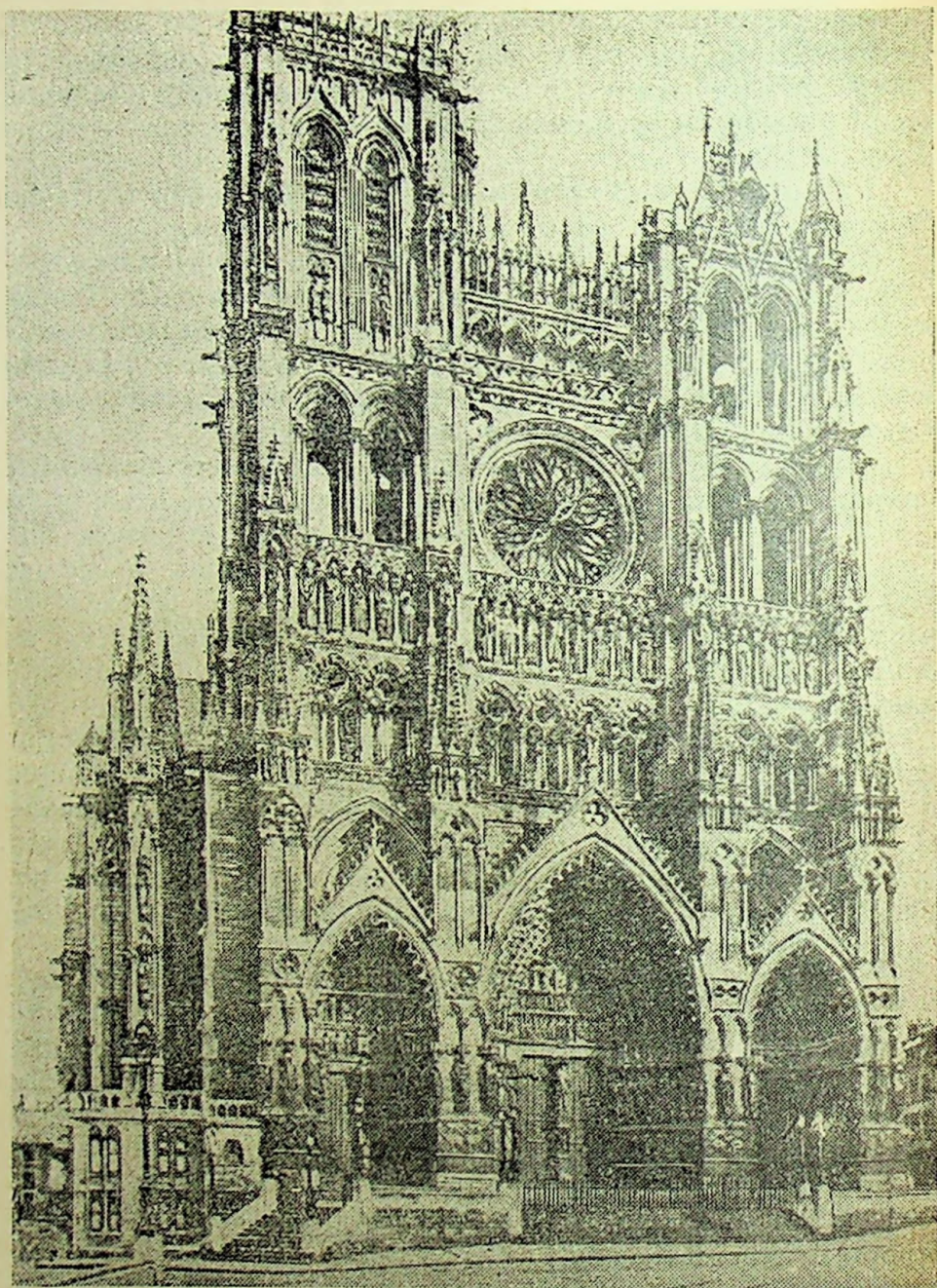
Tot de la arabi, europenii au cunoscut în acel timp *astrologia*. Astrologia nu era o știință. Ea se ocupa cu *cititul în stele* pentru prezicerea viitorului. Mai tîrziu, însă, folosindu-se calculele matematice, europenii au ajuns să cunoască cu precizie poziția și mișcarea stelelor pe cer. Astfel s-a dezvoltat *astronomia* (știința despre mișcarea astrelor).

Alte științe care s-au dezvoltat atunci au fost *medicina* și *matematica*. Unii învățați cercetau structura corpurilor și în special a metalelor. Ei susțineau că, prin diferite procese chimice, corpurile și metalele ar putea fi transformate în aur și argint, ceea ce știința nu putea realiza. Acest fel de cercetare se numea *alchimie*, iar cei care aveau asemenea preocupări se numeau *alchimiști*. Alchimia a pregătit terenul pentru dezvoltarea chimiei.

Medicina și matematica s-au dezvoltat datorită influenței arabilor, care au adus contribuții de seamă în aceste științe.

Primele cercetări științifice în Europa le-a făcut un învățat englez, *Roger Bacon*. Acesta spunea că singurul adevăr este acela care se bazează pe experiență și pe matematică (și nu pe spusele bisericii). Deoarece ideile lui surpau autoritatea bisericii, aceasta l-a ținut închis timp de 14 ani.

Cercetările științifice s-au lărgit în secolele al XII-lea și al XIII-lea, după înființarea unor școli superioare, numite *universități*. În primele universități se învăța dreptul, literatura veche, latina și greaca, filozofia, medicina și teologia. Cele mai vechi universități sînt cele din *Bolonia* (Italia), *Paris* (Franța), *Oxford* (Anglia), *Salamanca* (Spania), *Praga* (Cehia) etc. La sfîrșitul secolului al XIV-lea erau peste 40 de universități. Biserica a acaparat și învățămîntul universitar. Cea mai importantă facultate era socotită atunci cea de teologie, iar teologia ca cea mai înaltă știință. *Teologia* însemna *știința despre Dumnezeu*. Toate celelalte științe erau considerate ca „slujitoarele teologiei”. Profesorii care nu erau pe placul bisericii erau excluși din învățămînt și urmăriți. Astfel **știința, ca și învățămîntul, în evul mediu erau sub influența bisericii.**

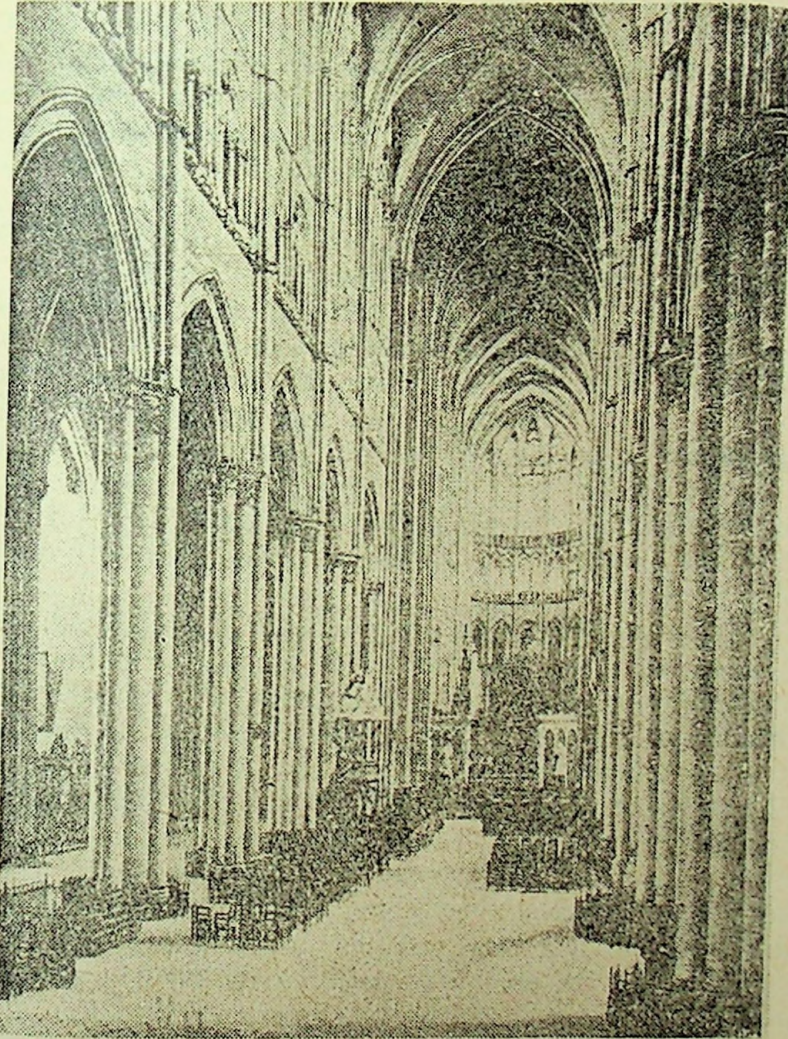

Catedrala din Amiens (faşada).

Construită în secolul al XIII-lea, în stil gotic. Cele trei porţi de intrare sînt în formă de arcuri frînte la mijloc. Deasupra, o fereastră rotundă, colorată (vitraliu). Porţile şi toată faşada sînt împodobite cu statui.

Arta.

Arhitectura, sculptura și pictura au progresat simțitor în perioada de înflorire a feudalismului. Manifestările artistice, ca toate manifestările culturale din acea vreme, au un caracter religios. Arhitecții construiau mai ales biserici, iar sculptorii și pictorii le împodobeau cu diferite ornamente.

Interiorul catedralei din Amiens.

Ogivele (arcurile încrucișate) susțin bolta, sprijinindu-se pe stâlpii din dreapta și stînga. Pe dreapta și stînga se văd arcade, frînte și ele, iar deasupra lor ferestrele (vitraliuri). În fund, în spatele altarului, un alt vitraliu.

Incepînd din secolul al XIII-lea, pe lîngă *stilul roman*, care a predominat în perioada de formare a feudalismului, arhitecții au folosit în construcții un stil nou, numit *gotic*. Clădirile în stil gotic au bolta așezată pe arcuri încrucișate, numite *ogive* (adică arcul este frînt, ascuțit la vîrf) și pereții împodobiiți cu sculpturi. Bolțile, sprijinindu-se pe niște stîlpi groși, sînt foarte înalte. Clădirile gotice au multe ferestre, mari și colorate. În general, clădirile gotice sînt mai svelte și mai elegante decît cele în stil roman, iar interiorul lor este mai bine luminat și mai frumos. Sculpturile care împodobeau interiorul și exteriorul reprezentau de obicei scene din religie, dar și din natură. Cele mai reprezentative clădiri în stil gotic sînt *catedralele din Amiens, Reims, Notre-Dame din Paris* (Franța), din *Colonia* (Germania) și *Domul din Milano* (Italia).

La noi, în stil gotic sînt: *Biserica Neagră* din vechiul Brașov. *Catedrala luterană* din Sibiu etc.

Apariția umanismului.

Italia în secolul al XIV-lea și al XV-lea era țara cea mai înaintată din Europa. În orașele-republici, comerțul și manufacturile erau mai înfloritoare decît oriunde. Băncile și bancherii italieni dominau băncile din alte țări și se amestecau chiar în politica internațională.

Comerțul și manufactura au îmbogățit pe orășenii din Italia. Din sînul orășenimii bogate s-a format clasa socială nouă a burgheziei.

Viața burgheziei italiene și concepția ei despre om și societate se deosebeau fundamental de ale feudalilor și bisericii.

Burghezii duceau o viață îmbelșugată în palate luxoase, împodobite cu statui și tablouri, spre deosebire de feudali care trăiau în castele întărite și întunecoase, avînd ca decoruri doar panoplii cu arme. Burghezii erau mai culți decît feudalii. Între ei se aflau mulți poeți, istorici, diplomați, medici și arhitecți. Aceștia au creat o cultură nouă, *cultura burgheză*.

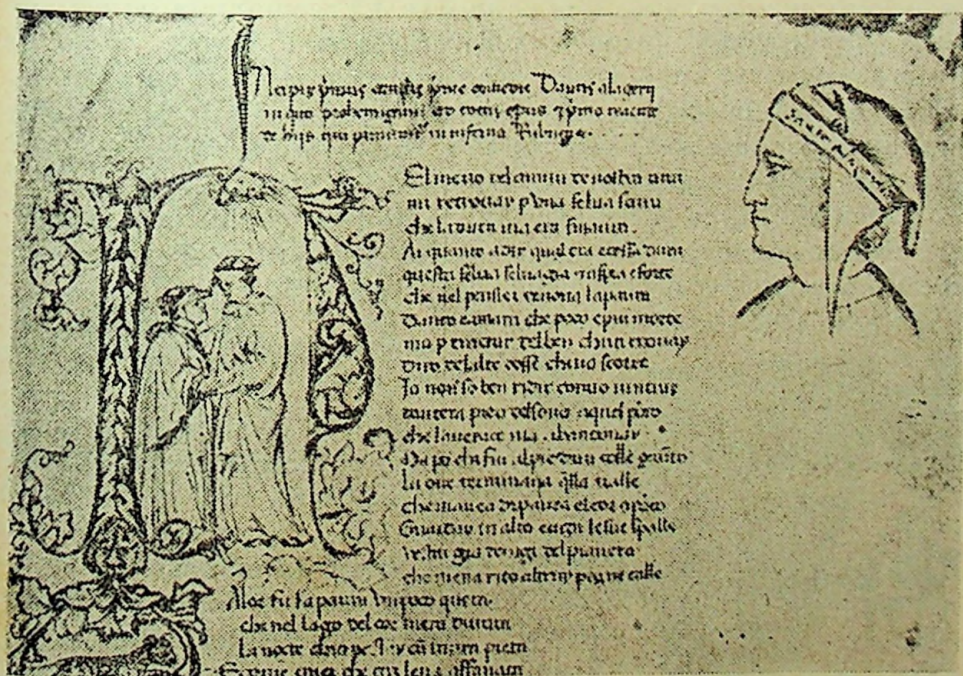
Părerile burgheziei despre om și societate erau noi. Spre deosebire de biserică, care susținea că omul este o ființă neputincioasă, burghezia credea în puterea de creație a omului și în dreptul lui la viață. Spre deosebire de cultura feudală întemeiată pe religie, care promitea oamenilor „o viață dincolo de mormînt”, noua cultură burgheză susține că omul are dreptul să se bucure de viața nouă. Cultura urmărea să elibereze burghezia de sub stăpînirea bisericii și să-l descătuseze pe om de lanțurile neștiinței și misticismului. De aceea, noua cultură burgheză

s-a numit *umanism* (de la cuvîntul latinesc *humanus* — omene-
nesc), iar reprezentanții ei, *umanisți*. Dar burghezia înțelegea
această descătușare numai pentru ea. Dreptul la o viață mai
bună, omenească, era un lucru de care trebuie să se bucure numai
burghezia. Clasele exploatare erau datoare să creeze aceste condi-
ții burgheziei. Așadar, noua cultură burgheză avea de la începu-
tul ei un caracter de clasă.

Umanismul era totodată o formă de luptă împotriva feu-
dalismului și a învățăturii mistice a bisericii. Umanisții, în
operele lor, se inspirau din viața de toate zilele a oamenilor și
nu din legende bisericesti. Un alt izvor de inspirație al lor a fost
vechea cultură greacă și latină, pe care căutau s-o imite, consi-
derînd-o un model de perfecțiune artistică.

Primii umanisți au fost: *Dante, Petrarca și Boccacio*.

Dante (1265 — 1321) a fost un umanist italian din Florența.
El a scris un poem în versuri, *Divina comedia*, în care și-a
expus concepția lui nouă, umanistă. Deși cunoștea bine limba
latină, *Dante* a scris în limba italiană populară. Conținutul
poemului său este fantastic. *Dante* povestește în poem o călă-

*Divina comedia, manuscris din secolul al XIV-lea. În dreapta este și
portretul lui Dante.*

torie închipuită, făcută împreună cu scriitorul Virgiliu în „lumea de dincolo de mormânt“. Poemul său se împarte în trei părți: *Înfernul*, *Purgatoriul* și *Paradisul*. Descriind infernul cu multă măiestrie artistică, el critică reprezentanții bisericii. De remarcat faptul că autorul povestește despre o groapă plină de jeratic, pregătită în infern (iad) în mod special pentru papa Bonifaciu al VIII-lea, care se afla atunci încă în viață. În altă parte a poemului el arată o prețuire deosebită pentru scriitorii din antichitate,

Petrarca (1304 — 1374) pe lângă opere în limba latină, a scris și un volum de poezii în limba italiană, în care cântă frumusețile naturii și dragostea lui pentru Laura. El este considerat, alături de Dante, întemeietor al poeziei italiene.

Admirator al literaturii clasice, era pasionat după manuscrise vechi. El a scris chiar un poem, intitulat *Africa*, în care imita pe scriitorul roman Virgiliu.

Alt umanist din secolul al XIV-lea a fost **Boccaccio** (1313—1375), prieten cu Petrarca. Opera lui de căpetenie este *Decameroulul*. Ea cuprinde o sută de nuvele, în care sînt luate în derîdere instituțiile feudale, nobilii și călugării. El recomanda oamenilor viața liberă, veselă, plină de plăceri. Ca și Petrarca, căuta să adune manuscrise ale operelor vechi, pe care le citea cu pasiune.

Prin operele lor, primii umaniști au contribuit la slăbirea orînduirii feudale și a instituțiilor sale, promovînd un spirit nou, care ajută la dezvoltarea omenirii.

Umanismul, ca și transformările economice, sociale și politice din secolele al XII-lea — al XV-lea, arată că societatea feudală trecea într-o fază nouă, cea de destrămare.

Vas din veacul al XII-lea—Rusia.

Cultura în Rusia

În Rusia, în timpul năvălirilor mongole au pierit opere de arhitectură și pictură. Puterea creației populare, însă, a străbătut veacurile. Cronicile, care au fost scrise la mănăstiri, au însemnat date și fapte ale luptătorilor împotriva cötropitorilor, păstrînd amintirea acestor eroi. Cea mai importantă cronică este *Povestî vremennîh let*.

Cultura Rusiei s-a dezvoltat chiar și în timpul stăpînirii tătarilor. Lupta contra acestora a inspirat multe povestiri. Cîteva dintre acestea au fost închinat bătăliei de la Kulikovo. Principala epopee a fost însă *Cîntec despre oastea lui Igor*, din secolul al XII-lea.

Invențiile tehnice
și importanța lor.

Creșterea cerințelor societății a determinat necesitatea unei producții de bunuri mai mare și mai bună. Pentru a produce mai mult și mai bine, erau necesare unelte noi, mai perfecționate. Populația, mai numeroasă acum ca înainte, începuse să aibă pretenții pentru un trai mai bun.

Aceste necesități, ca și progresele culturale din acea vreme au contribuit la progresele tehnice și la noi invenții.

O primă invenție a fost aceea a *prafului de pușcă*. Praful de pușcă a fost cunoscut mai întîi de chinezi, care l-au folosit numai la focurile de artificii. Arabii l-au luat de la chinezi și l-au adus în Europa. Arabii din Spania și europenii l-au folosit la armele de foc. Ei au construit tunuri și au format prima artilerie. Artileria a ajutat la întărirea puterii regale și la slăbirea puterii feudalilor, ale căror castele nu puteau rezista tunurilor. Regii au dispus de artilerie mai ușor decît feudalii, ale căror venituri erau mai mici.

Alte invenții tehnice care au contribuit la îmbunătățirea mijloacelor de transport au fost: *atelaajul modern* și *busola*. *Atelaajul modern* cu doi sau patru cai este cunoscut numai din secolul al XIV-lea.

Pînă în secolul al XI-lea, oamenii nu cunoșteau nici potcoava de fier, nici jugul și hamul. Grecii și romanii înfășurau gîtul calului cu o chingă, care-i tăia răsufarea și-l împiedica să tragă din toate puterile. Povara pe care o putea trage un cal era, de aceea, neînsemnată. Din secolul al XI-lea se răspîndește întrebuințarea hamului și a jugului, care permite animalului să folosească toată puterea musculară, iar din secolul al XIV-lea, atelaajul modern, care a contribuit la progresul economiei.

Acul magnetic a fost descoperit de către chinezi. Ei îl așezau pe un pai care plutea pe apă sau untdelemn pentru a se putea mișca și arăta nordul. Arabii l-au adus în Europa, iar un italian a construit cutiuța în care este așezat acul magnetic. Invenția busolei a fost folosită în călătoriile îndepărtate și mai ales în cele maritime. Marinarii, avînd un

Una din primele masini de tipărit.

mijloc de orientare, s-au avîntat în larg, descoperind noi ținuturi. În secolul al XIV-lea s-a perfecționat *tehnica prelucrării metalelor* și a *sticlei*, precum și *tehnica construcțiilor*.

O altă invenție a fost *hîrtia* și *tiparul*. Hîrtia a fost cunoscută mai întîi de chinezi, care o fabricau din mătase; de aceea ea era foarte scumpă. Arabii au răspîndit-o în Europa. Europeenii au început s-o fabrice din zdrențe și apoi din lemn de brad. Tiparul a fost inventat în secolul al XV-lea. Pînă atunci oamenii scriau cărțile cu mîna. Cărțile scrise cu mîna se numesc *manuscrite*. Copierea unei cărți

cerea o muncă anevoioasă; de aceea cărțile erau rare și foarte scumpe. O carte valora o avere. Cărțile nu puteau fi cumpărate decît de oamenii cei mai bogați și erau păstrate în lăzi sau dulapuri grele de fier, închise cu lacăte, pentru a le feri de hoți.

Nevoia de a ușura schimbul de idei între oameni prin cărți i-a făcut pe aceștia să încerce procedee tehnice mai potrivite decît scrisul cu mîna. Mai întîi au săpat literele într-o placă de lemn (cîte o placă pentru fiecare pagină), apoi au făcut litere mobile de lemn, dar acestea se uzau repede.

În secolul al XV-lea, un german, *Ioan Gutenberg*, a inventat tiparul, adică a făcut litere mobile din metal și presa. Prima carte s-a tipărit în anul 1455.

Inventarea hîrtiei și aceea a tiparului au contribuit la răspîndirea cărților și a ideilor în cercuri mai largi și, prin aceasta, la dezvoltarea culturii.

DESTĂMAREA
FEUDALISMULUI

Secolele
XVI • XVII

CAPITOLUL I

MARILE DESCOPERIRI GEOGRAFICE

Lecția a 41-a

Călătoriile și descoperirile geografice din secolele al XV-lea și al XVI-lea

Cauzele
descoperirilor geografice.

În evul mediu, mărfurile orientale, ca mirodeniile (piper, scorțișoară, cuișoare, nucșoară) aurul, fildeșul, arama, stoffele și pietrele prețioase aveau o mare căutare în Europa. Ele erau aduse din India și China, de negustori arabi, care le vindeau negustorilor bizantini și italieni, în porturile Mării Mediterane și ale Mării Negre. Negustorii bizantini și italieni le răspindeau apoi în toată Europa.

Europenii nu prea știau de unde erau aduse mărfurile așa de căutate, deoarece cunoștințele lor geografice nu treceau de bazinul Mării Mediterane, iar arabii nu dezvăluiau europenilor drumul spre patria mirodeniilor, pentru a-și păstra beneficiile comerțului cu Orientul. Arabii vindeau produsele de 8—10 ori mai scump decât le cumpărau. De aceea, europenii erau preocupați de gândul de a înlătura concurența arabilor, prin găsirea unui drum nou spre Orient.

Pe de altă parte, în secolul al XV-lea, regiunile răsăritene ale Mării Mediterane și ale Mării Negre au fost cucerite de turci. Aceștia au închis vechiul drum comercial dintre Europa și Orient. Porturile Siriei, Egiptului și Asiei Mici nu mai puteau fi folosite de negustorii europeni. Atunci, europenii s-au gândit să caute alt drum spre Orient, ajungând să întreprindă călătorii cu urmări foarte importante.

Descoperirile geografice au fost prilejuate și de lărgirea cunoștințelor geografice. Unii învățați din acea vreme susțineau teoria unui geograf grec din antichitate, *Ptolemeu*, că pământul are forma sferică. Așa s-a născut ideea că în India se poate merge prin apus, pe un drum mai scurt decât cel dinspre răsărit. Un

învățat din Florența a întocmit chiar o hartă pe care a trecut India la apusul Europei, dincolo de Oceanul Atlantic.

Progresele făcute de arta navigației au ușurat și ele marile descoperiri geografice. Inventarea busolei a permis marinarilor să întreprindă călătorii lungi, fără teama de a se rătăci. Tot atunci a fost construită o nouă corabie, *caravella*. Mai ușoară, sveltă și cu bord mai înalt, ea era mai sigură pe valurile mărilor decât vasele de pînă atunci. Ea avea cinci pînze, trei catarge și cîrmă, fiind potrivită pentru călătorii îndepărtate.

Primii călători în Asia au fost venețianul *Marco Polo* și negustorul rus *Afanase Nikitin* din *Tver*.

Marco Polo a călătorit în secolele al XIII-lea și al XIV-lea prin toate țările Orientului. El a fost în serviciul hanului mongol. În călătoriile lui a cules multe informații despre țările și oamenii văzuți de el și a publicat o carte intitulată *Cartea minunilor lumii*, în care descria bogățiile uriașe ale Orientului. Mulți europeni, citind cartea lui, erau cuprinși de dorința de a merge în Orient pentru a se îmbogăți.

Negustorul rus Afanase Nikitin a făcut o călătorie prin Iran și a ajuns pînă în India, unde a stat trei ani. El a lăsat note despre această călătorie, sub titlul *O călătorie peste trei mări*.

Călătoriile portughezilor.
Descoperirea drumului
maritim spre India.

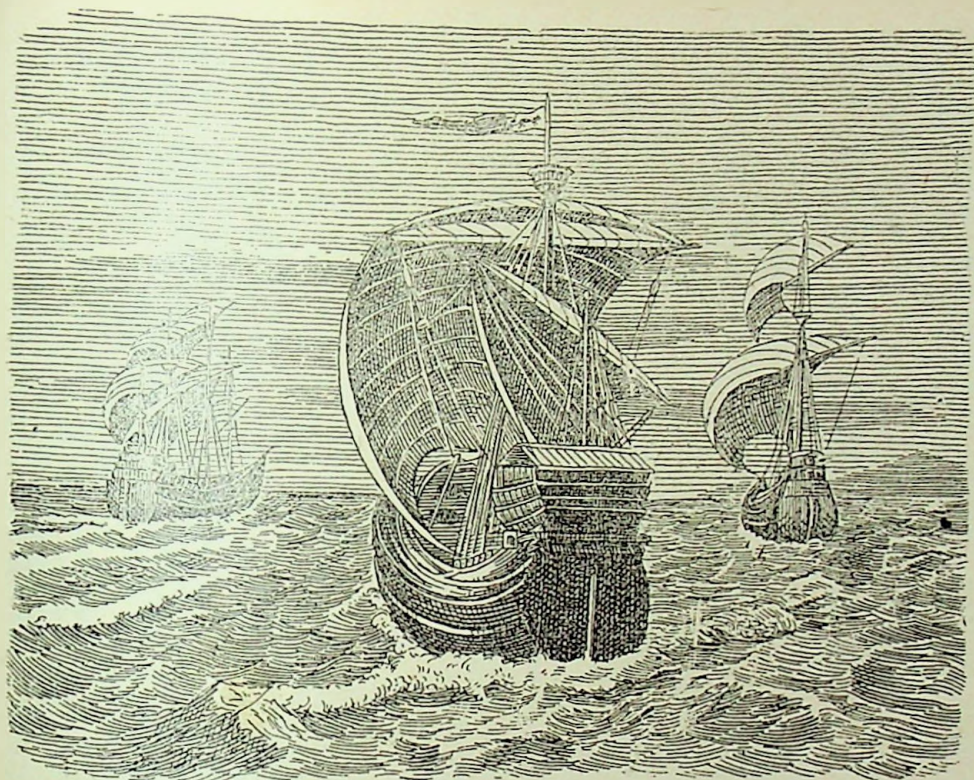
Portughezii au fost cei dintîi care au căutat un drum nou spre India. Marinari îndrăzneți și pirați, portughezii au început călătoriile lor pe țărmul de apus al Africii încă de la începutul secolului al XV-lea. În anul 1486, *Bartolomeo Diaz* a reușit să depășească ecuatorul și să atingă extremitatea sudică a Africii, *Capul Bunei Speranțe*.

Alt navigator, *Vasco de Gama*, călătorind pe urmele lui Diaz, a depășit Capul Bunei Speranțe și a străbătut Oceanul Indian, debarcînd în anul 1498 pe țărmul Indiei, la *Calicut*. Astfel, portughezii, după 79 de ani de la începutul călătoriilor lor în Oceanul Atlantic, au făcut prima călătorie în jurul Africii și au descoperit drumul maritim spre India.

Călătoriile
lui Cristofor Columb.
Descoperirea Americii
(1492).

În timp ce portughezii încercau să ajungă în India, ocolind Africa, un alt navigator, *Cristofor Columb*, a descoperit în anul 1492 America.

Cristofor Columb era fiul unui țesător sărac din Genova. Deși a învățat meseria tatălui său, el se simțea atras spre navigație și de tînr s-a făcut marinar. Îl interesau toate problemele legate de navigație. El era preocupat de ideea îndrăzneată

Corăbiile (caravele) lui Columb.

de a găsi un drum spre India, navigînd în jurul globului, în direcția apusului. Planul său părea multora absurd și de-abia după mai multe încercări nereușite, a obținut ajutorul reginei Isabela a Spaniei.

Aceasta i-a pus la dispoziție trei corăbii și celelalte mijloace necesare pentru călătorie. Columb a plecat cu cele trei corăbii din portul Palos de pe coasta de sud-vest a Spaniei, la 3 august 1492. Călătorind mereu spre apus, a străbătut Oceanul Atlantic. După 70 de zile de călătorie, în care n-au văzut o palmă de uscat, au ajuns pe o insulă din arhipelagul Bahama. Columb a numit această insulă *San Salvador*.

În schimbul unor obiecte de sticlă colorată sau altor nimicuri, dăruite de Columb, băștinașii le-au dat păsări, fructe și legume. După ce a descoperit și insulele *Cuba* și *Haiti*, el s-a întors în Europa.

Columb a mai făcut încă trei călătorii în Antilele Mari și Mici și pe țărmul de nord al Americii de Sud. Teritoriile des-

Sosirea lui Columb în insula Haiti.

Pe mare se văd cele trei caravele. Pe primul plan, băștinașii întâmpina cu daruri pe Columb, în spatele căruia se află doi soldați spanioli.

coperite de el erau locuite de triburi pe jumătate sălbatice și nu se asemănau de loc cu țările bogate ale Orientului, așa cum și le închipuiau europenii. De aceea, guvernul spaniol la început n-a acordat nici o atenție descoperirilor lui Columb. Columb a fost uitat de toți și a murit sărac.

Columb nu bănuia că a descoperit un continent nou și uriaș. El a murit convins că a debarcat în India. De aceea, locuitorii băștinași din America au fost numiți *indieni*, iar insulele din America Centrală, prin care colindase Columb, *Indiile apusene*.

Noul continent și-a primit numele de la navigatorul și învățatul *Amerigo Vespucci* din Florența, care a călătorit în anul 1507 pe urmele lui Columb. El a făcut o hartă a teritoriilor descoperite de Columb și a dovedit că ele fac parte dintr-o lume nouă, care s-a numit *America*, după numele său.

Prima călătorie în jurul lumii a fost făcută de navigatorul portughez *Magellan*. El a urmărit să găsească drumul spre India pe la sudul Americii. Magellan a fost sprijinit în călătoriile sale de către Spania. În anul 1519, el a plecat cu cinci corăbii din portul San Lucar din Spania și a străbătut Oceanul Atlantic pînă în sudul Americii. Prin strîmtoarea care-i poartă numele a trecut din Oceanul Atlantic în Oceanul Pacific, necunoscut pînă atunci europenilor, a traversat apoi Pacificul, ajungînd în insulele *Filipine*, unde a fost asasinat de către băștinași.

Expediția a continuat sub conducerea unui căpitan de-al său. În insulele Moluca, singura corabie care a mai rămas a fost încărcată cu mirodenii și, parcurgînd Oceanul Indian, a ocolit capul de sud al Africii și, prin Oceanul Atlantic, a ajuns din nou de unde a plecat. Călătoria durase timp de trei ani. Aceasta a fost prima călătorie în jurul lumii și a dovedit tuturor că pămîntul este rotund.

Lecția a 42-a

Urmările marilor descoperiri geografice

Formarea primelor domenii coloniale. Domeniul colonial portughez. În urma descoperirilor geografice s-au format primele domenii coloniale: *cel portughez în Asia și cel spaniol în America*. După ce au descoperit drumul spre India, portughezii și-au continuat călătoriile spre răsărit. Urmașii lui Vasco de Gama au descoperit peninsula *Malacca*, insulele *Sonde* (sud-estul Asiei) și au ajuns chiar în *China*, în anul 1517.

Portughezii erau puțini la număr și slabi pentru a cuceri țările descoperite, locuite de milioane de oameni. De aceea, ei nu au pătruns în interiorul continentului, ci s-au stabilit doar pe țărmuri. Aici, ei au înființat mici așezări întărite, numite *factorii*, de unde puteau face comerț și piraterie. Portughezii vîneau corăbiile indienilor și ale arabilor și, după ce le prădau, le scufundau cu echipaje cu tot. Unii prizonieri erau eliberați, cu nasul și urechile tăiate, pentru a înspăimînta pe marinarii indieni și arabi, care făceau concurență portughezilor.

Populația băștinașă era obligată să le dea piper, cuișoare, scortîșoară, nucșoară și țesături, sub formă de tribut sau la prețuri foarte mici. Nu rareori și le procurau direct, prin jaf.

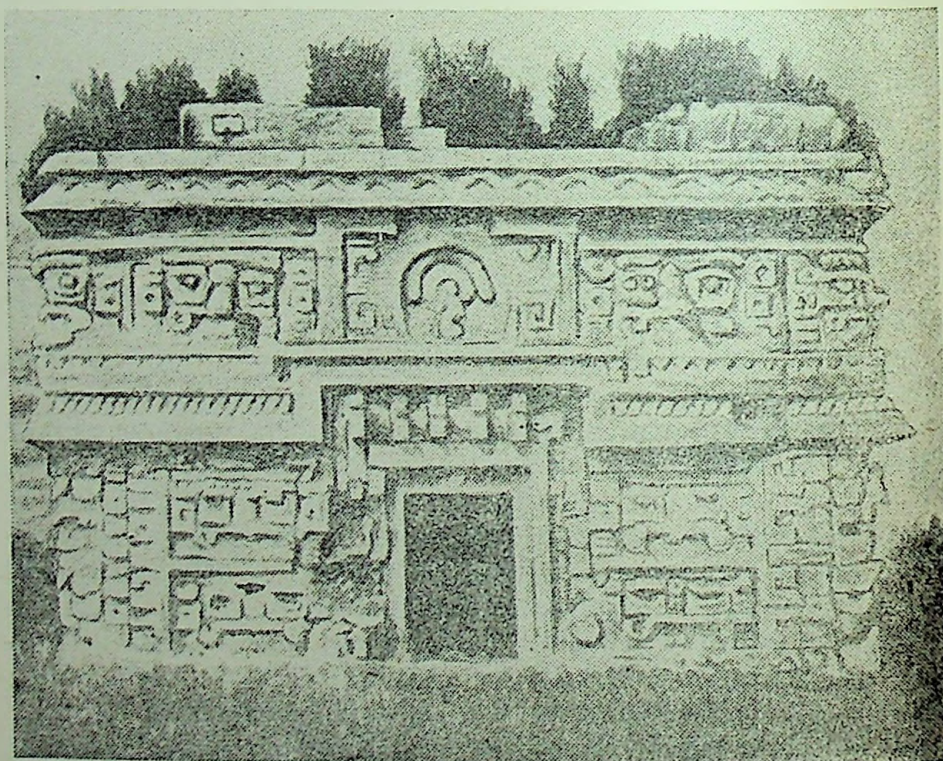
Toate aceste produse erau vândute de portughezi în Europa de 7—8 ori mai scump. Ei aduceau în Europa puține produse, pentru a menține prețurile ridicate, iar dacă prețurile începeau să scadă, aruncau o parte din marfă în mare.

Domeniul lor colonial, spre deosebire de cel spaniol, n-a durat decât vreo 100 de ani. Ei au fost înlăturați din Asia de olandezi, englezi și francezi.

Portughezii au mai ocupat teritorii și în America de Sud. Aici ei au adus coloniști și au format statul *Braziliei*, pe care l-au stăpînit pînă în epoca contemporană.

Formarea domeniului
colonial spaniol.

După descoperirea Americii, spre noile ținuturi s-au îndreptat tot felul de aventurieri și cavaleri săraciți din Spania, dornici de o îmbogățire ușoară. În căutarea de aur și argint, ei au pătruns în interiorul continentului, punînd stăpînire pe teritorii întinse în America Centrală și în America de Sud. Printre primele țări cucerite au fost *Mexicul* și *Peru*.

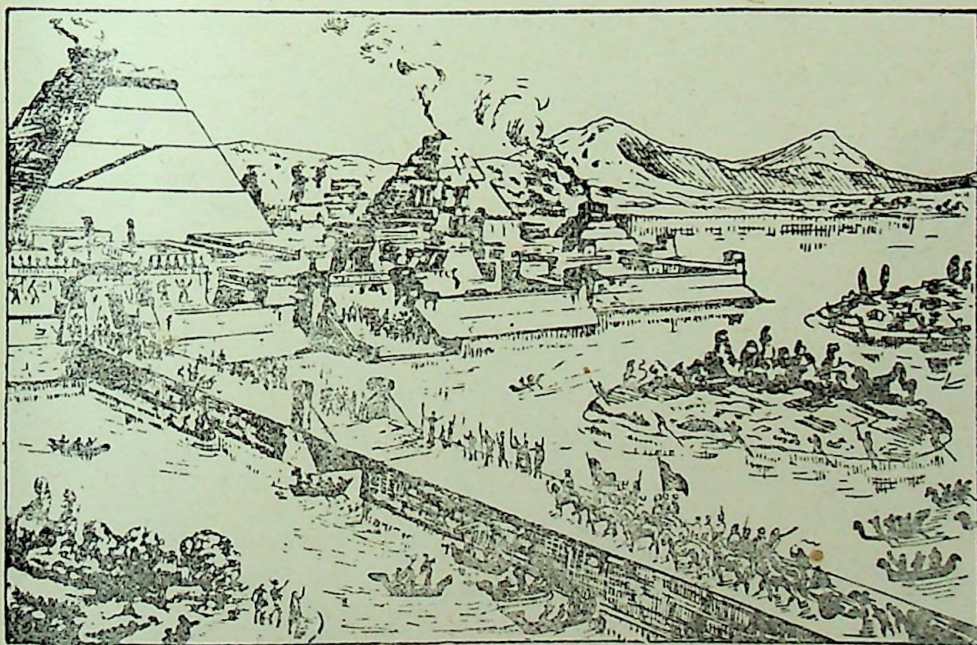
Templu aztec în Mexic.

În acea vreme, Mexicul era locuit de *azteci*, iar Peru de *incași*. Aztecii și incașii aveau o civilizație străveche și înaintată. Pe lângă agricultură, ei știau să prelucreze și să facă obiecte artistice din cupru, aur și argint, aceste metale găsin-du-se în cantitate mare în America. Aveau orașe și cetăți mari, cu străzi pavate și canalizate, cu parcuri și fântâni arteziene. În palate împodobite cu sculpturi și diferite obiecte din aur și argint, locuiau regii și nobilimea acestor popoare.

Aztecii și incașii trăiau pe spinarea triburilor cucerite de ei, care le plăteau tribut în metale, produse și sclavi. Triburile supuse urau pe aztecii și pe incașii stăpînitori și au ajutat pe spanioli să-i cucerească.

Un spaniol îndrăzneț, aventurierul *Cortez*, cu un detașament de numai 400 de oameni și câteva tunuri, a cucerit statul aztecilor în anul 1521. Cu un detașament și mai mic, un alt aventurier, *Pizarro*, plecat din insulele Antile, a cucerit statul incașilor din Peru.

Victoria spaniolilor se datorește și faptului că indienii nu cunoșteau nici caii, nici armele de foc. Ei considerau

Intrarea lui Cortez in Mexic.

În partea stînga a figurii, în fund, se vede orașul, monumentele caracteristice culturii aztecilor. În fața, Cortez se apropie cu detașamentul său de podul suspendat care face legătura cu orașul.

pe europeni oameni căzuți din cer și fugeau la vederea lor.

În Mexic și Peru, spaniolii au pus mîna pe mari cantități de aur și argint, pe pămînturi și mine bogate. Cuceritorii spanioli s-au purtat cu indienii ca niște sălbatici. După ce le-au răpit pămînturile, ei au pus pe indieni la munci grele, pe plantațiile de trestie de zahăr și mai ales în minele de aur și de argint. Istoviți de munci grele, indienii mureau cu miile. Cei care se împotriveau erau arși pe rug sau exterminați în masă. Spaniolii au distrus sate și triburi întregi de indieni. Pînă la începutul secolului al XVI-lea, toți indienii din insulele Cuba și Jamaica au fost exterminați. Atunci spaniolii au început să aducă în America negrii din Africa.

Îmbarcați în corăbii și ferecați în lanțuri, negrii care nu mureau în cursul călătoriei deveneau sclavi pe plantațiile din America. Așa a început comerțul cu negri și sclavia colonială.

Prinderea negrilor în Africa pentru a fi duși sclavi în America.

În fund se observă un negru dus de soldați spanioli, cu mîinile legate la spate. În față, alți soldați prind un grup de copii negri.

Din America, spaniolii aduceau mari cantități de aur și argint și alte bogății. La fiecare interval de trei ani, pleca spre Spania așa-numita *flotă de argint*, care era pîndită pe mări de pirăți.

Domeniul colonial spaniol din America a fost durabil, fiindcă spaniolii au colonizat teritoriile cucerite, întemeind acolo orașe și sate.

Domeniile coloniale erau guvernate direct, prin guvernatori numiți de către statul cuceritor. Asemenea state, care au colonii, se numesc metropole.

Una din urmările descoperirilor geografice a fost deci începutul colonialismului european.

Dezvoltarea capitalismului
și întărirea burgheziei
în Europa de apus.

O altă urmare a descoperirilor geografice a fost mutarea drumurilor comerciale din Marea Mediterană în Oceanul Atlantic. Din această cauză, orașele-porturi din Marea Mediterană au decăzut, locul lor fiind luat de porturile de pe țărmul vestic al Europei. În locul Venetiei și Genovei, s-au ridicat porturile din Spania, Portugalia, Franța, Țările de Jos și Anglia.

Centrul vieții economice internaționale, după descoperiri, a fost orașul *Anvers* din Țările de Jos. Aici se vindeau cele mai multe mărfuri aduse de peste oceane și tot aici își aduceau mărfurile negustorii din țările europene. În Anvers se făceau tot felul de vânzări și afaceri bănești și s-a înființat prima bursă din lume (locul unde se făceau vânzări și schimburi bănești).

Marile descoperiri geografice de la sfârșitul secolului al XV-lea și începutul secolului al XVI-lea au grăbit procesul de descompunere a feudalismului și de dezvoltare a noilor relații capitaliste.

Din țările descoperite peste oceane se aduceau în Europa mari cantități de aur, argint și mărfuri coloniale. Acestea au îmbogățit pe negustori și bancheri, adică burghezia. Dispunînd de sume mari de bani (capital), burghezia a înmulțit atelierele manufacturiere, ale căror produse erau tot mai căutate, fiindcă piața comercială s-a lărgit. Comerțul a devenit mondial. Treptat, feodalii s-au văzut înlăturați din viața economică de noua clasă în creștere, burghezia.

Pentru a stăvili burghezia în continuă creștere, feodalii au urmărit întărirea puterii lor politice prin instaurarea monarhiei absolute, ca instrument împotriva maselor populare și a burgheziei în ascensiune.

RENAȘTEREA

Lecția a 43-a

Renașterea din Italia și răspândirea ei

Din punct de vedere economic, Italia a început să decadă încă de la sfârșitul secolului al XV-lea. Manufactura italiană începea să fie întrecută de cea din Flandra, iar din secolul al XVI-lea și de cea engleză. Stofele florentine, foarte căutate altădată, erau concurate și înlăturate de pe piețele comerciale de cele flamande și engleze. Dar cea mai mare lovitură pentru Italia a fost descoperirea drumului maritim spre India și apoi descoperirea Americii, ceea ce a provocat decăderea porturilor de pe coasta Mării Mediterane și înflorirea acelor de pe coasta Oceanului Atlantic. Orașele italiene și drumurile pe care umblau negustorii lor și-au pierdut importanța.

Mare parte din burghezia italiană a început să renunțe la manufactură și comerț și să se specializeze mai mult în operațiuni bancare. Fiind foarte bogată, ea ducea o viață de lux și petreceri, întrecându-se în sprijinirea artelor și a literaturii. Restrângerea manufacturilor italiene a lovit în lucrători. Neavînd de lucru, aceștia s-au dus la sate, luînd de la moșieri pămînt în arendă.

Decăderea economică a Italiei a contribuit la menținerea fărîmițării ei politice. La aceasta a contribuit și rivalitatea dintre orașele italiene, dominația reacționară a papilor și luptele dintre Franța, Spania, și Sf. Imperiu Romano-German pentru Italia.

Orașele-republici s-au dezbinat și mai mult după descoperirile geografice, cînd importanța lor economică a scăzut. Cele mai multe dintre ele au încăput pe mîna unor tirani care nu urmăreau altceva decît consolidarea puterii lor și asigurarea unei vieți de lux. În lupta dintre ele, Milano, Veneția, Genova și Florența apelau descori la străini, dîndu-le acestora posibilitatea să cotopească Italia.

Statul papal, care se afla în centrul peninsulei, avea în frunte pe papa. Papii erau preocupați numai de strîngerea unor

averi cât mai mari, pe care să le lase moștenire rudelor. Ei duceau o viață cu totul lumească, în opoziție cu învățăturile bisericii. Papii se întreceau în lux cu tiranii și burghezii bogăți, iar unii dintre ei se îmbrăceau în armură de cavaler și luau parte la războaie.

Cel mai iacom și mai decăzut dintre papi a fost *Alexandru al VI-lea Borgia*. El și familia lui foloseau orice mijloc — jurământul fals, pumnalul sau otrava — numai să-și atingă scopul. Fiul său, *Cezar Borgia*, voia să ajungă stăpînul întregii Italii. Pentru aceasta, el s-a dedat la multe și feroase crime. Din cauza caracterului reacționar al conducerii lor, papii nu constituiau un element de unire a Italiei.

Sudul Italiei era stăpînit de aragonezi, care au ocupat la sfîrșitul secolului al XIII-lea Sicilia, iar în secolul al XV-lea tot regatul Neapolelui. Stăpînitorii aragonezi se purtau în Italia sudică cât se poate de aspru, provocînd multe răscoale.

De fărîmițarea și decăderea politică a Italiei au căutat să profite vecinii ei, care de multă vreme erau atrași de bogățiile Italiei.

Luptele pentru Italia au atins apogeul la începutul secolului al XVI-lea. Atunci rege al Franței era *Francisc I*, care conducea aproape absolut. Rivalul său a fost *Carol al V-lea* (Quintul) din familia de Habsburg. Carol, la început, a fost doar rege al Spaniei, dar mai apoi, cumpărînd pe principii electori din Germania, a fost ales și împărat al Sf. Imperiu Romano-German. Imperiul său era format din posesiunile Austriei, Germania, Țările de Jos, Spania și Regatul Neapolelui în Italia și apoi, întinsul domeniu colonial al Spaniei din America. De aceea, mîndru de puterea lui, Carol al V-lea spunea că în imperiul său nu apune niciodată soarele.

Războaiele dintre ei, pentru Italia, au început în anul 1515, cînd Francisc I a ridicat pretenții asupra Milanului și Neapolelui. În total, ei au purtat cinci războaie, între anii 1515 — 1559. Pînă la urmă, francezii au fost bătuti și siliți să renunțe la Italia.

Din aceste războaie a ieșit slăbit și Carol al V-lea, împotriva căruia Francisc a ridicat chiar și pe principii din Germania. În anul 1555 Carol al V-lea s-a retras de la tron și a împărțit imperiul său în două părți: Austria, Germania și titlul de împărat au revenit fratelui său *Ferdinand*; Spania, Țările de Jos, provinciile italiene și coloniile americane au revenit fiului său *Filip al II-lea*.

În timpul acestor lupte, Italia a fost supusă jafurilor și pustiirilor nesfârșite. Unii italieni clarvăzători și-au dat seama că de vină este lipsa de unitate a Italiei. Printre aceștia era și *Machiavelli*, om politic și istoric din Florența.

Renașterea culturală
în Italia.

Sub îndrumarea cea nouă, dată de umaniști, și sub influența culturii antice, știința, literatura și arta au cunoscut o mare înflorire, numită *Renaștere*.

Renașterea a avut loc mai întâi în Italia, unde, datorită progreselor economice, umanismul a apărut mai întâi și unde erau mai multe urme ale culturii antice.

Printre primii ei reprezentanți au fost: *Machiavelli*, *Leonardo da Vinci*, *Michelangelo* și *Raffael Sanzio*.

Machiavelli (1469—1527) a fost un istoric și om politic din Florența. Trăind în perioada când vecinii hrăpăreți se băteau pentru Italia cotropind-o, *Machiavelli*, care suferea din cauza aceasta, arăta că decăderea Italiei din acea vreme se datora lipsei sale de unire. El a scris în limba italiană *Istoria Florenței* și lucrarea *Principele*, în care arăta cu exemple din istoria Romei sau a Florenței mijloacele care duc la formarea și păstrarea statelor. *Principele* conducător al statului, susținea *Machiavelli*, poate folosi orice mijloace, chiar minciuna și crima, dacă interesele statului o cer.

Machiavelli reprezenta ideologia politică a burgheziei în ascensiune, care voia să înlăture din Italia pe stăpînitorii străini și să facă un stat unitar în care conducerea să aparțină burgheziei.

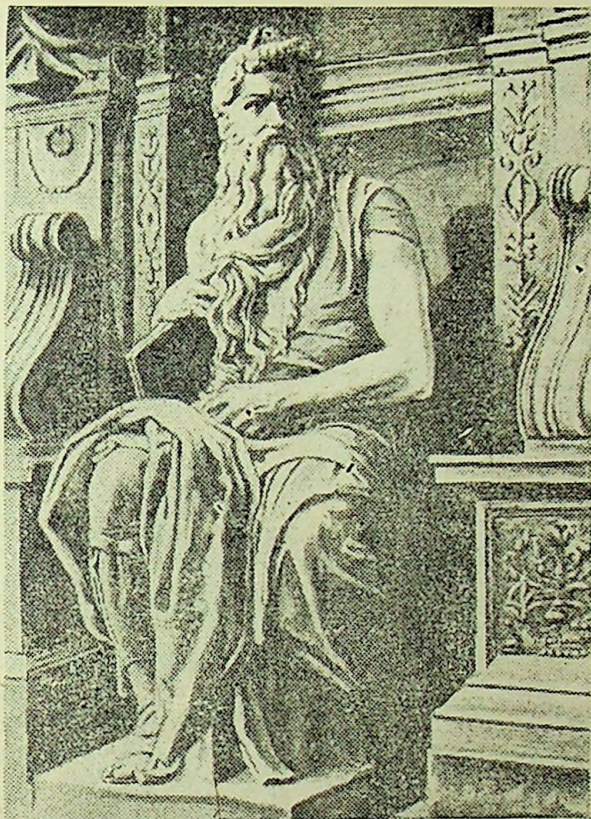
Leonardo da Vinci (1452 — 1519) a fost un mare pictor, sculptor și om de știință. A lucrat în Florența și Milano, iar la bătrînețe în Franța. Cele mai renumite picturi ale lui sînt *Cina cea de taină* și *Mona Lisa Gioconda*, care reprezintă o femeie cu un ușor zîmbet îndurerat pe buze.

El spunea că pictura trebuie să fie reprezentarea întocmai a naturii, de aceea s-a ocupat mult cu studierea corpului omenesc. Ca inginer și om de știință, el a făcut cercetări importante în chimie, fizică și geologie. A studiat zborul păsărilor, voind să construiască o mașină de zburat (avion) și înotul peștilor pentru a inventa o mașină de navigat sub apă (submarin).

Michelangelo Buonarroti (1475 — 1564) a fost sculptor, pictor, arhitect și poet renumit. Renumite sînt statuile lui reprezentînd pe *Moise* și *David*. La Florența a împodobit mormintele familiei Medici cu statui ca *Noaptea*, *Ziua*, *Zorile* și *Amurgul*. Ca pictor a zugrăvit *Judecata din urmă* din Capela Sixtină

la Roma, iar ca arhitect a colaborat la construirea bisericii Sf. Petru din Roma.

Mare patriot, Michelangelo suferea din cauza dezbinării țării sale și a umilințelor la care era supusă de străinii invadatori.

Michelangelo

Moise

Raffaello Sanzio (1483 — 1520) a trăit numai 37 de ani, dar a lăsat multe opere de pictură. El a pictat cu deosebire *madone*, redând cu multă măiestrie frumusețea și gingășia feminină, ca și duiosia și puterea

de sacrificiu a mamei. Cea mai valoroasă este *Madona Sixtină*.

Sculptori lucrând în atelier.

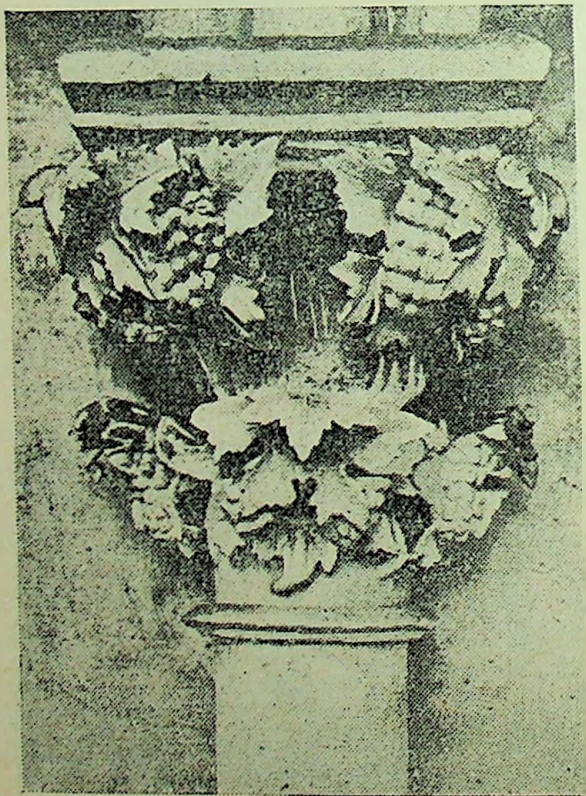
În stînga, doi sculptori modelează o piatră pentru un ornament în formă de spirală: în dreapta alți doi termină de sculptat în piatră un copil. Se observă unele instrumente de măsurat și unele pentru figuri geometrice.

Renașterea culturală și artistică din Italia s-a răspândit și în celelalte țări din apusul Europei și a influențat dezvoltarea culturală din Bizanț și Rusia.

Influența
Renașterii italiene.

Pe lângă opere de artă și lucrări istorice, în timpul înfloririi culturii italiene poeții italieni ca *Ariosto* și *Tasso* au scris poeme în versuri, într-un spirit nou, care se ridica împotriva evului mediu și a obiceiurilor lui. Tot atunci, în Italia s-au constituit biblioteci noi, cu manuscrise antice; așa s-a pus baza *bibliotecii Vaticanului*, una din cele mai renumite din lume. De asemenea, s-au înființat *academii* ai căror membri discutau probleme de artă, literatură și știință.

Renașterea italiană a avut influență asupra dezvoltării culturale din toate țările Europei. În Franța, Țările de Jos, Germania, Anglia etc., aspectul nou al culturii

Capitelul coloanei bisericii din
Marburg (Germania)

Ornamentația este frumoasă și bogată. În această operă se reflectă natura. Frunzele par la fel ca și cum ar trăi. Artă începe să redea viața așa cum este.

arăta că umanismul înnoitor a pătruns și acolo. Reprezentantul umanismului francez a fost *François Rabelais* (1483 sau 1494 — 1553). El a scris un roman comic, *Gargantua și Pantagruel*, inspirat din literatura populară franceză în care critică și satirizează toată cultura feudală.

Sub masca unei povestiri glumețe despre aventurile a doi regi uriași, *Gargantua* și *Pantagruel*, și a prietenilor lor, *Rabelais* își bate joc de teologii savanți, de clerul în frunte cu papa, de judecătorii necinstiți și lacomi și de seniorii gata de război pentru orice motiv neînsemnat. El opune

acestora credința adâncă în
bunătatea firească a omului.

Erasm din Rotterdam
(1467–1536) a fost un uman-
nist din Țările de Jos. Lu-
crarea lui principală este
satira *Lauda prostiei*, în care
își bate joc de prostia cle-
rului catolic, lacom și des-
trăbălat. „Prostia“ era o re-
gină veselă care se lăuda cu
puterea sa și cu numeroșii
ei adoratori, printre care ci-
tează în primul rînd pe
preoți.

Erasm nu cruță însă
nici îngîmfarea învățaților.
El își manifesta credința că
lumea se face cu alît mai
bună cu cît se răspîndește
mai mult cultura.

Opera lui Erasm s-a răs-
pîndit foarte mult în toate
țările, dar în special în Germania. Germania de la începutul
secolului al XVI-lea a avut un mare pictor și gravor, *Albrecht*
Dürer (1471–1528). Pictura lui este minuțioasă și realistă. Mult
răspîndite sînt gravurile lui în aramă.

Erasm din Rotterdam.

CAPITOLUL III

REFORMA ȘI RĂZBOIUL ȚĂRANESC GERMAN

Lecția a 44-a

Reforma în Germania

Deși Germania era înapoiată din punct
de vedere politic față de alte țări din
apusul Europei, totuși în secolul al
XVI-lea se dezvoltă industria minieră și
textila, cooperățiile de meseriași, iar în regiunea Rinului se
prelucra minereul de zinc, plumb și fier. Orașul Aachen era în

Situația socială din
Germania în secolul
al XVI-lea.

fruntea industriei mătăsii din Europa. Minerii germani erau, în secolul al XVI-lea, cei mai îndemînatici din lume.

Germania în acel timp nu era un stat unitar. Deși exista un împărat și o dietă, puterea centrală era extrem de slabă. Ea era fărîmițată într-o mulțime de principate, orașe libere și un număr mare de posesiuni ale cavalerilor, direct vasali față de împărat.

Dezvoltarea economică a Germaniei a determinat descompunerea claselor sociale vechi ale evului mediu și formarea unor clase sociale noi. Din rîndurile feudalilor s-au desprins principii, mica nobilime și clerul. *Principii* formau cea mai puternică pătură a clasei feudale. Ei deveniseră aproape independenți față de împărat; erau suverani deplini pe posesiunile lor, aveau o armată permanentă proprie, stabileau impozite de tot felul, fără a da socoteală cuiva. Ei foloseau toate mijloacele pentru a supune orașele care mai reușiseră să-și mențină independența față de ei.

Mica nobilime — *cavalerii* — constituia o pătură în descompunere. Sărăcită, ea exploata nemilos țărănimia, prin clăci, dijme, arenze, taxe de pescuit și altele. Adesea, cavalerii aruncau pe țărani în închisoare, silindu-i să se răscumpere cu sume mari de bani. Mica nobilime privea cu invidie creșterea puterii bisericii și râvnea la bogățiile ei. Cu orașele nu se împăca, fiind înglodată în datorii față de ele.

Una din principalele pături sociale o constituia *clerul catolic*. Biserica catolică și papa storceau cele mai multe venituri din Germania. Episcopii, stareții și preoții dețineau mari întinderi de pămînt cu numeroși șerbi. Ei duceau o viață de lux și desfrîu foarte costisitoare. Pentru satisfacerea lăcomiei fără margini, clerul, pe lîngă dijmele pe care le primea de la șerbi, mai storcea de la ei, prin diferite mijloace, și bani. Astfel, vindeau icoane și moaște așa-zise „făcătoare de minuni“, iar la începutul secolului al XVI-lea se practica mult vîndera indulgențelor.

În orașe se formase o *burghezie bogată* și alături de ea plebea sau sărăcimea orașelor. *Plebea*, formată din calfe, meseriași, muncitori cu ziua și salahori, era lipsită de drepturi ca și țărănimia. Ea a devenit în unele regiuni aliatul adevărat al țărănimii în lupta revoluționară împotriva orînduirii feudale.

Cea mai numeroasă clasă din Germania, exploatată de toți (afară de plebea orașelor), o constituia *țărănimia*. Situația ei

s-a înrăutățit mult la începutul secolului al XVI-lea, ca urmare a dezvoltării producției de schimb și a schimbului de produse.

Feudalii au devenit nu numai consumatori de produse țărănești, ci au început să și vândă asemenea produse. În acest scop, ei au mărit obligațiile în bani și produse ale țăranilor. Justiția era în mâna feudailor, țăranilor aplicându-se pedepse din ce în ce mai aspre; de la tăierea urechilor și pînă la decapitare. Una din cele mai grele obligații pentru țărani, era zeciuiala față de biserică.

Această stare de lucruri a provocat puternice nemulțumiri și proteste în rîndul burgheziei, a plebei orașelor și în rîndurile țăranimii. Ele vor cere reformarea (reorganizarea) bisericii catolice și desființarea privilegiilor feudale, ajungînd pînă la răscoale puternice care vor cuprinde toată Germania.

Reforma religioasă
în Germania.
Luther.

Toată ura păturilor asuprite și exploatate din Germania era îndreptată împotriva bisericii catolice. Biserica era unul din cei mai mari exploataatori ai poporului german. Ea susținea feudalismul, propovăduind maselor supunerea față de feudali. De aceea, toate atacurile îndreptate împotriva feudalismului erau atacuri împotriva bisericii. Ideile revoluționare, care loveau în clasele dominante, îmbrăcau de regulă o haină religioasă.

La începutul secolului al XVI-lea, lupta antifeudală cu aspect religios s-a transformat într-o mișcare largă pentru reformarea bisericii. Lovind în interesele marilor feudali, ea a fost îmbrățișată de burghezia în formare. Burgheziei i s-au alăturat cavalerii și chiar o parte a principilor, care sperau să se îmbogățească pe seama proprietăților bisericii. Ei urmăreau să

Țărani la începutul secolului al XVI-lea.

Figura reprezintă un țăran și o țărăncă la piață. Imbrăcămintea lor este din stofă groasă. În picioare, țăranul poartă un fel de încălțăminte din piele cusută, asemănătoare unei cizme. Necăjiți, ei au adus la piață o găină, câteva ouă într-un paner și un alt produs într-un vas. (După o gravură de A. Dürer).

scoată biserica germană de sub stăpînirea Romei și s-o pună în slujba intereselor lor. Conducătorul luptei pentru reformarea bisericii era *Martin Luther* (1483 — 1547), care reprezenta interesele burgheziei.

Martin Luther, profesor la universitatea din Wittenberg, a început să predice împotriva bisericii catolice și a papei, a căror întreținere costa foarte mult. El susținea că biserica creștină era la început simplă și nu umbla după averi. Luther s-a ridicat împotriva vinderii indulgențelor prăfînd că acesta era un negoț murdar, prin care papa urmărea să-și mărească averile. El a lipit pe ușa bisericii din Wittenberg *95 de teze*, prin care condamna comerțul cu indulgențe și politica bisericii catolice.

La începutul luptei pentru reformă, Luther declara: „dacă pedepsim pe hoți cu ștreangul, pe criminali cu sabia, pe eretici cu focuri, de ce să nu atacăm... pe papi, pe cardinali, pe episcopi... și să nu ne spălăm mîinile în sîngele lor“.

Caricatură împotriva vinderii indulgențelor.

Caricatura este contemporană. Calugărul, călare pe un măgar, ține în mînă o casetă în care are indulgențe; jos, o ladă pe care se află un disc pentru bani.

Ideile lui Luther au fost îmbrățișate la început de toate clasele sociale: *țărani*, fiindcă vedeau în ele un mijloc de eliberare socială, *burghezia*, fiindcă urmărea crearea unei biserici potrivite cu interesele sale, *unii principii*, fiindcă voiau să acapareze pământurile bisericii catolice. Ele s-au răspîndit și au dat naștere unei mișcări care urmărea să revizuiască învățăturile și organizarea bisericii catolice. Această mișcare s-a numit *Reformă*. Ea a cuprins regiuni întregi din Germania.

Masele populare, care au înțeles Reforma ca o schimbare nu numai a bisericii, ci și a rînduielilor sociale, s-au ridicat la luptă împotriva asupritorilor, indiferent dacă erau clerici sau laici. Masele de țărani au atacat castelele principilor, ca și averile bisericii.

Astfel, Reforma căpăta un caracter revoluționar social. Față de avîntul maselor Martin Luther și-a schimbat poziția pe care o luase la început. El a trecut de partea principilor și a burgheziei bogate, propovăduind reprimarea în sînge a oricăror răscoale. Atitudinea lui Luther corespundea cu poziția burgheziei în formare, care, speriată de mișcarea maselor populare, a renunțat la propriile ei interese de luptă împotriva feudalismului.

Thomas Müntzer
și programul său
revoluționar.

Dacă burghezia voia doar o reformă care să treacă biserica sub conducerea ei, țărani și sărăcimea orașelor luptau pentru o orînduire bazată pe deplină egalitate, fără deosebire de avere și fără exploatare, în care toți să fie egali.

Reprezentantul intereselor maselor revoluționare de țărani și sărăcime și conducătorul lor în luptă a fost *Thomas Müntzer*

Thomas Müntzer.

(1493—1525). Müntzer îndemna la crearea pe cale revoluționară a unei noi orînduiri, bazată pe egalitate. Averea trebuia să aparțină poporului întreg. O societate fără exploatare și exploatați era visul lui Müntzer. Predicile lui însuflețeau masele. Urmărit de autorități, Müntzer a colindat diferitele regiuni ale Germaniei, inițiind răscoale locale.

Lecția a 45-a

Războiul țărănesc german

Izbucnirea și întinderea
răscoalei.
Programul de la Heilbronn.

Răscoala țărăneasca a început în anul 1525 în *Suabia* și *Franconia*, două provincii situate în sud-vestul Germaniei. Pe aici călătorise prin anul 1524 Müntzer și-și cîștigase mulți adepți. Țăranii s-au organizat în cete înarmate, alcătuiind detașamente chiar pînă la 30—40 000 de oameni. Ei au atacat și au cucerit castele și mănăstiri, silind pe feudali să le plătească dări. Au pătruns și în orașe, cu ajutorul săracimii. Țăranii și-au formulat doleanțele într-o cerere denumită *Cele 12 articole*, care au fost răspîndite în întreaga Germanie. Ei cereau înapoierea pădurilor, pășunilor și pămînturilor care le fuseseră răpite de către seniori, să li se micșoreze birurile și clăcile, să li se îngăduie să pescuiască în râuri și să vîneze prin păduri, să fie eliberați din iobăgie etc.

Țăran răscolat.

In mîna stînga are o sabie. Cu dreapta filșite steagul răscoalei, pe care scrie „libertate”. Figura lui exprimă hotărîre și siguranță. In fund. un castel feudal.

Răscoala începută în sudul Germaniei s-a întins spre centrul și nordul Germaniei. Ea a cuprins și orașe, printre care orașul *Heilbronn*.

Burghezia a căutat să profite de răscoala țăranilor. Ea a

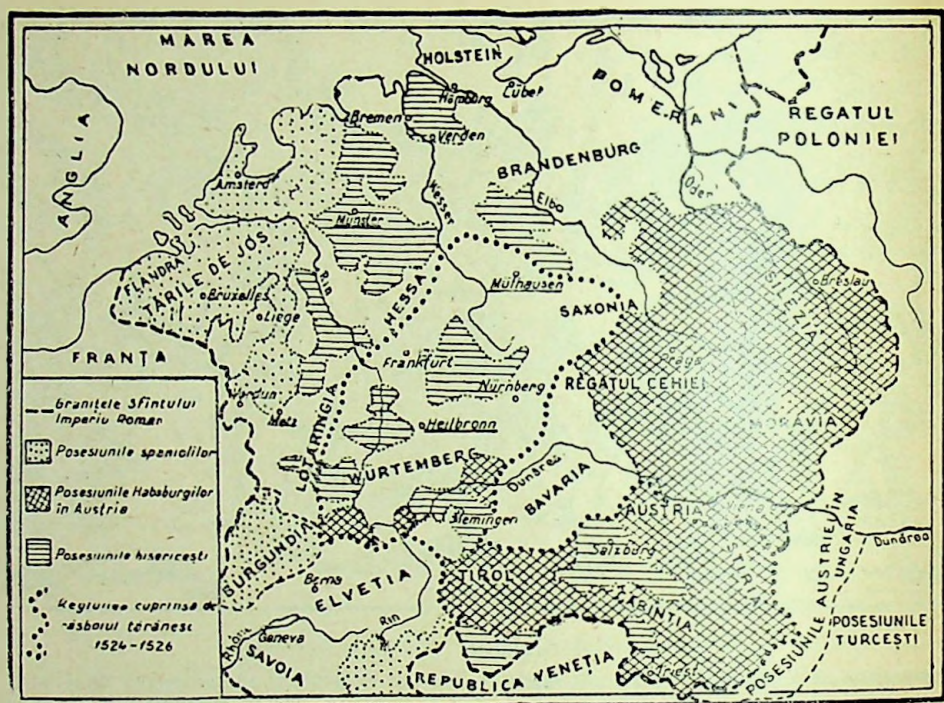
Scenă din războiul țărănesc german.

Reprezintă un detașament de țărani răsculați luptând cu feudalii în apropierea unui castel. Pe primul plan, un grup de țărani face prizonier pe un cavaler. Țăranii sînt înarmați cu furci, topoare și săbii. Steagul lor poartă pe el emblema unei societăți revoluționare a țărănilor, Opınca. În fund e castelul.

aderat la răscoală, dar a determinat pe țărani răsculați să accepte un program modificat față de cele 12 articole. În acest program, numit *Programul de la Heilbronn*, burghezia își susținea interesele ei. Ea își manifesta dorința de unificare a Germaniei, prin stabilirea unui sistem unic de măsuri și greutăți, a unei singure monede în toată Germania și cerea să se micșoreze drepturile principilor și ale nobililor. Revendicările țărănești erau aproape neglijate.

Principii și nobilii, speriați, au început să trateze cu căpeteniile țărănilor răsculați, pentru a câștiga timp în vederea pregătirii de luptă împotriva țărănimii. Ei au atras de partea lor și pe orașenii bogați, Burghezia din orașe, temîndu-se de masele care cereau insistent drepturi, a părăsit răscoala.

Alianța dintre burghezie, feudali și biserică a contribuit la înfrîngerea răscoalei. Ei au reușit să strîngă o armată numeroasă, care a fost pusă sub conducerea unui militar crud și nemilos, *Truchsess*. Acesta a atacat detașamentele țărănești care luptau izolat unele de altele. Țăranii prizonieri erau uciși, iar sefii erau torturați și arși de vii.

Germania în timpul Reformei și a războiului țărănesc german (sec. XVI).

Războiul țărănesc german a fost mai puternic în Turingia, unde acțiunile revoluționare erau conduse de către Thomas Müntzer și au avut un caracter mai hotărât. Müntzer voia să creeze în Turingia un centru revoluționar pentru întreaga Germanie de nord. În scrisorile sale el chema la luptă alături de țărani pe muncitori: „Trezii satele și orașele și, mai ales, trezii pe mineri și pe alți buni tovarăși!”, spunea el.

Sărăcimea orașelor și o parte din mineri au răspuns chemării lui și prin lupte distrugeau castelele feudalilor și mănăstirile. Insuși Müntzer, deși nu avea o pregătire militară, a luat conducerea unui detașament și a cucerit orașul *Mühlhausen*, în care a instaurat puterea răsculaților. El a încercat să dea viață concepțiilor sale comuniste. În oraș a introdus proprietatea colectivă asupra averilor. De aceea, puterea organizată de el pentru foarte scurtă vreme, poate fi denumită *Comuna din Mühlhausen*.

Müntzer a transformat orașul *Mühlhausen* într-o tabără militară. Se instruiau luptătorii, se făceau arme și se turnau tunuri. A luat măsuri pentru a împiedica unele detașamente de țărani de a duce tratative cu principii.

Armata feudalilor a pătruns în Turingia și în luptele care au avut loc, detașamentul lui Müntzer, cu tot eroismul de care a dat dovadă a fost învins. Thomas Müntzer a fost luat prizonier și, după ce a fost torturat în fața principilor, a fost spânzurat. El a mers la locul de execuție cu același curaj cu care trăise și luptase.

După moartea lui Müntzer, orașul Mühlhausen a capitulat. Mișcarea a fost înăbușită în sânge, prin execuții în masă și prin teroare. Războiul țărănesc a mai continuat doar prin lupta unor detașamente izolate.

Comuna revoluționară
din Münster
(1534 - 1535).

Ultima acțiune în cadrul marelui război țărănesc din Germania a fost răscoala meseriașilor și a țărănimii din *Münster*. Conducerea orașului se găsea în mâna unui

episcop. Răsculații l-au alungat pe episcop, au cucerit puterea și au creat *Comuna*, în cadrul căreia au instaurat un regim necunoscut pînă atunci. Cetățenii orașului au renunțat la aurul și argintul pe care-l aveau aducîndu-l la vistieria comună. A fost asigurată alimentarea comună și gratuită, iar averea a fost împărțită în mod egal. Toți cetățenii erau obligați să muncească, plata făcîndu-se în mod egal.

Proprietatea asupra caselor, pămînturilor și uneltelor de producție se păstra însă, deoarece conducerea era în mâna meseriașilor. Deci nu era un comunism așa cum îl înțelegem noi astăzi. Conducătorul comunei era un croitor energetic și bun organizator. *Ioan de Leyda*.

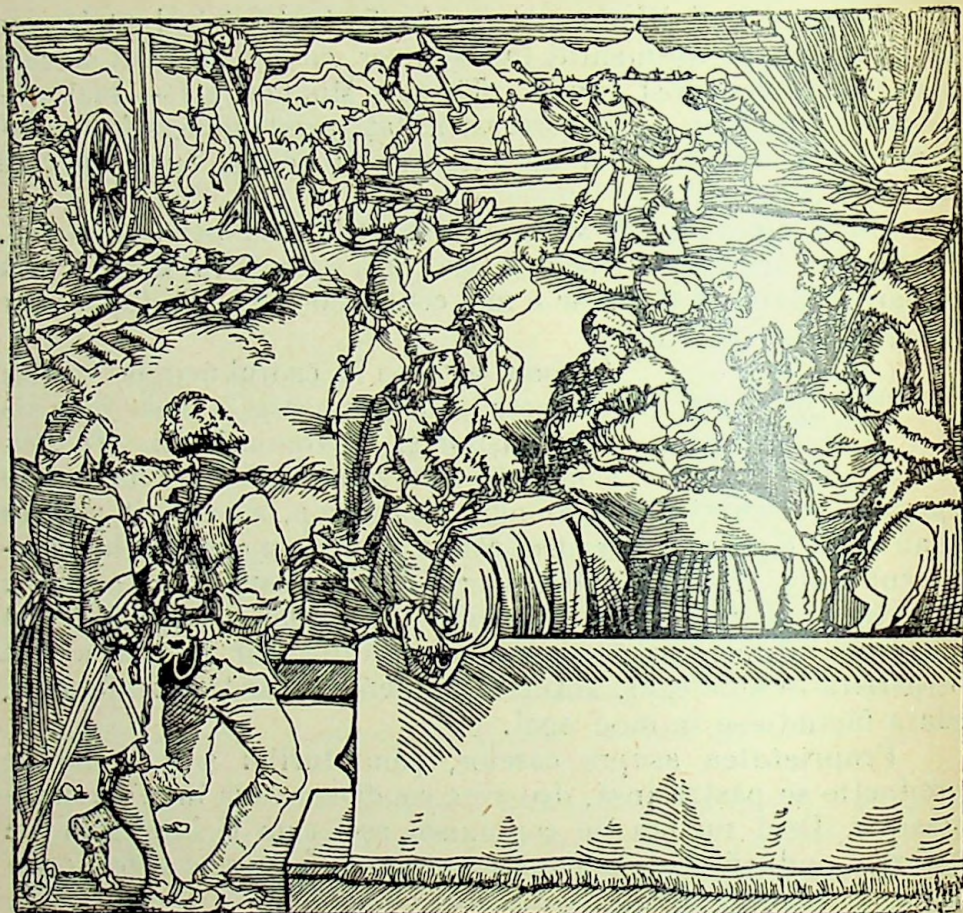
Comuna din Münster a rezistat 16 luni atacurilor armatei episcopului, care încercuse orașul. Ea a capitulat numai din cauza foametei. Populația a fost în mare parte omorîță, orașul distrus. Ioan de Leyda a fost executat în chinuri groaznice. Toate aceste crime erau săvîrșite de biserică și de feudații catolici.

Cauzele înfrîngerii
și urmările războiului
țărănesc german.

Războiul țărănesc din Germania a fost mult mai puternic și a luat o extindere mult mai mare decît jacqueria din Franța și răscoala lui Wat Tyler din

Anglia. Deși a cuprins, între anii 1524—1525, aproape întreaga Germanie, țărani au fost în cele din urmă înfrînți; mii de sate au fost arse și peste 100 000 de țărani au fost uciși.

Cauzele înfrîngerii răscoalei sînt mai multe. În primul rînd, ea n-a izbucnit deodată în toate părțile Germaniei, ci pe rînd în diverse regiuni ale țării. Detașamentele de țărani luptau izolat și nu se ajutau reciproc. Aceasta a ușurat înfrîngerea lor

Judecarea și pelepsirea răscuțaților prinși.

Pe primul plan, în stînga, un țaran legat în lanțuri este adus în fața judecății. În dreapta, reprezentanții feudaliilor și bisericii dau sentința, în fund, diferite forme de schingiuire și ucidere: în stînga tragerea pe roată și spînzurătoarea, în mijloc, străpungerea, iar în dreapta, arderea pe rug.

de către principii. Apoi, răscoala n-a avut de la început o singură conducere, care să ducă la îndeplinire, cu perseverență, revendicările din cele 12 articole. Satele fiind depărtate unul de altul, țărani nu au putut fi destul de bine organizați și nici nu s-a putut menține o disciplină bună. O altă cauză a fost faptul că țărani s-au lăsat înșelați de promisiunile principilor și de propaganda bisericii, începînd să facă concesii și să ducă tratative.

Orășenimea bogată a trădat cauza răscoalei și s-a aliat cu biserica și cu principii. Burghezia, speriată, a sprijinit înăbu-

șirea răscoalei, spunînd: „Pe toți să-i spintece, să-i bată, să-î sugrume pe față și în secret, așa cum se omoară cîinii turbați“.

Sărăcimea orașelor și muncitorimea erau prea puțin numeroase ca să fi fost în stare să ajute prin luptă și cu arme timp mai îndelungat țărăimea. Pe deasupra, armatele feudale erau mai bine organizate și mai bine înarmate decît detașamentele țărănești.

Înfrîngerea răscoalei a însemnat pentru Germania o mare piedică în dezvoltarea ei. Principii și marii feudali biruitori și-au întărit și mai mult puterea. Ei au confiscat o parte din averile bisericii catolice și au subordonat intereselor lor biserica cea nouă, luterană. Întărirea independenței principilor a făcut ca Germania să rămîină fărîmițată încă vreo două secole.

După înăbușirea răscoalei, situația țăranilor s-a înrăutățit. Birurile pe care le plăteau acum erau și mai mari. Răscoala a arătat totuși forța revoluționară a țăranilor și dorința lor de libertate. Ea a mai dovedit că alături de țărani se ridicau muncitorii, care n-au trădat răscoala și care s-au dovedit singurii aliați credincioși ai țărănimii asuprite.

Lecția a 46-a

Răspîndirea Reformei și reacțiunea catolică

Răspîndirea reformei
luterane și calvine.

Biserica din Germania s-a schimbat în mare parte prin Reformă, atît în ce privește învățăturile, cît și organizarea ei. Serviciul religios a fost simplificat și se făcea în

limba germană. Icoanele au fost scoase din biserici și fastul a fost înlăturat, fiind socotite costisitoare. Papa de la Roma nu mai era recunoscut șef al bisericii, conducerea ei trecînd în mîna principilor. Preoții erau subordonați și trebuiau să asculte de aceștia. Averile bisericii catolice au fost acaparate de principii.

Această biserică s-a numit după numele lui Luther *biserica luterană*. Ea s-a mai numit și *protestantă*, fiindcă reprezentanții ei au protestat față de încercările papei și ale împăratului de a împiedica organizarea ei.

În Germania de sud, unde răscoala țărănească a fost mai puternică iar principii și burghezia au fost mai înspăimîntați, s-a menținut catolicismul. Toată Germania de nord însă a îmbrățișat reforma luterană.

Papa a încercat să înăbușe Reforma în Germania cu ajutorul împăratului Carol al V-lea. Cu ajutorul armatelor sale el

Calvin.

a început lupta împotriva principilor protestanți. Principii protestanți s-au unit și, fiind ajutați de Francisc I, regele Franței, l-au înfrânt pe împărat. Între principii protestanți, catolici și împărat s-a încheiat la *Augsburg*, în anul 1555, o înțelegere. Potrivit acestei înțelegeri, fiecare principe își alegea religia pe care o dorea, iar populația principatului respectiv era obligată să adopte religia principelui, după principiul: „A cui este țara, a aceluia este și religia”. Pacea religioasă de la Augsburg a întărit și mai mult pute-

rea feudalilor și fărâmițarea Germaniei.

Reforma s-a răspândit și în alte țări ale Europei. În Elveția ea fost propovăduită de către *Ioan Calvin*. În Elveția, burghezia a fost mai îndrăzneată și și-a anunțat revendicările în modul cel mai hotărât, deoarece acolo existau numeroase orașe-republici în care puterea se afla în mâinile burgheziei. Ioan Calvin a organizat biserica în așa fel încât conducerea treburilor bisericesti o aveau aleșii mai burghezii. *Calvinismul* — cum s-a numit noua biserică — a devenit religia părții celei mai înaintate a burgheziei europene; centrul lui era orașul Geneva. Calvinismul s-a răspândit în Țările de Jos și în Franța. Calvinistii francezi s-au numit *hughenoți*.

Reforma s-a răspândit apoi în Anglia, Scoția, țările nordice (Danemarca, Norvegia, Suedia), Țările de Jos, Ungaria și Transilvania. Astfel, Reforma a scindat biserica catolică și a slăbit-o: din sînul ei s-au desprins biserica luterană sau protestantă, în fruntea căreia se găseau principii, și biserica calvină, în fruntea căreia se găsea burghezia.

Reacțiunea catolică
și feudală
împotriva Reformei.
Contrareforma.

Răspîndirea Reformei nu a fost pe placul bisericii catolice, care altădată avusese pretenții la dominația mondială. Luteranismul și calvinismul au scos de sub influența bisericii catolice multe țări, ca Anglia, Țările de Jos și țările nordice; de asemenea, în parte, Franța și Germania. Doar în Spania, Italia și Polonia predomina catolicismul.

Pentru a se menține, biserica catolică a început lupta împotriva Reformei și a răspîndirii ei. Această acțiune a bisericii catolice este cunoscută sub numele de **contrareformă**.

Papa și clerul catolic s-au folosit de orice mijloace pentru atingerea scopului lor. Astfel, în anul 1540, papa a aprobat înființarea unui nou ordin călugăresc, numit *ordinul iezuiților* (de la cuvîntul Iezus — Isus). Iezuiții erau instruiți să facă propagandă și, spre deosebire de ceilalți călugări, care își duceau viața închiși în mănăstiri, ei trăiau în mijlocul societății, căutau să pătrundă peste tot, la curțile regilor și ale principilor, cu scopul de a-i determina să apere și să răspîndească catolicismul.

Iezuiții nu se dădeau la o parte nici de la înșelăciuni, spionaj și crime. Membrii ordinului aveau o disciplină de fier. „Dacă biserica a stabilit că un lucru alb este negru, trebuie să recunoaștem că este negru“, așa erau învățați iezuiții să susțină.

Disponînd de mari averi, ordinul iezuiților întreținea chiar și armată cu care lupta împotriva Reformei. Un alt mijloc folosit de iezuiți pentru apărarea catolicismului au fost școlile. Iezuiții au înființat școli, în care profesorii erau călugări iezuiți. Ei făceau tinerilor o educație religioasă catolică și le strecurau în suflete ura împotriva a tot ce nu era catolic.

Biserica catolică a combătut Reforma și cu ajutorul *Inchiziției*. Aceasta a folosit toate formele de teroare pentru a impune religia catolică și pentru a combate ereziile. Inchiziția a fost instituția cea mai strîns legată de biserica catolică și cîinele ei de pază în tot evul mediu și în toate țările catolice.

Biserica catolică a început lupta deschisă și împotriva științei și literaturii noi care se ridica. Multe cărți au fost interzise și arse. Între operele interzise erau cele mai importante lucrări ale umaniștilor și ale reprezentanților Renașterii. Titlurile acestor cărți erau trecute într-o listă numită *index*. Un bun catolic nu avea voie să citească o carte care era trecută în *index*.

Reacțiunea catolică dădea dovadă că biserica se îndepărtase mult de la învățăturile creștinismului primitiv. În locul dragostei dintre oameni, ea propovăduia ura; în loc de pace, războiul. Cu toate că biserica catolică s-a întărit oarecum prin folosirea acestor mijloace reacționare, ea n-a putut opri răspîndirea Reformei și nici lupta maselor populare și a burgheziei progresiste împotriva orînduirii feudale.

CAPITOLUL IV

STATELE DIN EUROPA APUSEANĂ ÎN SECOLUL AL XVI-lea ȘI ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XVII-lea

Lecția a 47-a

Monarhia absolută în Franța

Întărirea puterii regale
în prima jumătate
a secolului al XVI-lea.

În timp ce Germania era fărâmițată și înapoiată din punct de vedere economic și politic, Franța devenise un stat unitar, condus de regi puternici.

Dezvoltarea producției manufacturiere și a comerțului, la începutul secolului al XVI-lea, a contribuit la întărirea puterii regale în Franța. Regele ridica de la populație un impozit permanent, cu ajutorul căruia putea să întrețină o armată permanentă.

Nobilii și clerul nu plăteau impozite; erau clase privilegiate. Ei susțineau monarhia și-i întăreau puterea, pentru ca monarhia să-i apere împotriva răscoalelor țărănești. Doar o parte a nobilimii mari, în special cea din sudul Franței, voia să-și mențină independența și era ostilă întăririi puterii regale.

Regalitatea era sprijinită și de cavalerii sărăciți. Aceștia intrau ca ofițeri în armata regelui, unde aveau posibilitatea să se îmbogățească.

Burghezia bogată era și ea interesată să aibă o monarhie puternică, deoarece numai aceasta putea să țină în frâu pe nobili, să împiedice războaiele dintre ei și să asigure dezvoltarea economiei. Burghezia îl ajuta pe rege, împrumutându-i bani pentru armată și pentru a-și menține luxul de la curte. În schimb, burghezia primea dreptul să încaseze din țară impozitele regale, fapt care-i aducea venituri foarte mari. De asemenea, burghezia a sprijinit pe rege în luptele pentru cucerirea Italiei, pe atunci una din cele mai bogate țări din Europa.

Războaiele civile
din a doua jumătate
a secolului al XVI-lea
în Franța.

Întărirea puterii regale în Franța n-a convenit nobililor din sud-vestul Franței, care voiau să fie independenți, ca și cei din Germania.

O dată cu răspîndirea învățăturii lui Calvin în Franța, ei au trecut la calvinism. Ei și-au schimbat credința, numai pen-

tra a lupta împotriva regelui și cu scopul de a pune mâna pe în-
tinsele pământuri și pe averile bisericii catolice.

Calvinismul a mai fost îmbrățișat și de o parte a orașenilor
 din Franța. Calviniștii francezi se numeau *hughenoți*.

În Franța, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea nobi-
 lii s-au împărțit în două partide: nobilii din nord au format
partidul catolic, sub conducerea *ducelui de Guise*, care sprijinea

Franța în sec. al XVI-lea și la începutul sec. al XVII-lea.

pe rege; nobilii din sudul Franței au constituit partidul *hughenoților*, sub conducerea *familiei de Bourbon*, care sub masca noii religii căuta să slăbească monarhia.

Între aceste două partide au avut loc lupte, cunoscute sub numele de *războaiele civile*, care au durat din anul 1562 pînă în anul 1598. Lupta dintre cele două partide a fost o luptă pentru putere, deși a îmbrăcat o haină religioasă.

Războaiele civile au pustiit Franța și au ruinat în special pe țărani și meseriași. Comerțul a fost împiedicat de tulburări și războaie, iar manufacturile și-au redus lucrul și mulți lucrători au rămas fără posibilitate de trai.

Poporul ura ambele tabere. Puterea regală slăbise.

În anul 1572 s-a încercat o împăcare între catolici și hughenoți, prin căsătoria lui *Henric de Bourbon*, șeful hughenoților, cu sora regelui, care era catolică. Conducătorii hughenoților au

Noaptea sfântului Bartolomeu.

Este o gravură contemporană. În fund se vede o stradă și două curți în care sînt măcelăriți hughenoții. Pe primul plan catolicii, avînd în mîini ștelii aprinse, așteaptă pe hughenoși, care sînt aruncați pe ferestra în stradă.

fost invitați la Paris — care fusese ocupat de catolici — pentru a asista la căsătoria conducătorului lor. În noaptea de 23—24 august 1572, catolicii, care însemnaseră cu cretă clădirile unde erau găzduiți hughenoții, au pornit un măcel îngrozitor. Nobilii hughenoți au fost aruncați pe ferestre, uciși, iar o parte alungați. Însuși Henric a scăpat numai trecînd la catolicism. Acest măcel a rămas în istorie sub numele de *noaptea Sfîntului Bartolomeu*, deoarece evenimentul s-a petrecut în ajunul acelei zile.

Papa a întăritat și mai mult pe catolici împotriva hughenoților. La un moment dat conducătorul fiecărui partid s-a proclamat rege, iar burghezia din Paris și-a format și ea un guvern. În timpul acestor lupte anarhice, regele Franței și conducătorul partidului catolic au fost asasinați. Dreptul la tron îi revenea lui Henric de Bourbon, conducătorul hughenoților, înrudit cu familia domnitoare. Pe acesta n-au vrut însă să-l primească parizienii, pe motiv că este hughenot. Atunci, Henric, spunînd că — *Parisul merită o liturghie* — a trecut încă o dată la catolicism. Astfel Parisul i-a deschis porțile.

Așa s-a pus capăt războaielor civile, în anul 1589, și a ajuns rege *Henric al IV-lea de Bourbon*.

Instaurarea monarhiei
absolute în Franța.

Henric al IV-lea (1589—1610) a întărit din nou puterea monarhiei, pregătind instaurarea absolutismului.

În anul 1598 el dădu *Edictul din Nantes*, prin care asigura hughenoților drepturi egale cu ale catolicilor. Pe lângă libertatea credinței, hughenoții au obținut și unele orașe întărite.

Henric al IV-lea n-a mai convocat Stările generale, așa cum făceau înaintașii săi. El a introdus impozite noi, fără a le mai consulta. A introdus ordine în cheltuielile statului și a sprijinit dezvoltarea comerțului și a industriei. În timpul său manufacturile din Franța s-au înmulțit, în special cele de lux, și s-au înființat primele societăți comerciale maritime. Henric a luat și unele măsuri bune de gospodărire a satelor, spunînd că de la săraci nu poți cere impozite.

Catolicii, nemulțumiți de faptul că Henric a acordat libertate hughenoților, l-au asasinat în anul 1610, cu ajutorul unui catolic fanatic.

Urmașul său a fost *Ludovic al XIII-lea*, care a încredințat conducerea Franței, cardinalului *Richelieu*. În guvernarea sa, Richelieu a urmărit două lucruri: în interior, să întărească puterea regelui iar în afară, să mărească prestigiul și puterea Franței.

Pentru a întări puterea regelui, el a luat măsuri contra nobililor, a orașelor și a hughenotilor. Lozincă sa era următoarea: „Primul meu țel este gloria regelui, al doilea țel puterea monarhiei“. Stările generale au fost convocate o singură dată, în anul 1614. De atunci, timp de 175 de ani, pînă la revoluția burgheză din 1789, n-au mai fost consultate niciodată de către regii Franței.

Richelieu a interzis luptele interne dintre nobili și a restrîns drepturile hughenotilor, lăsîndu-le doar libertatea credinței. Castelele și întăriturile orașelor au fost dărîmate. Nimeni nu avea dreptul să se opună legilor regale. Mulți nobili și cavaleri, care s-au opus dispozițiilor lui, au fost aruncați în închisori. În acest fel, Richelieu întărea monarhia și puterea statului, și prin aceasta, dominația feudalilor asupra țărănimii. Țăranii au ajuns la ruină de pe urma impozitelor grele. Răscoalele țărănești din acea vreme au fost înăbușite sîngeros de către mercenarii lui Richelieu.

Pentru a mări prestigiul monarhiei în afară și pentru a oferi noi posibilități de îmbogățire clasei stăpînitoare din Franța, Richelieu s-a amestecat într-un război civil din Germania.

Asfel, la începutul secolului al XVII-lea, în Franța se instaura *monarhia absolută*, adică puterea nelimitată a regelui.

Lecția a 48-a și a 49-a

Anglia în secolul al XVI-lea și prima jumătate a secolului al XVII-lea

La începutul secolului al XVI-lea, Anglia era un stat mic și fără prea mare importanță. Ea ocupa doar jumătate din *insula Britanică*. Posesiunile pe care le avusese în Franța le-a pierdut după războiul de 100 de ani, rămînînd numai cu portul *Calais*.

Scotia, situată în nordul insulei, era un regat independent.

În timp ce Germania avea aproape 20 de milioane de locuitori, Spania 10 milioane, Anglia abia ajunsese la un număr de 3½ milioane. Cea mai mare parte a populației trăia la țară. Serbia fiind aproape desființată în urma răscoalei condusă de Wat Tyler din secolul al XIV-lea, țăranii luau în arendă

de la feudali pământul, pentru care plăteau o sumă de bani.

Încă din secolul al X-lea, în Anglia era răspândită creșterea oilor, renumite prin calitatea superioară a lînii. Vânzarea lînii aducea mari venituri nobililor feudali. Cei mai buni cumpărători ai lînii engleze erau negustorii din Flandra, unde erau manufacturile de lînă care produceau postavuri foarte fine.

În timpul războiului de o sută de ani, mulți țesători din Flandra s-au refugiat în Anglia, unde au înființat manufacturi. După război, unii feudali englezi nu mai vindeau

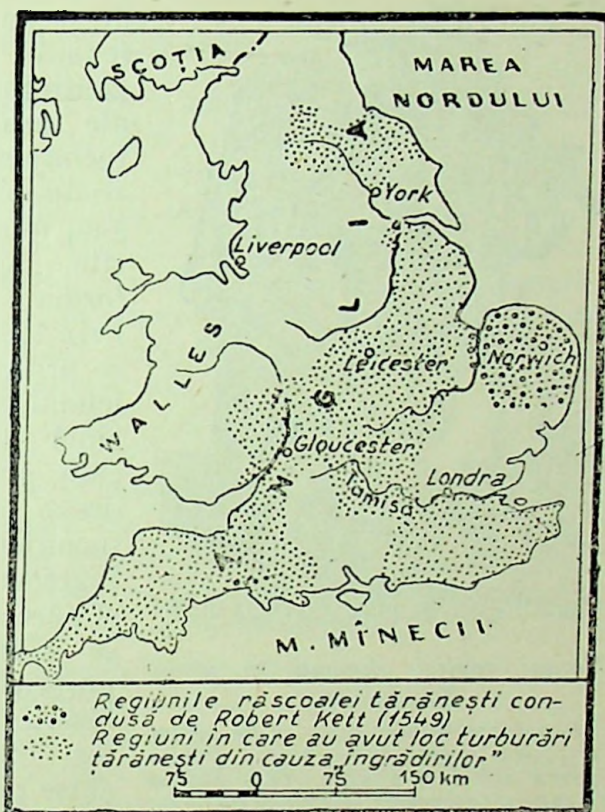
lînă în afara țării, ci au angajat lucrători și au cumpărat unelte, formînd manufacturi proprii. Numărul manufacturilor a crescut într-un timp scurt. În ateliere mari lucrau sute de muncitori, iar veniturile le încasa proprietarul atelierului. Așa a început în Anglia producția capitalistă în industria textilă.

Muncitorii din manufacturi nu mai produceau acasă, la războiul de țesut, ca țesătorii orașelor din evul mediu, ci în ateliere la războaiele bogaților proprietari, instalați într-o clădire mai mare, unde puteau fi controlați de ei. Aceste ateliere se numesc **manufacturi centralizate**.

Îngrădirile și răscoala
condusă de Robert Ket.

Manufacturile de postav aduceau venituri mari proprietarilor. Aceștia își măreau manufacturile și aveau nevoie de tot mai multă lînă pentru fabricarea postavurilor. Prețul lînii creștea.

Feudalii proprietari de pământ, interesați în vânzarea lînii, țineau turme numeroase de oi. Dar pentru aceasta aveau nevoie

Anglia în sec. al XVI-lea.

*Țărani englezi alungați în urma
îngrădirilor.*

*Țăranul are hainele rupte și tot avutul
il poartă pe spate într-o boccea. Femeia
poartă sub braț o giscă. Fără pământ
ei cutreieră drumurile în căutare de lucru.
Guvernul îi considero vagabonzi.*

De aceea în Anglia, în acea vreme, se spunea că „oaia a mâncat pe om“.

Țăranii astfel deposedați de pământ de către nobili au fost siliți să-și părăsească gospodăriile și casele, care se aflau pe pământurile devenite „îngrădiri“. Alungați din sate, o parte din acești țărani s-au angajat ca lucrători în manufacturi. Mulți dintre ei însă nu găseau de lucru. Flămânzi, oi cerșeau sau furau prin țară, fiind considerați de stăpînire *vagabonzi*.

Împotriva vagabonzilor, regele și guvernul său au luat măsuri aspre. Noua nobilime — căci așa se numea nobilimea care se ocupa cu creșterea oilor și cu vânzarea lînii — și burghezia a fost de acord cu măsurile luate de rege. Vagabonzii prinși cu cerșitul primeau pedepse aspre. O lege din anul 1530 prevedea următoarele: un cerșetor prins pentru prima dată era biciuit. Dacă era prins pentru a doua oară, era din nou biciuit și i se tăia jumătate din ureche; prins și a treia oară, el era executat. O altă lege permitea ca vagabonzii prinși să fie dați

de pășuni întinse. În acest scop feudații au acaparat pășunile, pământurile țăranilor liberi și ale țăranilor arendași și le-au înconjurat cu garduri, declarîndu-le proprietatea lor. Acestea s-au numit *îngrădiri*. Pământurile „îngrădite“ au fost transformate în pășuni pentru oi. Prin 1588, locuitorii unei regiuni se plîngeau împotriva nobilului feudal în felul următor: „El are cinci sute de acri de pământ, care pînă nu demult au servit drept pășune comunei, și le-a înconjurat cu un gard. Cînd și-a îngrădit cîmpul lui, a ocupat și parcelele țăranilor liberi, care se găseau împrăștiate printre proprietățile lui, ca și pământul bisericii... Vechile drumuri au fost interzise... Cîmpurile deschise pînă acum sînt îngrădite, agricultura este interzisă acolo și înlocuită cu creșterea oilor...“

ca sclavi la proprietari. Dacă îndrăzneau să fugă de la stăpîn, erau însemnați pe față cu un fier roșu. Dacă fugeau încă o dată, erau uciși. Din cauza cruzimii lor, aceste legi au fost denumite de către Marx „legislația sîngeroasă”.

Țăranii au încercat să se apere împotriva acestor nelegiuiri. În diferite părți ale țării izbucniră răscoale. Cea mai mare răscoală a izbucnit în răsăritul Angliei, sub conducerea lui *Robert Ket* (1549). Răsculații cereau desființarea îngrădirilor, restituirea pămînturilor luate și limitarea creșterii oilor. Guvernul a înăbușit răscoala cu ajutorul unei armate care era formată din mercenari germani și italieni. Mii de țărani au fost schingiuiți și uciși. Robert Ket a fost spînzurat.

Îngrădirile și alungarea țăranilor de la casele lor a înrăutățit foarte mult situația celei mai numeroase clase a evului mediu, țărănimea. În același timp însă, ele au contribuit la dezvoltarea capitalismului în Anglia. Țăranii deposedați de pămînt au devenit lucrători. Patronii găseau mînă de lucru ieftină.

O dată cu dezvoltarea capitalismului, în secolul al XVI-lea, a început să se schimbe și societatea în Anglia. Alături de vechea nobilime, a apărut nobilimea nouă, interesată în comerț și manufactură. De asemenea, s-a dezvoltat și întărit burghezia și a început să se formeze treptat o clasă nouă, a muncitorilor.

Întărirea puterii regale
în timpul Tudorilor.
Reforma anglicană.

Prin îngrădiri și alungarea țăranilor de pe moșii, marea nobilime a cîștigat întinse pămînturi pentru pășuni. Unii dintre ei au arendat o parte din pămînturi

țăranilor bogați, care foloseau la munca cîmpului lucrători agricoli angajați. Lucrătorii erau foarte rău plătiți, deoarece proprietarul putea să le scadă salariul oricînd, ei fiind dintre aceia care au fost alungați de pe moșie. Și manufacturile au putut să angajeze brațe de muncă ieftine din rîndul celor alungați. Noua nobilime și burghezia proprietară de manufacturi au obținut cîștiguri enorme, de pe urma muncii țăranilor. Creșterea oilor se dezvolta și manufacturile de postav își sporeau necontenit producția.

Noua nobilime și burghezia aveau interese comune. Ele aveau nevoie de o monarhie puternică care să le asigure exploatarea nestingherită a țăranilor, meseriașilor și lucrătorilor. Afară de aceasta, monarhia trebuia să sprijine pe negustorii englezi împotriva concurenței străine.

Întărirea puterii regale se putea obține numai prin lupta împotriva marilor feudali. Regele Angliei *Henric al VII-lea*

Tudor, dar mai ales urmașul său, *Henric al VIII-lea Tudor* (1509—1547), au restrâns mult puterea marilor feudali.

În 1534, Henric al VIII-lea a determinat parlamentul să înlăture puterea papei asupra bisericii engleze și să proclame pe rege cap al acestei biserici. Prin această măsură regele dispunea de pământurile care odinioară aparținuseră bisericii catolice. El a vândut pe bani o bună parte dintre acestea. Regele avea un rol hotărâtor în toate treburile bisericii. Această schimbare în biserică din Anglia s-a numit *reforma anglicană*, iar biserică din Anglia s-a numit, de atunci, *biserica anglicană*. Deosebirea față de cea catolică consta doar în conducerea ei. În locul papei, conducerea a trecut asupra regelui. Reforma anglicană a întărit și mai mult monarhia. Regii ridicau adesea pe burghezii bogați la rangul de nobili, în schimbul unor sume mari de bani. Burghezii intrau astfel în rîndul noii nobilimi.

Într-un timp destul de scurt, în parlament au pătruns mulți reprezentanți ai noii nobilimi și ai burgheziei. Regele trebuia să țină seama de parlament, fără de care nu putea fixa impozite noi sau mări pe cele vechi.

Sub conducerea reginei *Elisabeta* (1558—1603), Anglia a luat o mare dezvoltare economică și politică. Ea a dat legi de organizare a bisericii anglicane, prin care a consolidat Reforma în Anglia. Elisabeta persecuta pe catolici și oprea debarcarea pe insulă a iezuiților. În schimb, pirății englezi care capturau vasele și jefuiau coloniile spaniole erau încurajați și sprijiniți personal de către regină. Ei au înființat în anul 1584 prima colonie engleză pe țărmul Americii de Nord, colonie care a primit numele de *Virginia*. Conducătorul pirăților a fost numit de către Elisabeta amiral al flotei engleze. Atunci au început să se pună bazele marinei și domeniului colonial englez.

Sprijinirea Reformei și atacurile împotriva flotei spaniole au încordat relațiile dintre Anglia și Spania catolică. Încordarea s-a accentuat și mai mult din cauză că Anglia a sprijinit cu bani mișcarea de eliberare națională din Țările de Jos spaniole. Toate acestea au dus la război.

Filip al II-lea, regele Spaniei, pregăti o flotă cum nu se mai văzuse pînă atunci, pentru a o trimite împotriva Angliei. În mîndria lui, el a numit această flotă *Invincibila armada*. În anul 1588, furtuna și vasele ușoare engleze au scufundat marea flotă spaniolă. Puterea maritimă a Spaniei a primit,

prin aceasta, o grea lovitură. Marinarii și negustorii englezi deveneau concurenții cei mai periculoși ai spaniolilor pe mări și în colonii.

Monarhia engleză era în culmea puterii.

Întărirea comerțului
și începutul dezvoltării
coloniale a Angliei.

Cu sprijinul puterii regale, manufactura și comerțul englez făceau progrese mari. Manufacturile engleze au devenit din ce în ce mai cunoscute, mai ales în

timpul când în Țările de Jos erau puternice frământări.

Negustorii englezi, sprijiniți de regina Elisabeta, au început o aprigă luptă împotriva comerțului străin, în special împotriva Hansei, căreia i s-a interzis desfacerea mărfurilor pe teritoriul englez.

Comerțul exterior era un privilegiu al regelui. Cine voia să primească acest drept trebuia să plătească regelui sume mari de bani. Pentru a putea achita sumele cerute de rege, negustorii se uneau în societăți sau companii comerciale, pentru a-și procura împreună bani. Companiile comerciale construiau vase și organizau comerțul, împărțind veniturile între cei asociați. Astfel, în anul 1554 a fost înființată *Societatea moscovită* pentru comerțul cu Rusia. Guvernul rus a scutit societatea de taxele vamale, acordându-i deplină libertate de comerț în Rusia. Negustorii englezi aduceau din Rusia cherestea, cîneapă etc. și vindeau postavuri, unelte etc. Pentru comerțul cu Turcia s-a înființat *Compania turcă*. Cea mai importantă asociație a fost însă *Compania engleză a Indiilor de est*. Aceasta a obținut de la regina Elisabeta monopolul asupra comerțului cu India. În secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, Compania Indiilor de est a acaparat de la portughezi și francezi cea mai mare parte a Indiei și a transformat-o într-o colonie engleză. Astfel a început formarea domeniului colonial englez în Asia.

Întărirea forțelor capitaliste
în Anglia.

În timp ce economia Spaniei decădea, Anglia a luat spre sfîrșitul secolului al XVI-lea un avînt neobișnuit. Populația ei crescuse la peste 4 milioane și jumătate.

Comerțul și manufacturile se dezvoltaseră, situîndu-se la loc de frunte în Europa.

Atît timp cît regii Angliei au sprijinit prin politica lor această dezvoltare, burghezia a fost credincioasă conducerii energice a regelui. Ea nu protesta nici atunci cînd regele nu convoca parlamentul timp mai îndelungat. Pe măsură însă ce burghezia s-a îmbogățit și a devenit mai puternică, nu-i mai con-

venea amestecul regelui în gospodăria ei. Aceasta, deoarece prin diferite măsuri și taxe, regii frâneau dezvoltarea comerțului. Din aceste motive, între rege și parlament s-au iscat unele neînțelegeri. Așa, de pildă, spre sfârșitul domniei, regina Elisabeta a fost nevoită să promită deputaților în parlament că nu va lua nici o măsură fără știrea lor.

După moartea reginei Elisabeta (1603), între parlament și rege s-a ajuns la un adevărat conflict. Urmașii Elisabetei au fost *Stuarzii*, nepoții ei și regi ai Scoției. *Iacob I Stuart* (1603—1625) și apoi *Carol I Stuart* (1625—1649) au vrut să conducă absolut, întocmai ca regii Franței. Sprijinindu-se pe vechea nobilime feudală, ei neglijau parlamentul și luau măsuri după bunul lor plac. Ei au întâmpinat însă o puternică opoziție din partea parlamentului, format în majoritatea lui din burghezie și noua nobilime.

Conflictul dintre rege și parlament se va transforma la jumătatea secolului al XVII-lea într-o revoluție burgheză. Acest conflict consta din lupta dintre vechile relații feudale, reprezentate prin rege și vechea nobilime pe de o parte, și noile forțe sociale, reprezentate prin burghezie și noua nobilime, de cealaltă parte.

Anglia acelei vremi a dat pe unul din precursorii socialiști, gânditorul *Thomas Morus*, și pe unul din cei mai mari scriitori ai lumii, *Shakespeare*. Acesta a zugrăvit în operele sale transformările care se petreceau în Anglia.

Lecția a 50-a

Țările de Jos în secolul al XVI-lea și prima jumătate a secolului al XVII-lea. Revoluția burgheză din Țările de Jos

Situația Țărilor de Jos. Țările de Jos cuprindeau Belgia, o parte din Franța de nord, Luxemburgul și Olanda. Așezate lângă Marea Nordului, între țări mari ca Franța, Anglia și Germania, Țările de Jos aveau posibilitatea unor strânse legături comerciale cu toții vecinii. Datorită acestui fapt, în Țările de Jos economia capitalistă s-a dezvoltat mai devreme decât în alte țări. Încă din veacul al XIII-lea, în Flandra se dezvoltaseră manufacturile de postav și înflorau orașe comerciale ca *Bruges*. De aceea, ea era rîvnită de vecini ca Franța și Anglia, care au început din cauza ei războiul de 100 de ani.

După marile descoperiri geografice, manufacturile și comerțul Țărilor de Jos au luat o și mai mare dezvoltare. În secolul al XVI-lea, Țările de Jos erau cea mai bogată țară din apusul Europei și aveau peste 300 de orașe. Orașul Anvers era cel mai mare centru comercial și bancar din lume. Provinciile din nordul Țărilor de Jos erau mai mult comerciale și maritime, iar cele din sud erau industriale.

Dezvoltarea economică timpurie a făcut ca pe lângă feudali, în Țările de Jos să se formeze o burghezie numeroasă și bogată, care exploata pe muncitori și micii meseriași.

Această țară înaintată era sub stăpânirea Spaniei feudale. Spania, deși stăpânea un întins domeniu colonial în America și avea o mare putere militară și maritimă, era o țară înapoiată, lipsită de industrie. În Spania, feudalii și biserica catolică erau atotputernici, iar puterea regelui era limitată.

În a doua jumătate a secolului al XVI-lea, în Spania domnea *Filip al II-lea*, care întronase absolutismul. El ducea în Țările de Jos o politică de asuprire și exploatare sălbatică. Prin impozitele mari a ruinat pe negustori și a silit pe proprietarii de manufacturi să le închidă. Dar cel mai greu erau loviți de impozite țărani și meșteșugarii. Veniturile pe care regele Spaniei le scotea din Țările de Jos erau de 8—9 ori mai mari decât cele pe care i le aducea America cu bogatele ei mine de aur și de argint.

Stăpânirea Spaniei a împiedicat dezvoltarea economică a Țărilor de Jos și a nemulțumit poporul care ura pe asupritorii spanioli.

Nemulțumirile au crescut și mai mult din cauza pretențiilor lui Filip al II-lea de a domni absolut în Țările de Jos, ca și în Spania. Țările de Jos erau însă provincii autonome, a căror conducere o aveau feudalii și orașenii locali. De asemenea, în Țările de Jos se răspândise calvinismul, mai ales în rîndurile burgheziei. Filip al II-lea, catolic fanatic, a început persecuțiile, arderile pe rug și execuțiile în masă pentru a stîrpi ereziile, așa cum făcuse și în Spania.

Țăran olandez (secolul al XVII-lea).

Se poate observa o schimbare în îmbrăcămintea și la încălțăminte pe care o poartă, față de secolele anterioare, ceea ce arată că produsele orășenești pătrunseseră și la sate.

Din toate aceste motive, în Țările de Jos a izbucnit prima revoluție burgheză din istorie, îndreptată împotriva stăpînirii spaniole feudale și absolutiste.

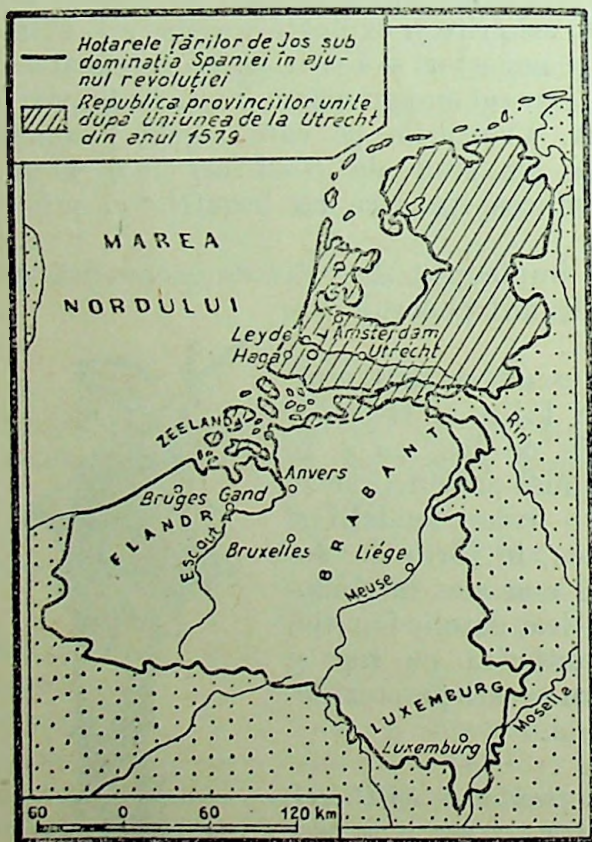
Revoluția burgheză
din Țările de Jos,
de la jumătatea secolului
al XVI-lea.

Încă din anul 1566, în Țările de Jos a izbucnit o răscoală populară, îndreptată împotriva asupririi exercitate de biserica catolică și împotriva stăpînirii spaniole. Poporul întreg s-a răscolat, atacînd bisericile și mănăstirile.

Pentru înăbușirea mișcării populare, Filip al II-lea a trimis guvernator în Țările de Jos pe *ducele de Alba*, renumit pentru cruzimile lui. Abia sosit, acesta a înființat un tribunal, numit *Consiliul sîngeros*, care condamnă la moarte pe toți cei bînuiți ca eretici sau dușmani ai autorităților spaniole. Totodată, el a impus pe locuitori, în special pe negustori și industriași, la taxe speciale mari.

Teroarea instaurată de ducele de Alba a înspăimîntat bur-

ghezia bogată și o parte a nobilimii. Aceștia au fugit în Germania, în frunte cu *Wilhelm de Orania*, șeful lor. Acolo ei au angajat soldați mercenari, pentru lupta împotriva spaniolilor. Însă meseriașii, muncitorii și țărani au rămas pe loc și au început împotriva trupelor ducelui de Alba războiul de partizani. Ascunși în păduri sau pe mare, partizanii dădeau lovituri prin surprindere spaniolilor și celor care țineau cu ei. Ei ucideau pe judecătorii și funcționarii spanioli, distrugeau detașamentele surprinse și scufundau vasele militare, împiedicînd aprovizionarea trupelor spaniole.

Țările de Jos în sec. al XVI – XVII-lea.

Lor li se alăturau alți țărani și orășeni. În scurt timp, răscoala a cuprins toate provinciile din nord. Aici au venit și refugiații burghezi și nobili cu armata de mercenari recrutată din Germania.

Ducele de Alba, în fruntea trupelor sale, a atacat pe răsculați. Cu toate că pedepsea crunt populația răsculată, rezistența acestora creștea. Când a atacat orașul Leyda, populația a rupt zăgazarile mării și trupele spaniole au trebuit să fugă de teama inundațiilor.

Filip al II-lea a acuzat de creșterea revoluției pe ducele de Alba și l-a rechemat în Spania. Trupele lui Filip au continuat însă reprimarea răscoalei. Ele se purtau cu multă cruzime. Bogatul oraș *Anvers* a fost prădat și distrus, iar opt mii de locuitori omorâți. Distrugerea Anversului a îndârjit și mai mult pe răsculați și a provocat întinderea revoluției și în provinciile din sud. *Muncitorii, meșteșugarii și țărani din provinciile din sud luptau cu hotărâre nu numai împotriva stăpînirii spaniole, ci și împotriva feudalilor proprii și a bisericii catolice.* Ei au format *comitete de meșteșugari*, care au preluat conducerea orașelor și au impus la dări mari pe bogătași. Aceasta a speriat însă burghezia bogată din sud. Ea s-a aliat cu nobilimea catolică și a recunoscut pe Filip al II-lea și stăpînirea spaniolă, trădînd revoluția.

Revoluția a continuat numai în provinciile din nord. Acestea, pentru a lupta cu succes, s-au unit în anul 1579, formînd *Uniunea de la Utrecht*. Noul stat, format prin această uniune, s-a numit *Republica Olandeză* sau *Provinciile Unite*.

Republica Olandeză a dus lupta pentru independență încă mulți ani. De-abia în anul 1609, Spania, slăbită de războiul cu Anglia, a recunoscut independența Olandei.

Revoluția din Țările de Jos s-a terminat cu înfrîngerea Spaniei feudale. *A fost o revoluție și nu o răscoală, fiindcă a avut un scop bine precizat; o revoluție burgheză, fiindcă scopul ei era înlăturarea feudalismului și a absolutismului și venirea la putere a burgheziei.*

Burghezia a repurtat prima sa victorie împotriva feudalismului și absolutismului, datorită luptei eroice a maselor populare. De roadele victoriei a profitat însă burghezia din Olanda, care a pus mîna pe putere.

Dezvoltarea Olandei în prima jumătate a secolului al XVII-lea

Dezvoltarea economică
a Olandei după revoluție

Revoluția burgheză a înlăturat feudalismul și absolutismul și, prin aceasta, a deschis Olandei căi largi de dezvoltare a economiei.

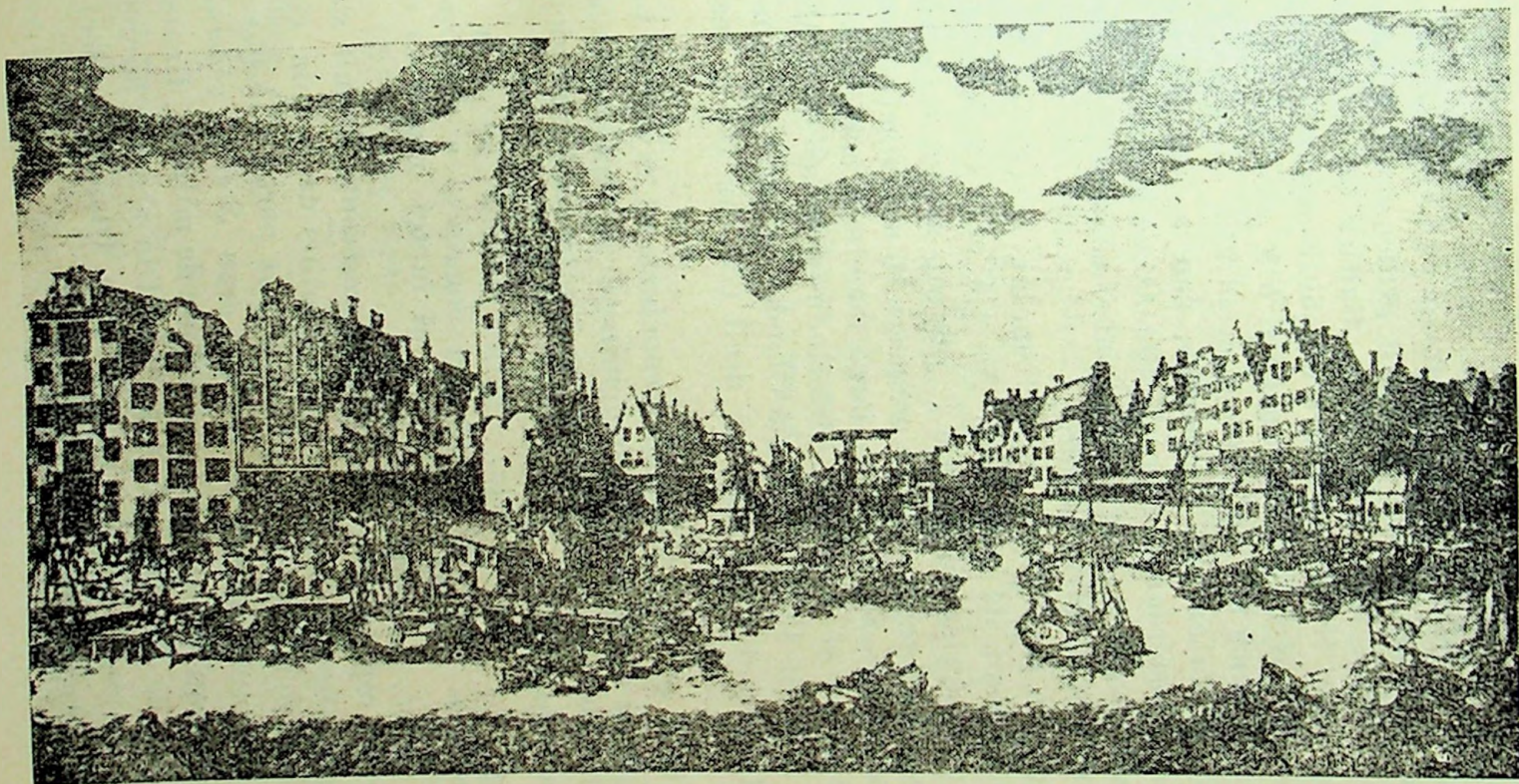
Manufacturile au progresat și numărul lor a crescut, în special cele de postav, de hîrtie, tiparnițele și construcțiile navale. În scurt timp, Olanda și-a construit o flotă numeroasă, ajungînd cea mai mare putere maritimă și comercială din lume. Flota sa comercială întrecea ca număr flota tuturor celorlalte țări la un loc. Pentru călătoriile pe oceane, olandezii construiau vase de mare tonaj. Ele erau prevăzute cu diferite aparate de bord, cu lunete, linii gradate, hărți etc. Pe lîngă flota comercială, Olanda avea o puternică flotă militară.

Republica Olandeză a dus o politică de acaparare de colonii și a comerțului maritim mondial. În acest scop s-au înființat societăți comerciale, cum a fost *Compania olandeză a Indiilor de est*. Aceasta a fost înființată în anul 1602 și urmărea să înlăture pe portughezi din India și să pună mîna pe întreg comerțul cu această țară bogată. Compania Indiilor dispunea de armată proprie, avea moneda sa, construia orașe și cetăți și purta pe cont propriu războaie de cotropire.

Olandezii au ocupat în Asia insulele *Sonde* și *Moluce* (Indonezia), alungînd de acolo pe portughezi. De la băștinași ei luau mirodenii și alte produse, fie sub formă de bir sau prin schimbul cu obiecte fără valoare, fie prin jaf. Ei nu se sfiau să facă pe lîngă comerț și piraterie. Aromatele (ca piperul, cuișoarele, scortîșoara) și cafeaua le vindeau în Europa cu câștiguri fabuloase, care ajungeau pînă la 1000%. În insulele din sudul Asiei ei au făcut plantații de cafea.

Olandezii au acaparat și cîteva insule din America Centrală, unde au început să facă plantații de trestie de zahăr. În acest mod s-au pus bazele unui domeniu colonial olandez în Asia și în America.

În teritoriile cucerite, olandezii se purtau cu și mai mare cruzime și lăcomie decît portughezii pe care i-au înlocuit. O mare parte a populației băștinașe a fost exterminată, iar altă

Portul Amsterdam în secolul al XVII-lea.

Producția de mărfuri crescînd, activitatea comercială s-a dezvoltat și ea. Porturile au căpătat o deosebită însemnătate. În figură se poate observa numărul mare de vase în port, mărfuri pe chei, magazine pentru depozitare și mulți oameni pe străzi.

parte a fost transformată în sclavi. Pe plantațiile de cafea și de trestie de zahăr ei foloseau fără milă munca sclavilor.

Olanda a încheiat tratate comerciale cu China și Japonia și a început să aducă de acolo, pentru prima oară în Europa, ceai. Comerț intens făcea prin Marea Baltică și cu Rusia și țările baltice. Din Rusia, negustorii olandezi cumpărau cereale, lemne pentru catarge, blănuri, cînepă și alte mărfuri.

Viața economică a Olandei era concentrată în orașe. Centrul cel mai important era *Amsterdam*, care a luat locul orașului Anvers. Amsterdam avea peste 100 000 de locuitori și era nu numai cel mai mare centru industrial și comercial din lume, ci și cel mai mare centru bancar.

Ca urmare a dezvoltării capitalismului, în Olanda se găsea un număr mare de muncitori. Aceștia erau exploatați de proprietarii întreprinderilor, care le plăteau salarii mizerabile și-i obligau să lucreze câte 14—16 ore pe zi. În manufacturi, capitaliștii foloseau pe scară destul de largă femeile și copiii, cărora le plăteau salarii și mai mici. Referindu-se la acestea, Marx spunea că, încă din 1648, populația Olandei era mai extenuată, mai sărăcită și mai crunt asuprită decît cea din întreg restul Europei.

Din cele de mai sus desprindem concluzia că revoluția burgheză din Țările de Jos a nimicit dominația și exploatarea din partea feudalilor, dar în locul ei a pus dominația burghezicii și exploatarea capitalistă.

Olanda,
republică burgheză
aristocratică.

În Olanda, toată puterea se afla în mâinile burghezicii bogate și a nobilimii, aliata ei din timpul luptei împotriva dominației spaniole.

În fruntea republicii era un fel de președinte, numit *stat-houder*. El era ales de obicei din sînul familiei de Orania, care reprezenta nobilimea (nobilimea care a luat parte la lupta de eliberare). Organul suprem al puterii erau *Statele generale*. Acestea conduceau politica externă, afacerile militare, financiare și numeau pe funcționarii superiori. Din această adunare făceau parte numai burghezii și nobilimea. **Olanda era deci o republică cu caracter burghezo-aristocratic.**

Totuși, regimul politic din Olanda era superior celui din celelalte state, unde domina încă monarhia absolutistă, ca în Franța și Spania, sau atotputernicia principilor, ca în Germania. Față de acestea, Olanda părea pentru burghezi un model de țară a libertății. În Olanda s-a dezvoltat cultura. Olandezii produceau hârtie de calitate superioară și tipăreau cărți pe care le difuzau în toată lumea. Presa s-a bucurat și ea de mare atenție. Se tipăreau ziare în care se publicau știri comerciale și politice, ca și comentarii în legătură cu unele probleme politice la ordinea zilei.

Olanda a acordat o deplină libertate religioasă locuitorilor săi și a oferit refugiu tuturor ereticilor sau reformaților din alte țări, persecutați sau urmăriți pentru credința sau ideile lor.

Olanda a dat pe unul din primii umaniști, *Erasm din Rotterdam* și pe unul din cei mai mari pictori ai vremii, *Rembrandt*.

În timp ce în provinciile nordice ale Țărilor de Jos, constituite în Republica Olandeză, în urma victoriei revoluției, se dezvolta cu pași repezi economia și cultura, în provinciile din sud, rămase sub stăpânirea Spaniei feudale, economia și orașele, odinioară înfloritoare, au început să decadă.

CAPITOLUL V

FORMAREA STATELOR FEUDALE CENTRALIZATE ÎN EUROPA RĂSĂRITEANĂ. SECOLELE AL XVI-lea ȘI AL XVII-lea

Lecția a 52-a

Dezvoltarea Rusiei feudale în secolul al XVI-lea. Formarea statului centralizat rus

Situația Rusiei
la începutul secolului
al XVI-lea.

La sfârșitul secolului al XV-lea, Rusi se închegease într-un stat național. În secolul al XVI-lea, Ivan al IV-lea (1533 — 1584) a transformat Rusia într-un puternic stat centralizat, multinațional.

Țelurile urmărite de Ivan al IV-lea au fost: întărirea puterii centrale de stat, dezvoltarea orașelor și lărgirea legăturilor Rusiei cu țările apusene, prin lichidarea încercuirii

Ivan cel Groaznic.

Primul conducător al Rusiei care a purtat titlul de țar. A întărit puterea centrală și a creat statul centralizat multi-național rus. Pentru că a lovit în marii boieri, a fost poreclit de aceștia „cel Groaznic”.

rii și eneji — și a întărit puterea centrală de stat, adică a suveranului. El și-a luat titlul de țar, ceea ce înseamnă împărat.

În lupta împotriva marilor feudali și pentru întărirea puterii centrale, el a fost ajutat mai întâi de nobili. Aceștia aveau nevoie de o autoritate puternică, care să-i apere împotriva țăranilor, din munca cărora trăiau. Țarismul trebuia, de asemenea, să-i ajute la cucerirea ținuturilor întinse din sud și est, pe care ei au pus ochii. Nobilii primeau de la stat moșii, fiind în schimb obligați să facă serviciul militar la cavalerie pe cheltuială proprie.

242

Negustor rus în veacul al XVI-lea.

dușmane care-i tăia drumul la mare.

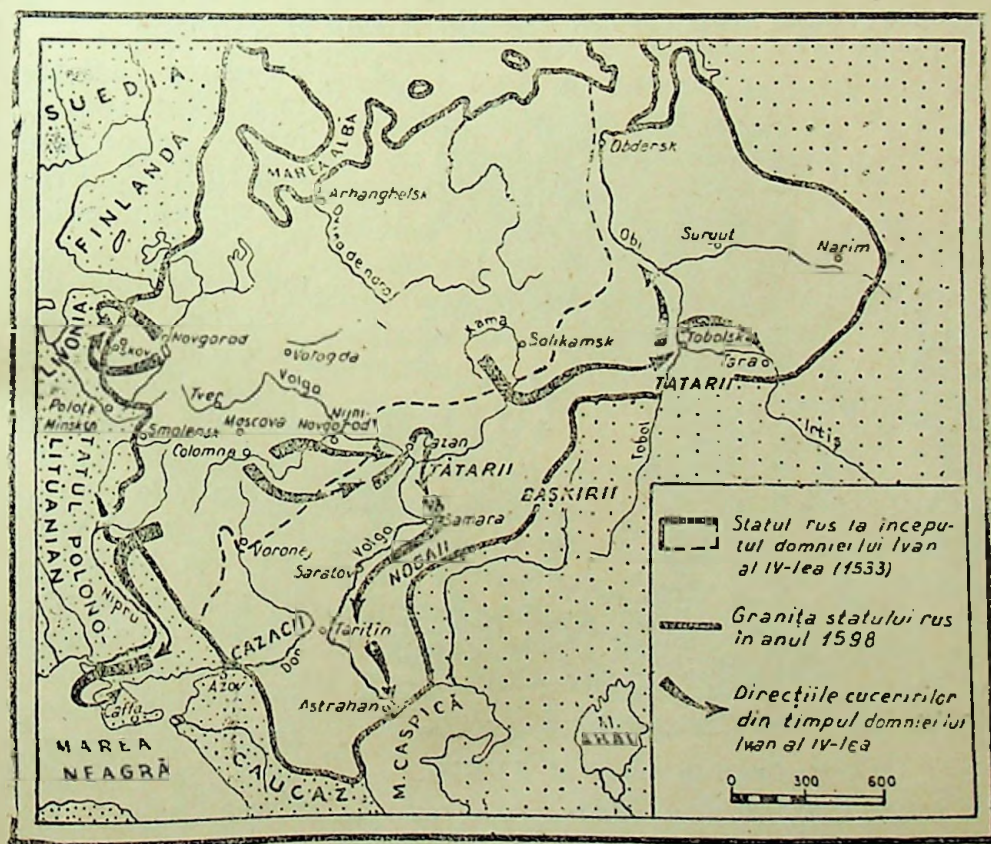
În înfăptuirea țelurilor sale, el a fost ajutat de mica boierime denumită în Rusia și „nobili”, de orășeni și de țărani. Ivan al IV-lea a redus puterea marilor feudali — boie-

Alături de mica boierime, clerul din Rusia sprijinea puterea țaristă, care apăra ortodoxismul rus împotriva catolicismului polonez și lituanian și împotriva tătarilor.

Orășenii aveau și ei nevoie de autoritatea țaristă, pentru apărarea comerțului și pentru cuceriri, care să le deschidă noi drumuri comerciale. Ei l-au sprijinit pe țar cu bani.

Deși țarismul apăra interesele boierimii, întărind iobăgia, și apăsa greu asupra țăranilor cu impozite, aceștia totuși l-au sprijinit. Ei vedeau în țarism singura putere în stare să apere Rusia împotriva tătarilor și a turcilor, care jefuiau și distrugeau gospodăriile lor, omorau și duceau în captivitate mii de țărani.

Dușmanii puterii centrale țariste erau marii feudali. Ei unelteau împotriva țarului, vrînd să-și recapete independența și să fărîmîteze din nou statul rus. Năzuințele lor erau primejdioase, mai ales că pentru atingerea lor erau în stare să se alieze chiar și cu dușmanii Rusiei.

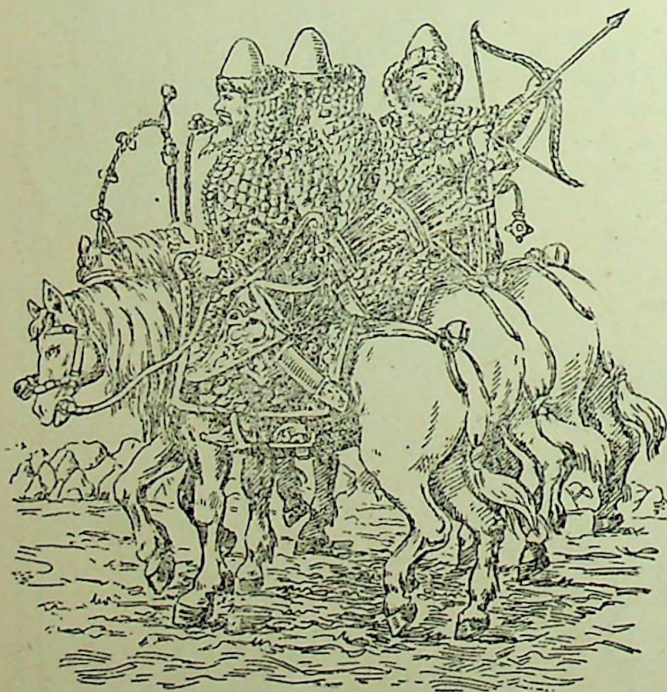
Statul rus în timpul lui Ivan al IV-lea cel Groaznic.

Luptele pentru înlăturarea
încercuirii dușmane.
Expansiunea spre răsărit.

Jugul tătar, care a ținut aproape 300 de ani, și luptele neîncetate pentru apărarea țării au sleit Rusia de puteri, făcând-o să rămână înapoia statelor din apusul Europei, atât în ceea ce privește economia, cât și cultura.

După înlăturarea jugului tătar, Rusia era totuși încercuită din toate părțile de dușmani, care împiedicau dezvoltarea ei. În sud, stăpâneau tătarii din Crimeea, care o izolau de Marea Neagră; aceștia ascultau de sultanul turcilor. În est, pe Volga și spre Marea Caspică, stăpâneau rămășițe ale Hoardei de Aur, care-i împiedicau legăturile comerciale cu Asia. La vest, polonezii și suedezi barau ieșirea Rusiei la Marea Baltică și legăturile ei cu Apusul. Din această cauză, comerțul, meșteșugurile și orașele se dezvoltau încet în Rusia. Pentru a înlătura încercuirea, Ivan al IV-lea a purtat războaie atât în răsărit, cât și în apus.

Prin războaiele din răsărit (1552 — 1556), el a cucerit în regiunea Volgăi *hanatele tătarești din Kazan și Astrahan*.

Războinici ruși în veacul al XVI-lea.

Sînt ostași ai cavaleriei, îmbrăcați într-o mantie (zale) care apără corpul de loviturile săgeților. Se văd: tolba plină cu săgeți și arcurile. La șold poartă o sabie. Ultimul are un buzdugan, iar primul o nagaică.

Cucerirea acestora a avut urmări foarte importante pentru Rusia. Prin ocuparea hanatelor de pe Volga, ea și-a mărit considerabil teritoriul. Valea Volgăi a fost colonizată și a devenit una din cele mai importante regiuni agricole ale țării, iar cursul Volgăi, una din principalele căi de navigație. De asemenea, aceste cuceriri au deschis Rusiei drumurile comerciale spre Caucaz, Marea Caspică, Asia centrală și spre Siberia.

La sfârșitul secolului al XVI-lea, rușii au trecut munții Ural și au pătruns în Siberia. Un detașament condus de caza-cul *Ermak Timofeevici* a cucerit *hanatul Siberiei*, în anul 1581. Teritoriile siberiene au fost alăturate statului rus. După aceea, rușii au început colonizarea Siberiei, o țară uriașă, mai mare decât Europa, bogată în terenuri fertile, blănuri scumpe și aur.

Războiul pentru Livonia.
Expansiunea spre sud.

Vecinii dinspre apus ai Rusiei erau *Polonia, Suedia și Livonia*. Aceștia închi-deau drumul Rusiei spre Marea Baltică.

Temându-se de întărirea Rusiei, ei împie-dicau comerțul acesteia cu apusul Europei. Opreau trecerea spre Rusia a mărfurilor apusene, în special produse de metal, care ar fi întărit puterea militară a Rusiei, și a meșterilor și ingi-nerilor care ar fi voit să se stabilească în Rusia.

Singura legătură maritimă cu apusul era prin Marea Albă și Oceanul Înghețat de Nord. Acest drum era însă insuficient, fiind practicabil numai trei luni pe an. De aceea, pătrunderea la Marea Baltică era o problemă vitală pentru Rusia.

Pentru spargerea zidului care o despărțea de Occident, Rusia a început un război lung cu *Livonia*. Aceasta era stă-pînită de cavalerii germani, a căror putere slăbise. La înce-putul războiului, rușii au obținut succese importante și au ocu-pat temporar aproape toată Livonia.

Polonia și Suedia însă, îngrijorate de victoriile rușilor, s-au unit și au pătruns cu armatele lor în Livonia, împărțind-o între ele. Rusia s-a pomenit deodată în fața ei cu doi dușmani puter-nici. Totuși, ea a continuat războiul. Dar marii feudali —bo-ierii și cnejii — temându-se că victoria în război va întări și mai mult puterea țarului, au trădat Rusia și au trecut de par-tea polonezilor și a suedezilor.

Nobilimea și orășenii l-au sprijinit pe țar. Acesta a pedep-sit crunt pe marii feudali trădători. Totuși, luptele interne și războiul lung au slăbit puterile Rusiei, care n-a putut rezista forțelor unite ale Poloniei și Suediei. Ivan al IV-lea a fost silit să încheie pace în anul 1583, punînd capăt războiului livonian, fără a obține ieșirea la țărmlul Mării Baltice.

Greul războiului cu Livonia l-au dus țăranii. Ei trebuiau să înarmeze pe nobili, să plătească impozite grele și să suporte pustiirile pricinuite de război. Din aceste motive, mulți dintre ei fugeau spre sud, stabilindu-se în regiunile libere de pe Don. Aici, ei duceau o viață de oameni liberi și se numeau *cazaci*. Cazacii luptau mereu cu tătarii din Crimeea și constituiau un

scut de apărare a Rusiei împotriva incursiunii tătarilor. Statul rus îi ajuta cu cereale și armament.

În urma cuceririlor din est și a colonizării Siberiei și a sudului, statul rus devenea tot mai mult un stat multinațional, în componerea lui intrând, pe lângă ruși, și alte popoare.

Leția a 53-a

Rusia în prima jumătate a secolului al XVII-lea

Intervenția străină polono-suedeză în Rusia.

Politica lui Ivan al IV-lea a fost continuată de urmașul său, *Boris Godunov*. În timpul domniei acestuia s-a întărit și mai mult puterea centrală în Rusia și s-au lărgit legăturile ei comerciale cu străinătatea. Boris Godunov era urât atât de marii feudali, pe care-i persecuta, cât și de țărani ale căror obligații față de nobili și țar creșteau mereu. De aceea, domnia lui a provocat multe nemulțumiri, de care au căutat să profite polonezii și suedezii. La începutul secolului al XVII-lea aceștia au început ofensiva împotriva Rusiei. Suedezii urmăreau să ocupe regiunile nord-vestice ale Rusiei, iar polonezii să ocupe Moscova și să anexeze Rusia la Polonia. Feudalii polonezi erau îndemnați și de iezuiți, care voiau să supună Rusia papei de la Roma.

La început, polonezii au ajutat să ajungă țar în locul lui Boris Godunov, care murise, pe *Falsul Dimitri*. Acesta se dădea drept fiu al lui Ivan al IV-lea, dispărut în condiții necunoscute. Dimitri trecuse la catolicism și reprezenta interesele feudaliilor polonezi și ale bisericii catolice.

Răscoala condusă de Bolotnikov și mișcarea de eliberare națională a lui Minin și Pojarski.

Dependența lui Dimitri de Polonia și amestecul acesteia în treburile Rusiei au provocat o mișcare populară împotriva intervenționiștilor. Falsul Dimitri a fost ucis. În locul lui, marii feudali au pus un țar dintre ei. Atunci mișcarea populară s-a transformat într-o răscoală a țărănimii și a orășenimii contra boierilor, care s-au aliat cu feudalii polonezi, exploatând poporul. Răscoala a cuprins multe regiuni ale Rusiei și avea în frunte pe *Ivan Bolotnikov*. Răsculații amenințau Moscova. Cu mare greutate, guvernul țarist a reușit să înfrângă pe răsculați. Ivan Bolotnikov a fost înecat.

După prima încercare nereușită, Polonia s-a unit cu Suedia și împreună au început o intervenție nouă. Paniai (boierii) polonezi, cu sprijinul boierilor ruși trădători, au ocupat Moscova și s-au stabilit la Kremlin, detronând pe țar. Suedezii au ocupat orașul Novgorod.

În Rusia guvernau acum panii polonezi și uneltele lor, boierii trădători. Ei se pregăteau să proclame țar pe regele Poloniei și să anexeze Rusia la Polonia. Cetele polonezilor jefuiau satele și orașele rusești.

Poporul rus s-a ridicat însă împotriva cotropitorilor. La chemarea orașenilor din *Nijni Novgorod*, în Rusia a pornit o mișcare de eliberare națională a patriei. Conducătorul ei a fost *Kuzma Minin*, iar șeful ei militar, cneazul *Pojarski*. Detașamentele de partizani urmăreau și distrugeau trupele poloneze. Poporul, înarmat, condus de Minin și Pojarski, a asediat Moscova. Trupele poloneze din Kremlin au fost silit să se predea în anul 1612. Lupta patriotică a poporului rus a pus capăt intervenției străine și a silit Suedia și Polonia să încheie pace.

Prin pacea semnată, Suedia restituia Rusiei Novgorodul, dar păstra țărmul Mării Baltice. Polonia primea teritoriile rusești *Seversk* și *Smolensk*. Condițiile de pace erau grele, totuși pacea dădea Rusiei răgazul necesar pentru refacerea economiei distruse de intervenția străină și trădarea marilor boieri.

După înfrângerea intervenției, *Zemski Sobor* a ales țar pe *Mihail Romanov*. *Zemski Sobor* era o adunare formată din reprezentanții clerului, boierilor, nobilimii și orașenilor.

Guvernul țarist, cu sprijinul adunării — *Zemski Sobor* și prin încordarea puterilor poporului, orașeni și țărani, a refăcut economia națională. Legăturile comerciale și diplomatice cu Anglia, Olanda, Turcia și Germania au fost restabilite. Orașele se refăceau. Moscova a ajuns un centru comercial important și unul din cele mai mari orașe din Europa. În diferite orașe s-au dezvoltat manufacturile, în special cele de prelucrare a fierului. Se refăcea și agricultura. Satele se populau și ogoarele pustiite erau din nou arate. Armata a fost întărită prin înmulțirea regimentelor de artilerie, cavalerie și infanterie.

Toată greutatea refacerii economiei naționale însă cădea pe spinarea poporului, în special a țăranilor. Nobilii își refăceau gospodăriile, cerînd tot de la țărani muncă în plus și alte obligații. Prin pravila din anul 1649, iobăgia a fost întărită. Țăranii

erau legați de moșie și dacă fugeau, stăpînii de moșii aveau dreptul să-i caute și să-i aducă oricînd înapoi.

Pravila întărea și puterea țarului, care a devenit *absolută*.

Rusia s-a întărit și mai mult la jumătatea secolului al XVII-lea, în urma unirii cu Ucraina.

Poporul ucrainean și bielorus era asuprit de Polonia panilor. El ducea lupta împotriva asupritorilor și răscoalele se repetau una după alta, fără rezultate. Ucrainenii și bielorușii și-au dat seama că singura cale spre eliberare era unirea frățească cu poporul rus.

În anul 1648, ucrainenii au început războiul de eliberare împotriva Poloniei. În fruntea lor era *Bogdan Hmelnițki*. Acesta nu era numai un război de eliberare, ci și de unire cu poporul frate rus.

În 1654, *adunarea populară, Rada, convocată de Hmelnițki la Pereiaslavl, a hotărît în unanimitate unirea Ucrainei cu Rusia*. Prin această unire, Ucraina a fost salvată de jugul panilor

Adunarea cazacilor din Pereiaslavl.

În mijloc Bogdan Hmelnițki împreună cu Rada hotărâsc unirea Ucrainei cu Rusia (1654). Alături de boieri se văd în primul plan cazaci liberi, luptători.

polonezi. Ea a întărit forțele Rusiei și importanța ei internațională.

Dar întărirea iobăgiei și puterea absolută a țarilor au împiedicat Rusia să se dezvolte pe calea capitalismului, așa cum se dezvoltaseră țările apusene, ca Olanda și Anglia.

Lecțiile a 54-a și a 55-a

Țările Române în secolele al XV-lea — al XVII-lea. Răscoalele țărănești din Transilvania

Răscoala de la Bobîlna —
1437.

După cucerirea Transilvaniei, regii unguri au dăruit moșii nobililor care i-au ajutat pe cîmpul de bătălie, cît și bisericii catolice. Clasa marilor feudali și biserica catolică erau foarte puternice în Transilvania. Regele le-a acordat privilegii și drepturi asupra țăranilor șerbi și numeroase posibilități de a șerbi pe țăranii liberi.

În Transilvania, țăranii români și unguri erau supuși unei întreite exploatare: din partea *regelui*, a *bisericii* și a nobililor feudali numiți și *grofi* sau *baroni*. Ei trebuiau să plătească regelui dări anuale, iar bisericii catolice zeciuală. Cele mai grele obligații le aveau față de nobili. Pentru aceștia, țăranii prestau zile de clacă, plăteau dijme din produse și îndeplineau tot felul de corvezi. Pretențiile nobililor și ale reprezentanților bisericii catolice creșteau mereu, provocînd în sînul țăranimii frămîntări și răscoale.

La începutul secolului al XV-lea, exploatarea țăranimii a crescut și a provocat o puternică răscoală, cunoscută sub numele de *răscoala de la Bobîlna*. Ea a fost încurajată și de răscoala husită din Cehia, al cărei ecou a ajuns și în Transilvania.

Astfel, în primăvara anului 1437 a izbucnit răscoala, care a cuprins toată Transilvania și o parte din Ungaria.

Răscoala a început în Alba de Jos și apoi s-a întins, devenind o răscoală generală. Țăranii, constituiți în cete, atacau castelele feudale și le incendiau. Au fost cucerite și orașe, printre care și *Clujul*. De partea țăranilor au trecut și micii nobili, meseriașii și sărăcimea orașelor. Pe *dealul Bobîlna*, de lîngă Dej, răsculații au organizat o tabără după modelul husiților.

Armata nobililor, condusă de voievodul Transilvaniei, a atacat tabăra de la Bobîlna. Lupta a fost sîngeroasă. Țăranii,

deși nu cunoșteau meșteșugul războiului și erau prost înarmați, au biruit pe nobilii cei îngîmfați. Țăranii biruitori au făcut greșeala să accepte propunerile nobililor de a încheia o înțelegere. Prin acea înțelegere se făceau țăranilor unele concesii, însă fără să se înlăture șerbia.

Dar nobilii n-au fost sinceri. Ei au urmărit doar să cîștige timp ca să strîngă forțele necesare pentru înfrîngerea răscoalei. Nobilii unguri, sași și secui s-au înțeles în secret, punînd bazelo unei alianțe a întregii nobilimi din Transilvania, menită să înăbușe orice răscoală a țăranilor.

Dîndu-și seama de uneltirile nobililor, țăranii, au reînceput răscoala. Însă, în timp ce armata nobililor s-a întărit în urma alianței încheiate, cea a țăranilor a slăbit. Mica nobilime a trădat pe țăranii, alăturîndu-se marii nobilimi, iar unii țăranii au plecat la casele lor, încrezîndu-se în înțelegerea cu nobilii. De aceea, în luptele care au urmat, țăranii răsculați au rezistat cu greu nobilimii. Ei au pierdut orașul Cluj și pe rînd, detașamentele de țăranii au fost înfrînte. Răscoala a fost înăbușită complet în anul 1438.

Ea a zdruncinat puterea feudalilor din Transilvania și a arătat țăranilor că feudații pot fi înfrînți, încurajîndu-i la noi lupte pentru scuturarea jugului feudal.

Răscoala condusă
de Gheorghe Doja (1514).

După înfrîngerea răscoalei de la Bobîlna exploatarea țăranilor de către feudați era mai nemiloasă, ceea ce a provocat o altă mare răscoală, în anul 1514. Aceasta făcea parte din lanțul marilor răscoale țărănești care s-au desfășurat în secolul al XVI-lea în Europa, cum a fost războiul țărănesc din Germania.

La începutul secolului al XVI-lea, în Transilvania s-au dezvoltat meseriile și comerțul și înflorau orașele. Nobilii, interesați și ei în comerț, au început să vîndă produse în orașe. Pentru a obține cît mai multe produse, ei au cerut de la țăranii dijmă mai mari, și zile de clacă mai numeroase. Țăranii puteau plăti și bani în locul zilelor de clacă. Cu banii pe care-i obțineau din vînzarea produselor și din birul de la țăranii, nobilii cumpărau de la negustori articole de lux. Exploatarea din partea feudalilor nemulțumea pe țăranii. Ei nu așteptau decît un prilej pentru a se răscula împotriva groșilor. Prilejul s-a ivit în anul 1514, cînd papa organizează o cruciadă pentru izgonirea turcilor din

Europa. Agenții lui au propovăduit cruciada și în Ungaria și Transilvania, promițând țăranilor eliberarea din șerbie. Mulți țărani s-au înscris și au plecat spre tabăra cruciaților de lângă Buda.

Nobilii, rămași fără brațe de muncă, au început să oprească plecarea altor țărani și să persecute, supunând la diferite munci și cazne, familiile celor plecați. Aceste fapte au ajuns la urechile țăranilor aflați în tabăra de la Buda. Indignați, ei s-au transformat dintr-o armată de cruciați într-o armată de răsculați. Sub conducerea lui *Gheorghe Doja*, mic nobil din regiunea secuiască, răsculații au ocupat castelele din jurul Budei și apoi s-au îndreptat spre Transilvania. Pătrunzând pe valea Mureșului, ei s-au împărțit în două: o parte s-au îndreptat spre nord, ocupând *Oradea* și *Clujul*, iar o altă parte, sub conducerea lui Doja însuși, au ocupat *Aradul* și *Lipova*, începând asediul *Timișoarei*. În ajutorul nobililor asediați în oraș a venit cu armata sa voievodul Transilvaniei, *Ioan Zapolia*. Țăranii au fost înfrinți, iar Doja și fratele lui au căzut prizonieri.

Nobilii s-au răzbunat crunt pe răsculați. Ei au omorât 60 000 de țărani. Doja a fost omorât în chinuri groaznice. Legat în lanțuri, a fost așezat pe un tron de fier, pe cap i s-a pus o coroană de fier, iar în mână un sceptru, toate înroșite în foc. Apoi, cu cleștele i s-a smuls carnea de pe trup și a fost dată tovarășilor săi de luptă s-o mănânce. Trupul ciopârțit a fost tăiat în bucăți și expus în patru cetăți, pentru a înspăimînta pe țărani.

Moartea eroică a lui Doja, departe de a înfricoșa pe țărani, a întărit mai mult credința că tot răul le vine de la nobili și că numai prin luptă se pot elibera de exploatarea nemiloasă.

Nobilii voiau să omoare pe toți țăranii, dar și-au dat seama că nu vor mai avea cine să le lucreze pământurile; de aceea au pedepsit numai căpeteniile.

Printr-o lege dată de rege, obligațiile țăranilor față de grofi s-au mărit și li s-a interzis mutarea de pe o moșie pe alta. Astfel, țăranii au fost legați de glie. De aceea se spune despre acea lege că e scrisă cu sînge de iobag.

Răscoala condusă de Gheorghe Doja a unit în lupta pentru libertate pe țăranii romîni și unguri și a zdruncinat feudalismul.

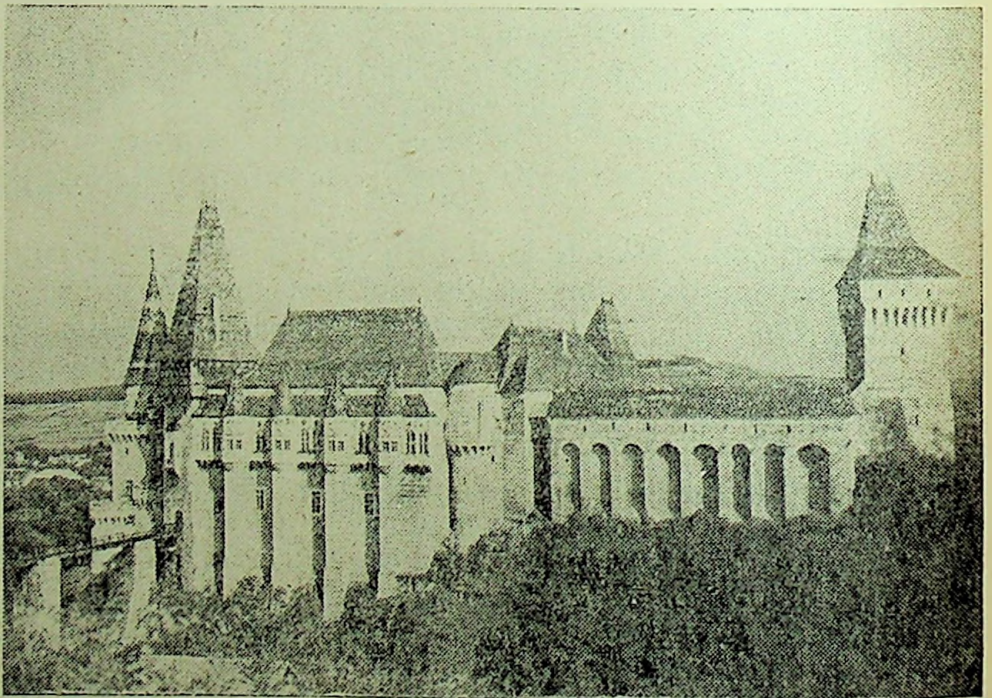
Figura lui Doja a intrat în legendă și este cîntată de poeții romîni și maghiari.

Lupta Țărilor Române împotriva jugului turcesc

**Luptele împotriva turcilor
conduse de Ioan
de Huniade** (1418), greutatea luptelor împotriva turcilor a trecut, pentru cîtăva vreme, asupra Ungariei și Transilvaniei. Turcii ajunseseră pînă la bazinul Dunării de mijloc și amenințau să pătrundă în centrul Europei. Ei treceau adesea Dunărea și Carpații, făcînd prădăciuni în Transilvania și Ungaria.

Pe la mijlocul secolului al XV-lea, un voievod al Transilvaniei, Ioan de Huniade, a obținut cîteva victorii mari împotriva turcilor, împiedicîndu-i pentru un timp îndelungat să pătrundă în centrul Europei.

Ioan de Huniade se trăgea dintr-o familie de țărani romîni din Hunedoara. Pentru fapte de arme tatăl său a fost trecut în rîndul nobililor de către regele Ungariei, primind de la el un castel și domeniul Hunedoara. În luptele pe care le-a condus la Porțile de Fier (Transilvania) și alte lupte, Ioan a reușit

Castelul din Hunedoara.

să-i înfrîngă pe turci. Alături de oastea lui au luptat și oștile Țării Românești. Dar cea mai importantă luptă cu turcii a fost aceea de la Belgrad (1456). Aici, Ioan de Huniade în fruntea oastei a rezistat asediului turcesc. Respingerea turcilor de la cetatea Belgradului a însemnat oprirea pătrunderii lor în centrul și apusul Europei pentru o perioadă însemnată de timp.

În Țara Românească, acela care a continuat lanțul luptelor de apărare împotriva turcilor a fost Vlad Țepeș (1456—1462). Sprijinindu-se pe oastea sa, formată în mare parte din „oameni de rînd“, el a obținut victorii importante.

Victoriile moldovenilor
împotriva turcilor
în timpul lui Ștefan cel Mare
(1457—1504).

În timp ce Vlad Țepeș dădea lovituri turcilor, la tronul Moldovei ajunge Ștefan cel Mare. El a înțeles de la început că nu va putea lupta cu succes împotriva coteritorilor turci dacă nu va avea sprijinul poporului și țara Moldovei nu va fi îmbelșugată. El știa că numai cu un an înainte de domnia lui (1456), boierii închinaseră țara turcilor, obligându-se la un tribut de 2000 de galbeni anual. Pentru boieri era ușor, căci tributul nu-l plăteau ei, ci țărani și orășenii.

Ca să întărească puterea domnească, Ștefan cel Mare a luptat împotriva sărăcimii feudale susținute de marii boieri. Spre deosebire de înaintașii lui, el s-a sprijinit în politica sa pe forțe sociale noi, populare: *țărani liberi și țigoveții*. Acestora li se alătură *mica boierime* și uneori chiar *țărani dependenți*.

Ion Huniade.

Ștefan cel Mare.

Portretul este luat după o frescă din biserica Dubrovăț (Reg. Iași). Ștefan este îmbrăcat într-un costum brodat în fire de aur și presărat cu pietre scumpe. Pe cap poartă coroana cu cinci colțuri. În mână ține un chivot, ceea ce simbolizează sprijinul pe care i l-a dat biserica în lunga sa domnie

În acest fel el a reușit să stăpânească pe boierii mari, să aibă liniște în țară și să pregătească o armată credincioasă, cu care să-i înfrunte pe turci.

În timpul domniei lui Ștefan, Moldova s-a dezvoltat economic, comerțul s-a lărgit, orașele au crescut și viața oamenilor s-a mai îmbunătățit. S-au luat măsuri să se întărească vechile cetăți de apărare: *Suceava, Neamț, Cetatea Albă și Hotin*. Au fost construite altele noi: *Orhei, Roman și Soroca*. Cetățile erau conduse de cei mai apropiați sfetnici ai săi.

Poporul însă o ducea greu din cauză că, afară de obligațiile față de boieri, tributul pe care trebuia să-l plătească țara turcilor apăsa pe umerii țăranilor. Adeseori, turcii făceau incursiuni în Moldova, întrebuintând, pentru a semăna groaza în rîndul mulțimii, și pe tătari.

Cînd pregătirile pentru a-i înfrunta pe turci au fost gata, Ștefan a refuzat să mai plătească tribut și a chemat pe moldovenii la luptă. Față de refuzul lui Ștefan de a plăti tributul și de a ceda turcilor cetățile Chilia și Cetatea Albă, turcii au trimis în anul 1475 împotriva moldovenilor o oaste mare, care se ridica la 120 000 de oameni. Ea era condusă de *Soliman-pașa*. Moldovenii lui

Ștefan erau în număr de vreo 40 000, oaste formată în mare parte din țăranii pedestri și din curteni, care erau călări. În ajutor i-a venit un detașament de unguri (5000) și unul de polonezi (2000).

Deși mult mai mică, oastea moldovenească era puternică, prin aceea că era formată din țăranii și prin faptul că ducea un război de apărare.

Lupta s-a dat în ianuarie 1475 la *Vaslui*, un loc mlăștinos, pe care l-a ales Ștefan tocmai pentru ca turcii să nu se poată mișca în voie. Ea a însemnat cea mai mare înfrîngere pe care au suferit-o turcii în acel secol. Au pierit peste 100 000 de turci. Victoria lui Ștefan împotriva turcilor și vitejia ostașilor săi

Tările Române și luptele împotriva Imperiului Otoman între secolele al XIV-lea — XVI-lea.

a făcut cunoscută Moldova în toată Europa. Ea a garantat independența Moldovei și consolidarea domniei lui Ștefan.

A doua luptă mai importantă are loc cu un an mai târziu la *Războieni* (raionul Piatra Neamț), în 1476. Turcii n-au putut uita înfrângerea de la Vaslui. Însuși sultanul Mohamed al II-lea, care cucerise Constantinopolul (1453), se îndrepta în fruntea unei armate de 150 000 de oameni împotriva Moldovei, în vara aceluși an. O dată cu turcii, de peste Nistru a pornit o hoardă de 20 000 de tătari ca să pradă Moldova.

Oastea moldovenească formată doar din 20 000 de oameni, a fost copleșită de turci la Războieni. Ștefan s-a retras spre Suceava, urmărit de turci. Cetatea Sucevei n-a putut fi cucerită și turcii au fost nevoiți să se retragă, Ștefan menținând independența Moldovei.

Lipsa de înțelegere a celorlalte țări europene, care au promis ajutor, dar nu l-au dat, ca și trădările boierilor, l-au silit pe Ștefan ca în anul 1487 să înceteze luptele cu turcii.

Domnia lui Ștefan cel Mare a constituit un episod glorios în lupta seculară a poporului român împotriva turcilor.

Dintre urmașii săi, doar Ion - vodă cel Cumplit (1572—1574), alături de poporul pe care l-a îndrăgit, a reușit să reinvie, pentru scurt timp, gloria Moldovei din timpul lui Ștefan cel Mare, raportând câteva victorii împotriva turcilor.

Luptele lui Mihai Viteazul
cu turcii și încercarea lui
de a constitui
un stat centralizat.

Lupta pentru independența Țărilor Române a intrat într-o nouă fază în timpul lui Mihai Viteazul (1593—1601).

Domn al Țării Românești, Mihai Viteazul s-a războit cu turcii și a încercat, totodată, unirea celor trei țări românești: Moldova, Țara Românească și Transilvania.

Urcat pe tron în anul 1593, el a început luptele cu turcii în 1594, prin uciderea cămătarilor și a soldaților turci care supravegheau pe domn. După aceea, a prădat și incendiat cetățile turcești de la Dunăre și a pus pe fugă o armată turcească și una tătărească, trimise contra lui.

Răzvrătirea lui Mihai a înspăimântat pe turci. Ei se temeau de o răscoală a tuturor popoarelor din Balcani, care vedeau în Mihai un eliberator al lor. De aceea, Imperiul Otoman a trimis în grabă cea mai bună armată a sa, în frunte cu renumitul vizir *Sinan-pașa*, ca să-l scoată pe Mihai din domnie și să prefacă Țările Române în pašalicuri. Bătălia a avut loc în august 1595, la Călugăreni, între Giurgiu și București, pe apa Neajlovului. Oastea lui Mihai a obținut o strălucită victorie asupra

turcilor. Mulți turci au fost omorâți; Sinan-pașa însuși a fost aruncat în nișaștina Neajlovului și era gata să se înece.

Campania lui Sinan-pașa s-a terminat printr-o totală înfrângere.

Dar Mihai, cu mica lui armată, nu putea continua cu succes lupta cu turcii. El și-a dat seama că forțele sale sînt prea mici pentru a birui definitiv pe turci. De aceea, Mihai a încetat, în anul 1596, luptele cu turcii. Acum, el a încercat să-și pună în aplicare planul de a uni cele trei țări românești într-un stat centralizat, care să fie în stare să lupte cu succes împotriva turcilor, pentru independență.

În anul 1599, în fruntea oștirii, a pătruns în Transilvania și în bătălia de la Șelimbăr (îngă Sibiu), Mihai îl învinge pe Andrei Bathory, care voia să-l scoată din domnie. Transilvania a fost cucerită.

De aici, în anul 1600, a trecut Cărpății în Moldova și a alungat în Polonia pe Ieremia Movilă, omul turcilor și al polonezilor. Mihai se intitula acum domn al Țării Românești, al Ardealului și al Moldovei.

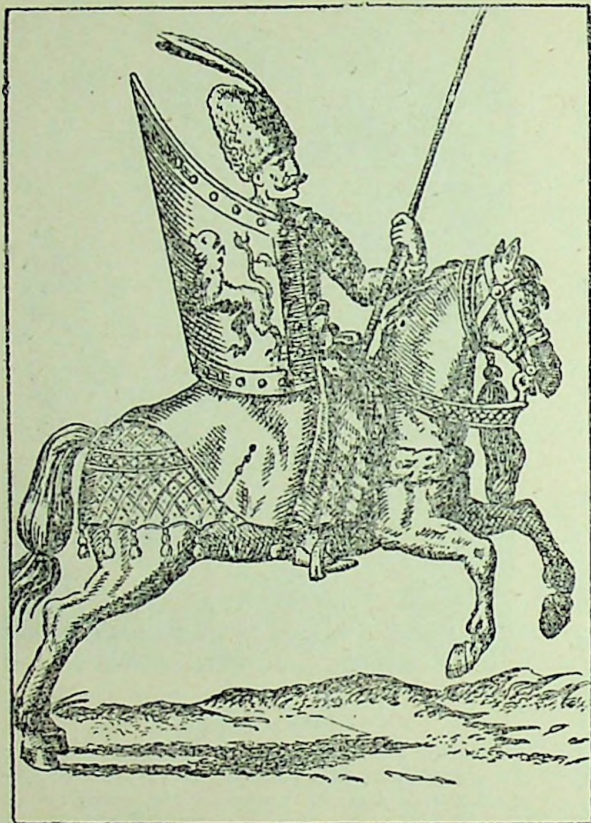
Pentru scurtă vreme, el a înfăptuit o centralizare statală prin unirea celor trei țări românești. Unirea înfăptuită de Mihai n-a durat decît trei luni de zile.

Nobilii din Transilvania, temîndu-se că boierii veniți din Țara Românească îi vor înlătura din funcții, au început uneltirile pentru alungarea lui Mihai. Ei au profitat și de neînțelegerile dintre Mihai și împăratul din Viena, care pretindea Transilvania. Nobilii s-au unit cu un general al împăratului, Basta, și, în lupta de la Mirăslău (18 septembrie

Mihai Viteazul.

Portretul exprimă hotărîre și energie. Căciula de samur cu pană e caracteristică epocii respective. Este o gravură contemporană executată la Praga, unde artiștii au fost impresionați de figura lui Mihai.

Călăreț din armata lui Mihai.

Calărețul este îmbrăcat cu lăina lungă, care ajunge pînă la pînteni. Pe cap are o căciula cu pană, iar în mînă o lance și un scut. Calul este împodobit cu o scoarță romîneasca.

1600), l-au înfrînt pe Mihai.

După înfrîngerea de la Mirăslău, Mihai a pierdut Transilvania, Moldova, apoi și Țara Romîneasca. Boierii l-au trădat pe Mihai, trecînd de partea polonezilor.

Peste un an, împăratul l-a folosit pe Mihai din nou împotriva nobililor din Transilvania. După ce, împreună cu generalul Basta, Mihai i-a înfrînt pe nobili, Basta, de teamă ca Mihai să nu primească din nou conducerea Transilvaniei, l-a ucis printr-un complot în tabăra de lângă Turda (9 august 1601).

Încercarea lui Mihai de a constitui un stat centralizat nu a reușit fiindcă nu s-a sprijinit pe țărani, ci pe boieri, și fiindcă în vremea

aceea nu erau încă legături economice trainice între cele trei țări romînești.

Prin înfrîngerea lui Mihai, Imperiul Otoman și-a menținut stăpînirea asupra Țărilor Romîne. Țările Romîne au rămas fărîmițate din punct de vedere politic și subjugate din punct de vedere economic.

Boierii și stăpînirea turcească erau puternice și au menținut rînduielile feudale, ceea ce constituia o piedică în calea dezvoltării Țărilor Romîne.

Jugul otoman a făcut ca orînduirea feudală să dureze în țara noastră mai mult decît în alte țări ale Europei și ca primele forme ale capitalismului să apară mai tîrziu.

STATELE FEUDALE DIN ASIA ÎN SECOLELE AL XIII-lea -- AL XVII-lea

Lecția a 56-a

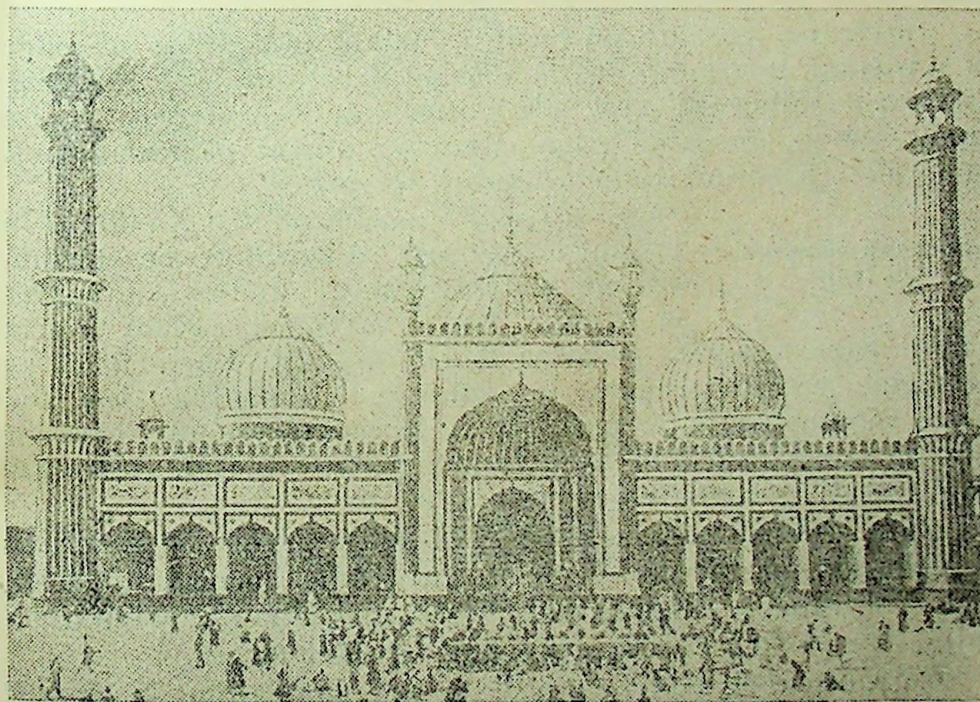
India și China în secolele al XIII-lea — al XVII-lea

Decăderea politică a Indiei
și cucerirea ei
de către mongoli.

La sfârșitul secolului al XIII-lea și în secolul al XIV-lea în India existau numeroase stătuțele feudale. Acestea au devenit independente de principatul mohamedan

din Delhi, care slăbise.

Feudalii din India, ca și cei din Europa, urmăreau să devină independenți și să dispună singuri de teritoriul pe care-l stăpâneau. În al doilea rând, în India s-au răspândit două religii: în nord, *religia mohamedană* (musulmană), iar în sud.

marea moscheie din Delhi.

Construită la începutul secolului al XVII-lea, era templul religios al indienilor musulmani. Stilul construcției este asemănător cu cel al moscheilor arabe.

religia hindusă. Aceste două împrejurări au contribuit la fărîmițarea Indiei.

Între statele cu religie diferită se dădeau neîntreprupte lupte, care au slăbit puterea de rezistență împotriva atacurilor din afară.

Încă de la sfîrșitul secolului al XIII-lea, cîteva *triburi mongole* au pătruns în India, ajungînd pînă la marile orașe *Jahora* și *Delhi*. În înaintarea lor au distrus semănăturile de pe cîmpuri, satele și orașele. Agricultură, comerțul și meseriile au decăzut. În anul 1398, marele han mongol Timur, un urmaș al lui Gînghis-han, cu o puternică armată de 120 000 de oameni, se îndreaptă spre India s-o cucerească. În cîteva luni au fost supuse toate principatele indiene. Ele n-au putut rezista, nefiind unite. Populația a fost ucisă, sate și orașe întregi, între care și capitala Delhi, au fost distruse pînă în temelii. Numai un mic număr de sculptori în piatră și meseriași au fost cruțați și duși de către Timur la Samarkand pentru a construi o moscheie. Stăpînirea mongolilor timurizi (urmașii lui Timur) a durat peste un secol.

Încercarea pe care au făcut-o feudalii indieni de a scăpa de sub stăpînirea mongolă, la începutul secolului al XVI-lea, n-a reușit. Mongolii, sub conducerea unui strănepot al lui Timur, care domnea în Afganistan, au înfrînt pe răsculați și au format în nordul Indiei *Regatul Mogulilor*.

Spre sfîrșitul secolului al XV-lea, în timpul stăpînirii Mogulilor, pe țărmurile de sud și vest ale Indiei au apărut europenii. *Vasco de Gama* (1498) a fost primul care a ajuns pe calea mării în India. Portughezii au întemeiat primele colonii în India, cu centrul la *Goa*. Din aceste regiuni ocupate, portughezii făceau incursiuni înarmate spre interior, însușindu-și cu forța bogățiile Indiei. Băștinașii erau tratați aproape ca robi.

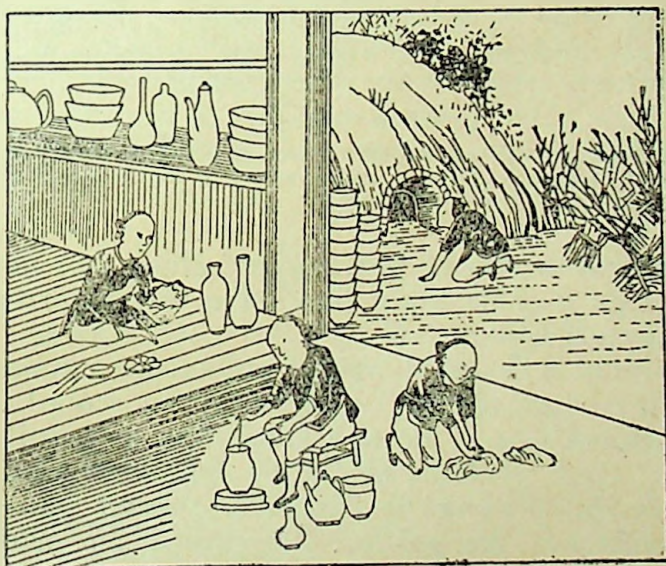
Spre sfîrșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea au pătruns pe teritoriul Indiei primii olandezi, englezi și francezi. Englezii au cucerit mai tîrziu aproape toată India, transformînd-o în principala lor colonie.

Cotopirea și jafurile repetate ale mongolilor în nordul Indiei și începutul expansiunii coloniale a europenilor au constituit o frînă puternică în calea dezvoltării civilizației și culturii Indiei.

Luptele poporului chinez
impotriva mongolilor
și alungarea lor.

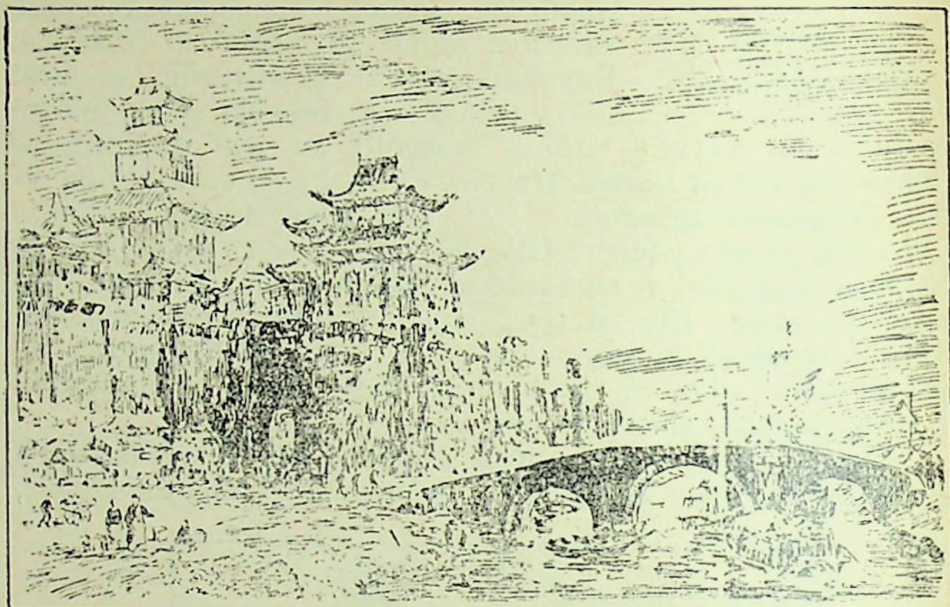
Marele han mongol, Gînghis-han, începuse cucerirea Chinei în secolul al XIII-lea. Dar supunerea ei în întregime a durat cîțiva zeci de ani. De-abia spre sfîrșitul secolului al XIII-lea (1278), mongolii au pus stăpînire pe vechea capitală a Chinei, Hanciu, iar mai apoi și pe China de sud. Dîmnația mongolă a fost aspră. Exploatarea țaranului a crescut: el era obligat față de feudalul său, dar și față de mongoli. Comerțul și meseriile au suferit și ele din cauza cuceririi mongole. Ele au trecut în mîna negustorilor mongoli și arabi. Mongolii au adoptat sistemul chinez de conducere, au învățat limba chineză, dar și-au păstrat obiceiul de a reprima în sînge orice încercare de nesupunere.

Trecerea Chinei în cadrul Marelui Imperiu Mongol a lărgit posibilitățile de comerț ale Chinei. Produsele de mătase,

Atelier chinez pentru fabricarea porțelanurilor.
In dreapta se vede cuptorul de ars vasele. Pe primul plan:
vasele sînt ornamentate cu frumoase modele.*

porțelan, fier și aramă ajungeau pe uscat și pe mare în cele mai depărtate părți ale lumii. Multe țări au început să întretină legături comerciale cu China. Dar majoritatea veniturilor din comerț și meserii reveneau stăpînitorilor feudali mongoli și negustorilor mongoli și arabi din Persia, care au venit în China. Această stare de lucruri a nemulțumit pe negustorii, meseriașii

Pekin (vedere).

Se văd zidurile orașului în stînga, deasupra cărora se înalță două temple caracteristice artei chineze numite pagode; în dreapta canalul care leagă orașul cu marea; pe apă cîteva vase încărcate cu mărfuri.

și vechiul aparat de stat chinez. Sprijinindu-se pe nemulțumirile țăranilor, ei au deschis lupta împotriva cotorpitorilor mongoli pentru eliberarea Chinei.

În secolul al XIV-lea au apărut numeroase asociații chineze, care au avut o largă răspîndire în masă cu scopul de a lupta pentru eliberarea Chinei de sub stăpînirea mongolilor.

În anul 1351, secțiile asociației *Turbanele roșii* (semn de recunoaștere) din provinciile *Honan* și *Șantun* s-au unit, ridicîndu-se împotriva mongolilor. Răsculații au ocupat orașul Pekin, capitala stăpînitorilor mongoli. După exemplul primelor provincii s-au răscolat și celelalte.

Forța principală a răscoalelor o constituiau țăranii. Prin lupta unită a poporului chinez, mongolii au fost alungați. Unul dintre conducătorii țăranilor răsculați a fost proclamat în 1368 împărat. El și-a luat denumirea de *Hung-Wu* și este întemeietorul dinastiei, care a domnit în China între anii 1368 și 1644.

La început, împăratul a ușurat într-o măsură oarecare situația populației sărace, prin anularea datoriilor provenite

din impozite și printr-o scădere a obligațiilor față de stat. O parte a pământurilor luate de la feudații mongoli au fost împărțite țăranilor. Meseriile și comerțul au fost încurajate. Totuși, noul împărat a menținut toate drepturile feudaților proprietari de pământ și ale funcționarilor chinezi. Dominația bogățiilor asupra populației producătoare s-a menținut.

Pătrunderea europenilor și japonezilor în China. În a doua jumătate a secolului al XVI-lea, pe teritoriul Chinei, în Coreea, au pătruns japonezii. Numai după lupte dârze ale poporului chinez și coreean ei au putut fi alungați. În același secol, după ce se stabiliseră în India, portughezii au ajuns cu vasele lor în China de sud, intrând în portul Canton. Încercarea lor de a pune stăpânire pe anumite puncte de sprijin în alte părți ale Chinei, n-a reușit. După ei, la sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea, s-au stabilit în unele regiuni ale țărmului Chinei olandezii, englezii și francezii. Pătrunderea acestora în interiorul Chinei le era interzisă prin legile chineze.

Europenii, care căutau piețe de desfacere pentru mărfurile lor, nu s-au mulțumit să facă doar comerț cu China, ci se dedau și la jafuri și înșelăciuni. De aceea ei erau urâți de chinezi.

CAPITOLUL VII

RĂZBOIUL DE TREIZECI DE ANI

Lecția a 57-a

Cauzele și începutul războiului.

La începutul secolului al XVII-lea, în Germania a avut loc un război civil pus-tiitor, în care s-au amestecat și puterile străine, dornice să slăbească Germania. Principala cauză a războiului a fost decăderea economică și accentuarea fărâmițării politice a Germaniei în secolul al XVI-lea.

După marile descoperiri geografice, drumul comercial atât de înfloritor odinioară dintre Italia și Germania a decăzut. Negustorii germani, concurați de cei olandezi, englezi și francezi, au sărăcit. Multe asociații renumite, ca banca Fugger din Augsburg, s-au prăbușit. Orașele se ruinau și Hansa, puternică altădată, s-a desființat în anul 1619.

După răspîndirea Reformei și înfrîngerea războiului țărănesc, puterea principilor din Germania s-a întărit. Îmbogățiți cu pămînturile confiscate de la biserica catolică, ei au devenit aproape independenți față de împărat. Împăratul nu era ascultat decît în Austria, care era domeniul personal al Habsburgilor. Ferdinand al II-lea voia să-și întărească puterea prin unificarea Germaniei și să creeze o monarhie centralizată, ca cea din Franța și Spania. În acest scop, a anexat Austriei Cehia și o parte din Ungaria. Apoi a început lupta împotriva principilor, pentru a-i supune voinței sale și pentru unificarea Germaniei.

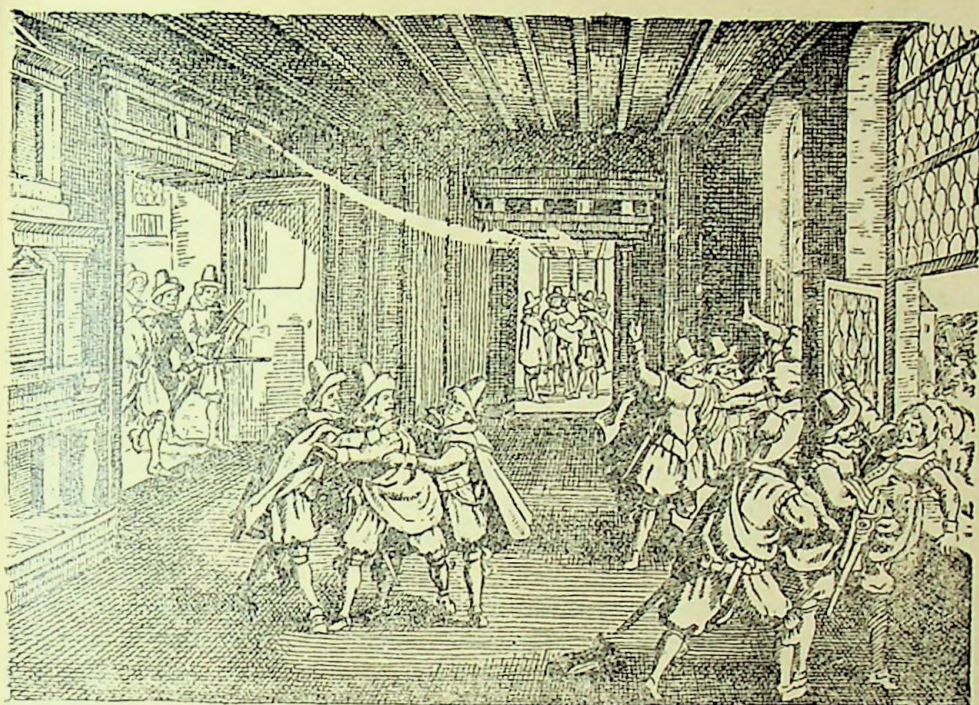
Politica împăratului a provocat împărțirea Germaniei în două tabere. De o parte, împăratul, sprijinit de principii catolici și de biserica catolică, care voiau să restabilească catolicismul în toată Germania. De cealaltă parte erau principii protestanți, care voiau să-și mențină independența și avantajele obținute prin Reformă.

Între aceste două tabere a început în anul 1618 războiul, care, deși pare a fi un război religios, a fost un război civil pentru putere, asemănător cu războiul civil din Franța. În război s-au amestecat însă și alte țări, interesate în menținerea fărîmițării Germaniei. Între acestea au fost Franța, Olanda, Anglia, Danemarca și Suedia, care nu vedeau cu ochi buni întărirea puterii împăratului și unificarea Germaniei. Ele au trecut de partea principilor protestanți. Spania catolică a trecut de partea împăratului, urmărind consolidarea catolicismului și a dinastiei Habsburgice, cu care se înrudea și dinastia spaniolă. Astfel, războiul civil din Germania s-a transformat într-un război european, care a durat din anul 1618 pînă în anul 1648, cunoscut sub numele de *războiul de treizeci de ani*.

Desfășurarea războiului. Războiul de treizeci de ani a început printr-o răscoală a Cehiei, de curînd anexată Austriei.

Împăratul, vrînd să restabilească catolicismul în Cehia, a retras acesteia libertățile religioase acordate de către înaintașii săi. Cehii răsculați au fost înfrînți de trupele imperiale în anul 1620.

Împăratul s-a răzbunat crunt pe cehi. Pămînturile acestora au fost confiscate și date feudalilor. În Cehia au fost trimiși funcționari germani și călugări iezuiți. Limba cehă a fost interzisă, iar cărțile cehi au fost arse. Toate libertățile obți-

Aruncarea funcționarilor pe fereastra primăriei din Praga.

Semnalul răscoalei din Cehia a fost dat de către orășenii din Praga. În figură se vede răzbușnarea cehilor pe oamenii împăratului, care voiau să le răpescă drepturile.

nute prin răscoala husită au fost desființate. Cehia a devenit o simplă provincie a Austriei.

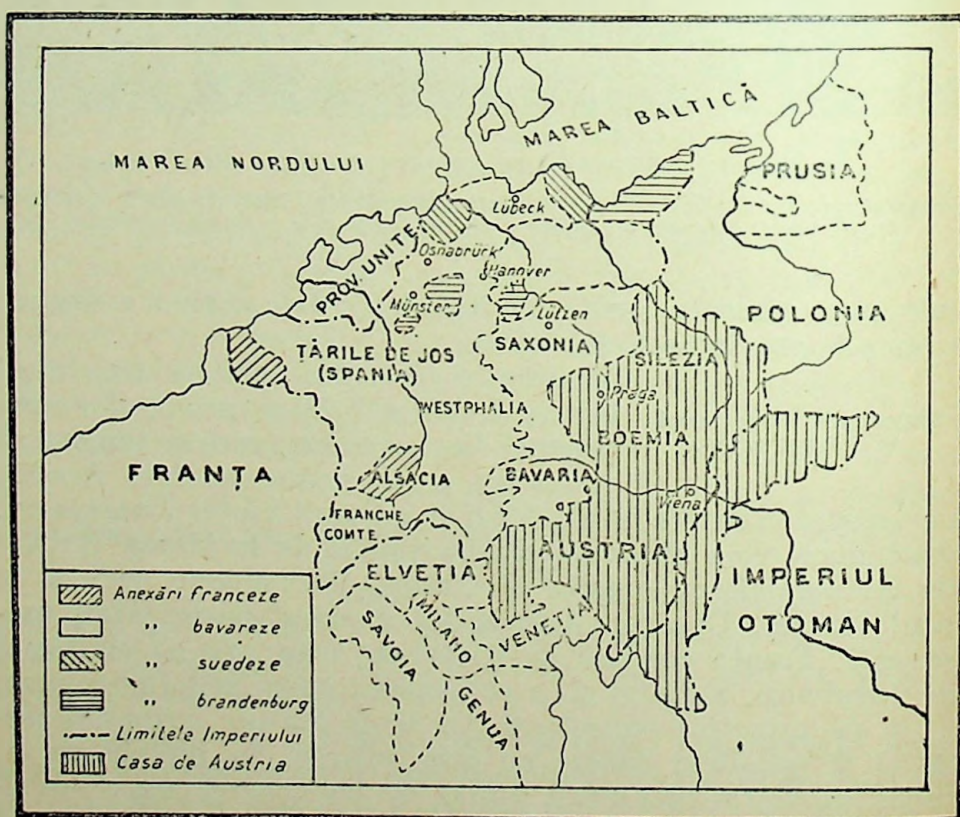
Intervenția Danemarcei
și înfrângerea ei.

Victoria și întărirea puterii împăratului au trezit neliniștea principilor protestanți din Germania, care se temeau că vor avea și ei soarta cehilor. Aceștia s-au răsculat contra împăratului și au cerut ajutor *Danemarcei*. Danemarca voia să ocupe câteva regiuni de la Marea Baltică ale Germaniei, cu orașele hanseatice. Ea urmărea deci să ia locul Hansei. De aceea Danemarca a ajutat pe principii protestanți. Franța condusă de Richelieu, care voia să slăbească pe Habsburgi, a ajutat și ea pe ascuns cu bani atât Danemarca, cât și pe principii protestanți. Cu toate acestea, principii răsculați și armatele daneze au fost înfrînse. În luptele cu ei, împăratul Germaniei a fost ajutat de un general bogat, Wallenstein, mare moșier, care dispunea de o armată personală formată din 50 000 de mercenari.

Prin victoria împotriva Danemarcei, puterea împăratului a crescut. El a dat o lege prin care confiscă pământurile principilor protestanți. Aceștia au refuzat predarea pământurilor și s-au unit din nou pentru a lupta împotriva împăratului.

Intervenția Suediei.

Victoriile împăratului german nelinișteau Suedia, care devenise în secolul al XVII-lea o mare putere. Ea deținea o parte a țărmurilor Mării Baltice și făcea un comerț intens, în care erau interesați și nobilii. Pentru lărgirea comerțului lor, suedezi voiau să ocupe toată Marea Baltică și să o transforme într-un lac suedez. Ei dispuneau de o armată superioară, reorganizată de către regele Gustav Adolf. Acesta a introdus baioneta la pușcă și a construit tunuri ușoare, așezate pe afete, care puteau fi purtate cu ușurință dintr-un loc într-altul. Soldații luptau așezați pe trei rânduri rare, pentru ca artileria dușmană să nu poată lovi în plin.

Germania în timpul războiului de 30 de ani.

Armatele suedeze, chemate în ajutor de principii protestanți, au intrat în Germania și au înfrînt trupele imperiale în mai multe bătălii. Cea mai mare bătălie a fost la Lützen, în anul 1632. Suedezii au obținut o mare victorie. În luptă a căzut însuși regele Suediei, Gustav Adolf. După această bătălie, Germania era amenințată să fie ocupată de către armatele suedeze.

În această situație, generalul Wallenstein a încercat să pună capăt războiului, intrînd în tratative cu Suedia. Încetarea războiului nu convenea ofițerilor și mercenarilor săi, obișnuiți cu jaful. Ei au organizat un complot împotriva lui Wallenstein și cu sprijinul împăratului l-au asasinat.

Intervenția Franței
și sfîrșitul războiului.
Pacea westfalică (1648).

Războiul a sleit cu totul puterile Germaniei. Ea era jefuită și cotropită de armatele de mercenari germani, ca și de armatele suedeze, care nici nu voiau

să se mai întoarcă acasă.

Franța condusă de Richelieu a considerat momentul ca foarte favorabil pentru a-și trimite trupele împotriva Germaniei și a da Habsburgilor ultima lovitură. Aliați cu olandezii, suedezii, elvețienii și cu principii protestanți, ei au atacat Germania. Armatele franceze și ale aliaților lor au bătut oștile imperiale și amenințau Viena. Împăratul Ferdinand al III-lea a cerut pace.

Pacea s-a încheiat în *Westfalia*, în anul 1648. Prin această pace, Germaniei i s-au luat unele teritorii. Franța a primit o parte din *Alsacia* (în regiunea Rinului), iar Suedia anexa tot țărmul de nord al Germaniei, tăind legăturile ei comerciale cu marea.

Prin pacea din Westfalia s-a recunoscut independența principilor; Germania a fost împărțită în vreo 300 de stătuțe. Astfel, pacea westfalică a definitivat fărîmițarea politică a Germaniei și a consolidat puterea principilor. Aceștia au devenit suverani absoluți în statele lor. Ei imitau luxul de la curtea regilor Franței, ceea ce necesita cheltuieli mari. Pentru aceasta, au întărit șerbia și exploatarea poporului.

Războiul de treizeci de ani a arătat că feudalismul a intrat în faza de totală destrămare. Statele feudale fărîmițate, ca Germania și Italia, nu puteau rezista statelor centralizate, în care s-au dezvoltat relații noi, capitaliste și s-a întărit burghezia.

Aceasta însemna că evul mediu se apropia de sfîrșit.

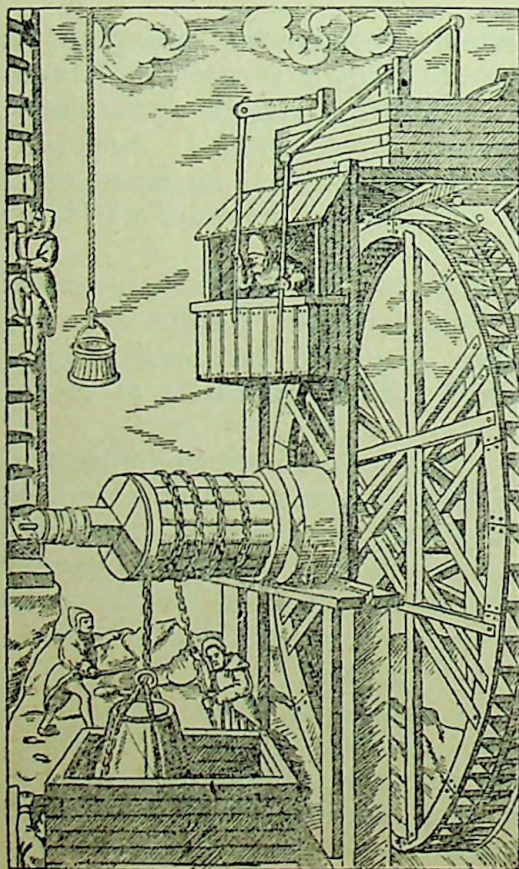
DESVOLTAREA TEHNICII ȘI CULTURII ÎN SECOLUL AL XVI-lea ȘI PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XVII-lea

Lecția a 58-a

Tehnica și știința

Dezvoltarea tehnicii.

În timpul dominației feudalilor, tehnica se dezvoltă foarte încet. Șerbii din sate și meșteșugarii de la orașe munceau de generații întregi cu aceleași unelte și după aceleași metode. Regulamentele breslelor împiedicau perfecționările tehnice.

Roata hidraulică.

În secolul al XVI-lea, datorită dezvoltării economice și datorită noilor cerințe ale societății, tehnica a început să se perfecționeze atât în agricultură, cât și în industrie. Nevoia de produse tot mai multe și mai variate a făcut pe oameni să se gândească la găsirea de noi mijloace pentru a produce bunurile. Lucrând împreună în atelierele manufacturiere, au schimbat între ei idei și experiențe, ajungând să perfecționeze tehnica.

Agricultura a progresat mai mult în Anglia și Olanda, țări cu o populație deasă, care cerea produse agricole tot mai multe. În aceste țări, latifundiarilor foloseau muncitori sălariați, a căror

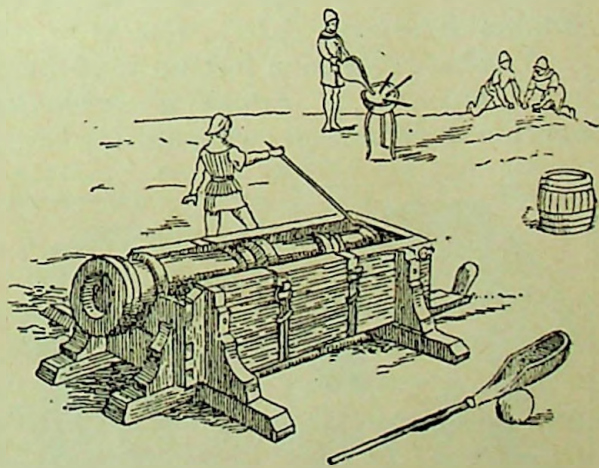
muncă era mai productivă ca a șerbilor. Ei îmbunătățeau rasele de vite, metodele de cultivare și perfecționau uneltele agricole. Îmbunătățirea tehnicii agricole a mărit veniturile celor bogați. Țăranii n-aveau posibilitatea să folosească tehnica nouă; de aceea ei sărăceau tot mai mult și se ruinau, pierzându-și pământurile.

Progrese însemnate a făcut metalurgia, care trebuia să satisfacă cererile tot mai mari de metal. Încă din secolul al XV-lea s-au construit cuptoare înalte, numite *furnale*, pentru topirea unor cantități mai mari de fier. Temperatura necesară topirii se obținea cu ajutorul unor foale mari, care înțețeau focul. Foalele erau puse în mișcare cu ajutorul unor roți de apă, numite *roți hidraulice*. Roata hidraulică a fost primul *motor* folosit de oameni. Asemenea roți erau folosite și pentru scoaterea minereului din mine.

Dezvoltarea tehnicii a contribuit și la perfecționarea armamentului.

Praful de pușcă a fost folosit la aruncarea proiectilelor, mai întâi de arabii din Spania, iar în timpul războiului de o sută de ani s-a folosit pentru prima oară artileria în bătălia de la Crécy (1346). Primele tunuri, numite *bombarde*, erau făcute din tuburi de metal așezate pe drugi de lemn sau suspendate pe niște stâlpi. Apoi a început construirea bombarde-
lor de mână, adică a puștilor. În loc de ghiulele se întrebunțau pietre sau plumb. Spre sfârșitul războiului de o sută de ani, Carol al VII-lea al Franței a început să folosească tunuri construite pe *care*, cum au avut și husiții conduși de Ziska. Întărirea puterii regale și slăbirea puterii feodalilor s-a datorat și folosirii artileriei.

Treptat, armamentul s-a perfecționat. Dezvoltarea turnătoriei a ușurat perfecționarea

Bombardă — mașină care aruncă pietre grele (secolul al XV-lea).

Țeava groasă din metal era încărcată cu pietre rotunde. În figură, sus, se vede un ostaș. El suflă cu foalele în cărbunii aprinși, pentru a înroși fierul cu care se va aprinde materia inflamabilă, care va arunca ghiuleaua.

armamentului. Au fost turnate tunuri grele de asediu, care se încăreau cu ghiulele de fontă, iar puștile cu fitil au fost înlocuite cu puști ușoare cu cremene. Perfecționarea armamentului a contribuit la decăderea armatelor feudale și la apariția armelor moderne.

Comerțul maritim, în continuă dezvoltare, a făcut să progreseze și tehnica navigației. În Olanda și în alte țări au început să se construiască corăbii mari și solide, bune pentru călătorii îndepărtate. Noile corăbii aveau un sistem de pânze care permitea să se navigheze indiferent de direcția vântului și erau înzestrate cu aparate de bord.

Navigatorii europeni călătoreau cu vasele lor în toate mările și oceanele, descoperind noi ținuturi. Olandezul *Tasman* a explorat în secolul al XVII-lea coastele Australiei și a descoperit insulele *Tasmania* și *Noua Zeelandă*. În același timp, cercetătorii ruși au explorat ținuturile răsăritene ale Siberiei și țărmul de nord al Asiei. Astfel *Pojarkov* și *Habarov* au ajuns pe valea *Amurului* pînă la Oceanul Pacific, iar cazacul *Simton Dejnev* a atins punctul extrem nord-estic al Asiei.

Odată cu economia și tehnica a mers înaintea și știința, care ajută la dezvoltarea economiei și a tehnicii. Cei mai de seamă oameni de știință din secolele al XVI-lea și al XVII-lea au fost *Copernic*, *Giordano Bruno* și *Galileo Galilei*.

Nicolae Copernic a fost un învățat polonez. El a scris cartea *Despre mișcarea de rotație a corpurilor cerești*. În cartea sa, Copernic a demonstrat că pămîntul se mișcă în jurul axei sale

Nicolae Copernic

Galileo Galilei

Giordano Bruno

și totodată împreună cu alte planete se mișcă în jurul soarelui. Această uriașă descoperire dezmințea învățătura bisericii, care spunea că pământul e centrul universului. De aceea, cartea lui Copernic a fost interzisă de biserica catolică, iar savanții care sprijineau teoria lui Copernic erau persecutați.

Unul dintre acești învățați a fost italianul *Giordano Bruno*. Pe baza teoriei lui Copernic, el a spus că în univers sînt mai multe sisteme solare (lumi), asemănătoare cu sistemul nostru solar. Pentru ideile lui, biserica l-a ars pe rug, la Roma, în anul 1600.

Un alt mare savant din acel timp a fost italianul *Galileo Galilei*. El a construit primul telescop, care mărea aproximativ de 10 ori. Cu ajutorul lui a privit bolta cerească și a constatat că stelele sînt la distanțe uriașe de pământ și că luna este acoperită de munți.

Despre descoperirile sale, Galilei a scris o carte cunoscută sub numele de *Solul stelelor*. El a făcut cercetări și pentru a explica mișcarea corpurilor. Cercetările lui au confirmat adevărul teoriei lui Copernic. De aceea biserica l-a arestat și l-a silit ca, stînd în genunchi, la vîrsta de 70 ani, să renunțe să mai vorbească despre rotația pământului. Dar la ieșirea din sala de judecată, se spune că el ar fi zis: „și totuși se mișcă“.

Noile descoperiri științifice au fost susținute de burghezie, deoarece acestea, aplicate în tehnică, măreau producția de mărfuri, îmbogățind considerabil burghezia. În schimb, ele au întîmpinat opoziția înverșunată a bisericii.

De aceea, biserica a instituit tribunale unde oamenii de știință erau judecați de clerici, care în știință nu recunoșteau nici o altă autoritate decît Sfînta scriptură. Dacă cele afirmate de un savant nu se aflau în cartea sfîntă, savantul respectiv era considerat un mincinos, care contravenea învățăturilor bisericii și era trimis la închisoare sau la moarte, ca și Giordano Bruno. Biserica era sprijinită în lupta împotriva științei de către feudali, care nu erau nici ei interesați în progresul tehnic.

Noile teorii sociale.

Dezvoltarea comerțului și a manufacturilor în secolele al XVI-lea și al XVII-lea strîngeau în mîna burgheziei bogății tot mai mari, în timp ce sărăcia cuprindea mase tot mai largi ale poporului. Această situație a făcut pe unii oameni învățați ai timpului să se gîndească care este cauza și cum s-ar putea înlătura această nedreptate. Ei au ajuns la concluzia

că proprietatea particulară (privată) este cauza principală a răului social. De aceea, ei au încercat să reprezinte în scrierile lor o societate mai bine organizată, în care să nu fie proprietate particulară.

Dintre aceștia au făcut parte *Thomas Morus* și *Campanella*.

Thomas Morus, un umanist englez, a trăit în secolul al XVI-lea, adică în acel secol în care au început în Anglia să se dezvolte elemente capitaliste. El își dădea seama că în societatea nouă, capitalistă, se pregătește omenilor o viață și mai grea. Morus s-a revoltat împotriva mizeriei în care trăia poporul din Anglia în acel timp. El a scris o carte, *Utopia*.

Campanella era un învățat din Italia de sud, unde stăpînea familia regală din Spania și unde exploatarea feudală era mai crîncenă. El nu se împăca nici cu stăpînirea spaniolă, nici cu exploatarea țăranilor de către feudali. Participînd la un complot împotriva spaniolilor, a fost arestat și închis 27 de ani. În închisoare fiind, a scris o carte cu numele *Cetatea soarelui*, în care își expune concepția sa despre o viitoare societate imaginară.

Morus și Campanella descriau în cărțile lor o societate care nu exista în realitate, dar pe care ei o visau. În acea societate nu exista proprietate particulară, nici săraci și nici bogați. Toți oamenii erau egali și munceau. Oamenii imaginați de Campanella și Morus trăiau în case mari, luminoase și copiii aveau posibilitatea să învețe. Ei au fost primii gînditori socialiști. Ideile lor însă nu puteau fi realizate de aceea s-au numit *utopiști*.

Lecția a 59-a

Literatura și arta în secolul al XVI-lea și în prima jumătate a secolului al XVII-lea

Progresele culturii în Europa apuseană. Schimbările petrecute în viața oamenilor s-au oglindit și în gîndirea lor. Operele umanistilor și ale scriitorilor Renașterii zugrăveau viața noii societăți capitaliste care se naștea. Ele descriau, îndeosebi, viața burgheziei, criticînd feudalismul și pe reprezentanții lui. Deci literatura și arta de la sfîrșitul secolului al XV-lea și începutul secolului al XVI-lea reprezentau aspecte ale perioadei de trecere de la societatea feudală la cea capitalistă.

Umaniștii și reprezentanții Renașterii din Italia (Machiavelli, Leonardo da Vinci, Michelangelo, Rafael, Tasso), din Franța (Rabelais), din Țările de Jos (Erasm din Rotterdam), din Germania (Dürer) au reprezentat această orientare nouă în operele lor literare sau artistice.

Umanismul și Renașterea italiană au avut influență și în Spania și Anglia, ajutând la progresul culturii din aceste țări.

Spania a dat doi mari scriitori în secolul al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea, pe *Cervantes* (1547—1616) și *Lope de Vega* (1562—1635).

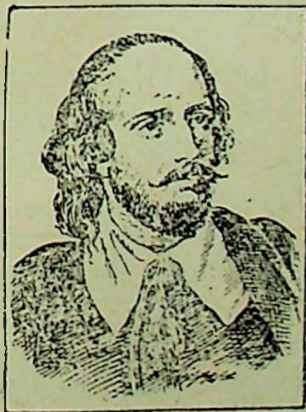
Cervantes, în romanul său *Don Quijote de la Mancha*, ironizează moravurile cavaleresti din evul mediu, pe cale de dispariție. Acest roman este o satiră nu numai a cavalerismului dispărut, ci și a societății spaniole din vremea lui. Romanul său a fost tradus în aproape toate limbile.

Lope de Vega a fost contemporan cu Cervantes. El a scris foarte multe piese de teatru.

Pictura spaniolă din acea vreme este reprezentată prin *Velasquez* (1599—1660) și *Murillo* (1617—1682). Murillo a pictat mai ales tablouri reprezentând copii, cu o profundă înțelegere a existenței mizere a maselor.

Velasquez a coborât și în mijlocul maselor: tabloul său *Torcătoarele* — ajuns celebru — reprezintă un atelier manufacturier în timpul vizitei unor doamne de la curtea regală. În acest tablou el a știut să redea cu măiestrie realistă contrastul profund dintre trăsăturile unei femei care muncește și doamnele leneșe din aristocrație. El a mai pictat și pe membrii familiei domnitoare din Spania, regi, regine, prinți și prințese, ca și pe diferiți curteni, așa cum erau ei.

Shakespeare a fost un mare dramaturg englez (1564—1616). Adânc cunoscător al sufletului omenesc, el a scris piese de teatru a căror valoare a străbătut veacurile și se reprezintă și astăzi pe scenele teatrelor și pe ecranele cinematografice, cu mult succes. Dintre acestea, *Hamlet*, *Othello*, *Regele Lear* și *Macbeth* sînt cele mai importante. Eroii pieselor sale sînt oameni cu o gândire profundă și o voință de fier, personaje vii, caracteristice și

William Shakespeare.

reale, care au rămas valabile pentru toate timpurile. El a scris în limba engleză populară.

Dintre pictorii acelor vremi, cel mai de vază a fost olandezul *Rembrandt* (1606-1669). El a pictat tablouri de proporții mari, reprezentând scene din viața burgheziei bogate din Olanda. De asemenea, el a pictat și foarte multe portrete. Picturile lui redau cu multă măiestrie stările sufletești, ca bucuria și durerea. Celebre sînt tablourile lui: *Lecția de anatomie*, *Rondul de noapte*, *Conducătorii breslei postăvarilor* și altele. Farmecul picturilor lui constă în combinația de umbră și lumină, în așa-numitul clarobscur.

Progresele culturii
în Europa răsăriteană.

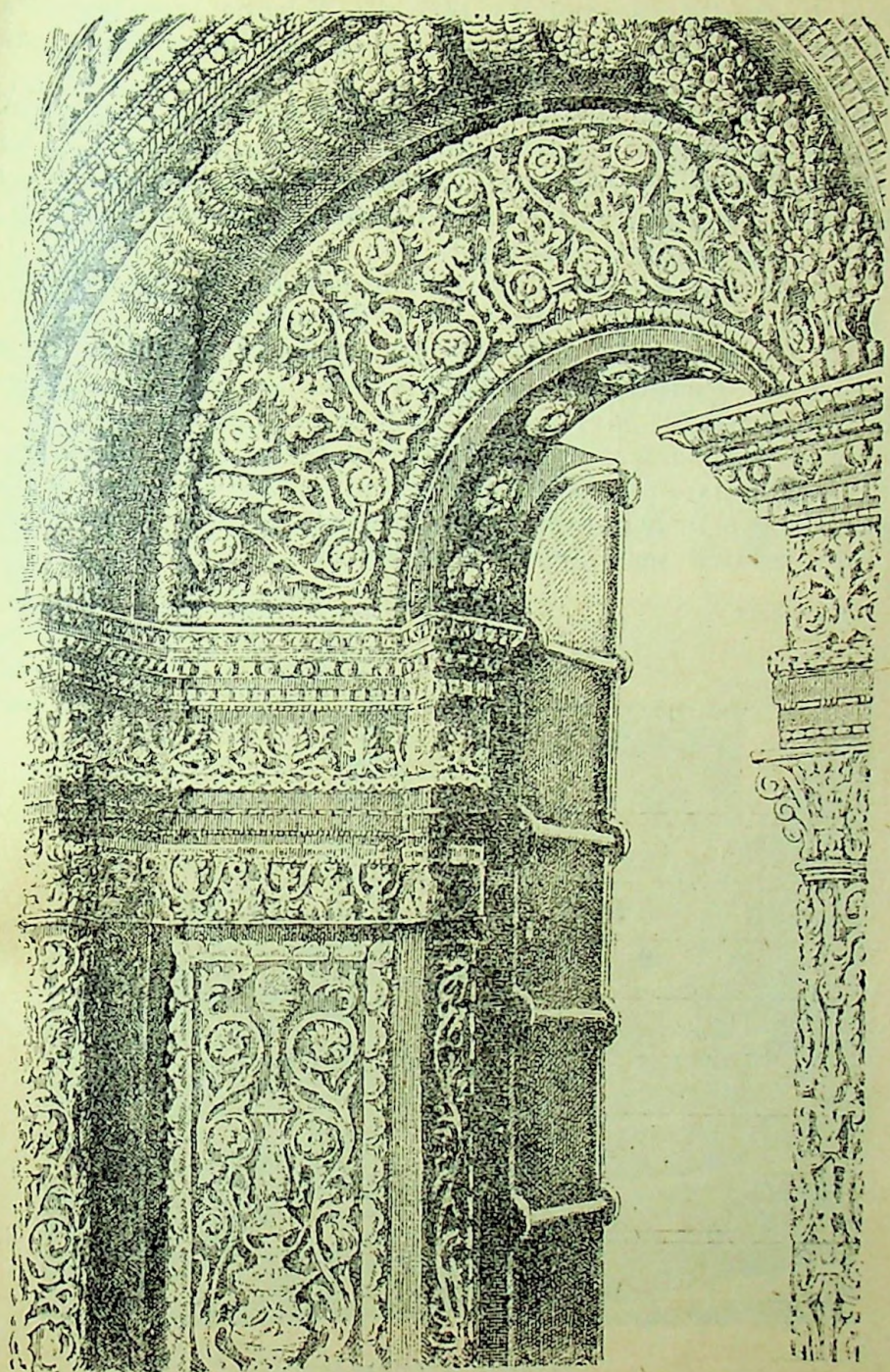
În secolul al XVI-lea, în Țările Române s-a introdus tiparul. Prima carte tipărită a fost în anul 1508, în Țara Românească. O activitate tipografică deosebită a desfășurat *diaconul Coresi*, la Brașov, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea. El era sprijinit de sașii, care trecuseră la luteranism și care voiau să atragă și pe romîni la aceea credință, tipărindu-le cărți religioase în limba romînă. Limba folosită de el în tipărirea cărților a fost cea din Muntenia, de unde era originar; de aceea limba vorbită în Muntenia a devenit limba literară romînă.

Pagină din *Othloih* tipărit de *Coresi* (1557).

Tot în secolul al XVI-lea au fost scrise primele cronici, însă în limba slavă.

În Rusia, cu toate piedicile puse de jugul tătar și de vecinii din Apus, care îm-

Catedrala Bunavestire din Moscova (interior).

Catedrala a fost construită în secolul al XVI-lea. În figură ne este prezentat portalul de nord al catedralei. Se observă sculptura în piatră albă, de o rară frumusețe, care împodobește acest portal.

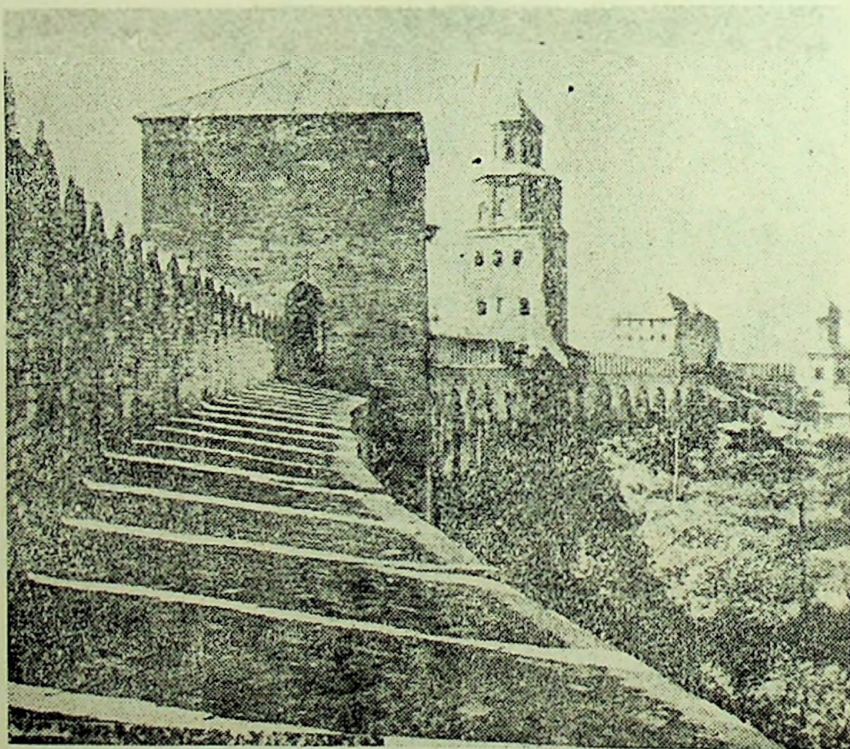
picdicau legăturile cu celelalte țări din Europa, se dezvolta o cultură națională, care a influențat regiunile înapoiate din Orient.

După scuturarea jugului tătar, cultura Rusiei s-a putut dezvolta nestingherită. Centrul culturii a devenit Moscova. Aici s-au strâns, fugind de cotropirea turcească, mulți învățați slavi din Peninsula Balcanică, iar după căderea Constantinopolului, în 1453, mulți învățați bizantini.

Moscova a ajuns atunci cel mai important centru cultural din Europa răsăriteană, luînd locul Bizanțului.

Încă din secolul al XIV-lea, arta rusească se ridică pe o treaptă nouă. Pictorii ruși din Novgorod au început să dea picturilor bisericesti mai multă viață și mișcare.

Pictura rusă a fost ridicată prin lucrările lui Andrei Rubliov, cel mai mare pictor rus din secolul al XV-lea. Tablourile lui se disting prin frumusețe, prin armonia liniilor și a culorilor, prin redarea sentimentelor sufletești.

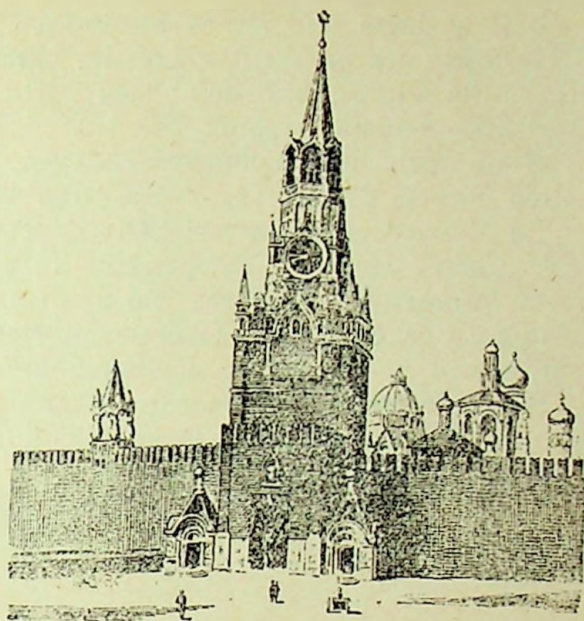
Zidurile Kremlinului.

Zidurile fortăreței au fost construite pe la 1490. Turnurile serceau pentru supraveghere și apărare. Din distanță în distanță se observă crenelurile în zid.

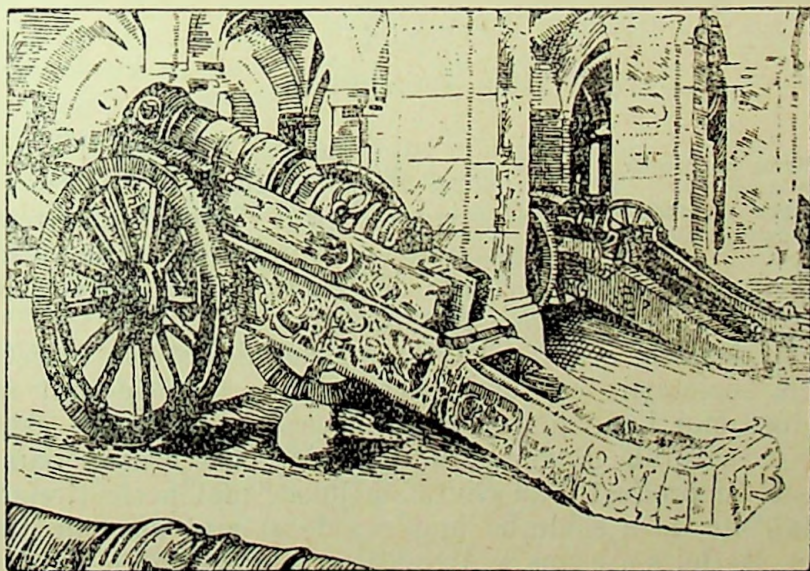
La Moscova se construiau catedrale și palate după tehnica de construcție a Renașterii. În Kremlin s-a construit catedrala Uspenski, iar împrejurul Kremlinului s-au construit zidurile de piatră cu turnuri.

Tehnica militară a progresat de timpuriu în Rusia. Armele de foc se cunoșteau încă din timpul lui Dmitri Donskoi, la sfârșitul secolului al XIV-lea, iar în secolul al XVI-lea, meșterii ruși știau să loarne tunuri mari de asediu.

Pe la mijlocul secolului al XVI-lea, în Rusia a pătruns tiparul și a început tipărirea cărților. Se tipăreau mai mult cărți religioase, dar

Una din principalele părți ale Kremlinului, construită de un arhitect italian din Milano, în anul 1491.

Un tun rusesc din secolul al XVI-lea.

și cărți cu teme politice și economice. Țarul Ivan al IV-lea cel Groaznic era un scriitor politic, care justifica prin scrieri politica lui aspră față de boieri, prin necesitatea întăririi autorității centrale țariste.

N-au lipsit nici cugetători curajoși, care au criticat organizarea socială feudală și exploatarea iobăgistă.

La Moscova s-au scris și cărți istorice. Cea mai însemnată a fost *Cartea pe trepte* (*Stepennia kniga*) în care era expusă istoria formării statului rus, pe domnii, fiecare domnie fiind considerată ca o treaptă. Operele istorice prezentau statul rus al Moscovei ca un urmaș al Rusiei kievene și al Bizanțului.

Se traduceau în limba rusă cărți de geografie și se alcătuiau hărți geografice ale Rusiei și ale teritoriilor descoperite de cercetătorii ruși în Siberia.

În secolul al XVII-lea, cel mai mare pictor rus a fost *Simion Ușakov*, pictor realist, care a pictat cât mai asemănător cu viața.

CAPITOLUL IX

TRĂSATURILE CARACTERISTICE ALE SOCIETĂȚII MEDIEVALE ÎN SECOLUL AL XVI-LEA ȘI PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XVII-lea

Lecția a 60-a

Viața economică

Dezvoltarea mijloacelor
de producție
și progresele treptate
ale economiei capitaliste.

Perioada cuprinsă între secolul al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea se caracterizează prin înlocuirea treptată a economiei naturale cu economia de schimb. Aceasta a fost perioada de destrămare a feudalismului și de apariție a orînduirii capitaliste.

În acel timp, o dată cu creșterea populației au crescut și cerințele societății; era deci necesară o producție mai mare și produse mai bune și mai variate, ceea ce nu putea asigura economia naturală a domeniului feudal. De aceea, oamenii interesați în producție au căutat mijloace mai perfecționate și o modalitate de a schimba mai repede și mai ușor produsele între ei. Astfel s-a ajuns la invenții și perfecționări tehnice în toate ramurile economice.

În agricultură, nevoia de grâne, pici, lână, fructe a crescut. Din cauza aceasta, unele ramuri ale agriculturii și-au îmbunătățit simțitor mijloacele tehnice și producția. Plugul de fier tras de cai a luat treptat locul plugului de lemn, ceea ce a contribuit la posibilitatea de a cultiva suprafețe mai întinse. S-au desțelenit păduri și pășuni, care au fost transformate în ogoare.

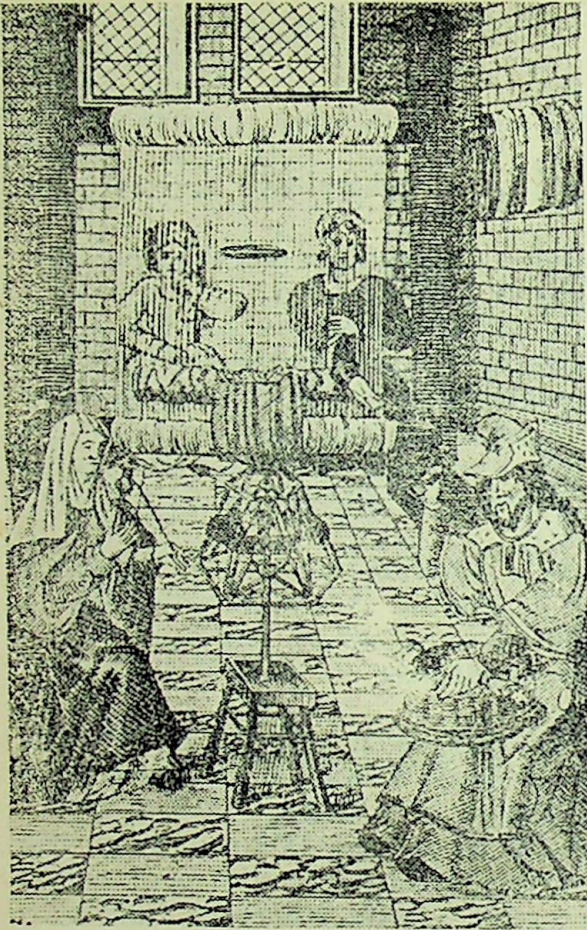
Alături de cultura grânelor a luat o mare dezvoltare pomicultura, legumicultura și cultura plantelor textile. Chiar unii dintre țăraniii liberi și dintre țăraniii iobagi au început să se ocupe cu aceste culturi, ele fiind mai rentabile. Creșterea animalelor a devenit una din ramurile cele mai importante în agricultură, deoarece producea o parte din materiile prime cerute de meserii și manufacturi: lina pentru postavuri, pici pentru încălțăminte etc. În Anglia, Olanda, Franța și alte țări, creșterea oilor a luat mari proporții.

Cea mai mare dezvoltare a agriculturii în acea vreme a avut loc în Olanda și apoi în Anglia. Acolo, necesitățile de materii prime pentru industria manufacturieră care luase ființă în orașe erau mai mari, iar legăturile comerciale aveau un caracter mondial.

În cele mai multe țări din Europa, pentru munca în agricultură au început să se folosească, alături de țăraniii șerbi (iobagi), lucrători angajați cu ziua (salariați).

Așadar și în agricultură, unde predomina totuși economia feudală în acel timp, apar elemente ale economiei capitaliste: *produse pentru vânzare și nu pentru consum propriu și întrebuințarea muncii salariate.*

Progrese se constată și în *dezvoltarea meseriilor*. În diferitele ramuri pe care le-am cunoscut pînă acum s-au produs diviziuni. Așa, de exemplu, din rîndul cizmarilor s-au desprins ciubotarii și pantofarii, din rîndul țesătorilor, croitorii și ceaprazarii; diviziunea se poate urmări și în domeniul construcțiilor; aici au apărut cărămidarii, pietrarii, zidarii etc. Această despărțire se numește *diviziunea muncii*. Diviziunea muncii a determinat înmulțirea meseriilor și a meseriașilor. Dacă luăm de exemplu construcțiile: este mai ușor să te specializezi în a face cărămizi, a tăia piatra sau a zidi, decît să cunoști toate aceste meserii. Dezvoltarea diviziunii muncii, înmulțirea meseriilor și a meseriașilor, a fost un rezultat al creșterii populației orășenești, a repopulării unor orașe decăzute sau a apariției unor orașe noi.

Un atelier de țesut lână.

În secolul al XVI-lea atelierelor se înmulțesc și cu timpul se transformă în manufacturi: Iată în figura și diviziunea muncii. În față, unul pregătește lina pentru depănat, iar o femeie deapănă lina și o pregătește pentru țesut. În fund, două femei lucrează la țesutul lincei pe un război, care este încă vertical.

voare, șaluri și cașmiruri, iar din India și China se aduceau minunatele mătăsuri și țesături împodobite cu pietre scumpe, obiecte de porțelan, mirodenii ș.a. Din America se aduceau în acel timp mai ales metale prețioase. Dintr-un capăt în altul al lumii, negustorul cutreiera drumurile, făcând schimb de mărfuri prin mijlocirea banului. Pământul nu mai era singura bogăție. Banul căpăta din ce în ce importanță mai mare. El se poate mai ușor păstra decât hambarele pline cu grâne, care se găseau pe moșia feudalului. Cu bani se putea mai ușor cumpăra

Un rol deosebit în dezvoltarea economiei capitaliste l-a avut comerțul. Diviziunea muncii în cadrul meseriilor și separarea din ce în ce mai accentuată a meseriilor de agricultură — progresele navigației și apariția manufacturilor — au contribuit la dezvoltarea comerțului intern și extern. Corăbiile străbăteau mările, iar caravanele de negustori uscatul, cu mărfuri care se transportau din India și China în Europa și invers, din Europa în America. Comerțul era o nouă ocupație rentabilă.

Din răsăritul Europei, negustorii aduceau vite cornute, oi, cai, miere de albine, unt, seu, lână, sare, lemne și chiar grâne; în schimb ei vindeau în răsărit: pînzeturi, mătăsuri, obiecte din metal și unelte agricole. Turcia era renumită în ce-

orice, decât prin schimbul în natură. Pentru aceasta s-au format bănci, cum au fost acelea din Amsterdam și Londra.

Dezvoltarea tehnicii, a comerțului și a navigației a influențat și mai mult răspândirea economiei de schimb. Feudalii deținători de pământuri, meseriașii, proprietarii de manufacturi și negustorii căutau să-și vândă produsele. Ei își asigurau anumite regiuni unde își desfășeau mărfurile. Aceste teritorii populate unde se pot desface mărfurile se numesc *piață de desfacere*. Deci piață de desfacere nu se numește locul unde se întâlnesc oamenii să vândă și să cumpere, ci o regiune mai mare, sau chiar o țară unde se poate desface marfa și de unde se pot procura materii prime pentru industrie.

La început, burghezia în formare și-a asigurat plasarea mărfurilor în interiorul țării prin înlăturarea fărâmițării feudale. Așa a luat naștere *piața internă*, care a jucat un important rol în formarea statelor centralizate. Descoperirile geografice și apariția primelor domenii coloniale a dat posibilitate burgheziei să-și extindă vânzările. Se formează deci cu timpul o *piață externă* sau *piața mondială*.

Iată deci că de la târgurile și orașele medievale închise, care aveau un comerț limitat, se ajunge în perioada de descompunere a feudalismului la legături mondiale care străbat întreg globul pământesc.

În aceste condiții, mica producție meșteșugărească nu era în stare să satisfacă această cerere. Breslele împiedicau și ele dezvoltarea producției și introducerea unor noi metode de muncă. De aceea, pentru a produce mai mult și mai repede, era necesară unirea mai multor meserii diferite într-un singur atelier, pe baza cooperării în muncă a unui număr mai mare de muncitori și pe baza diviziunii muncii în cadrul atelierului. Pentru aceasta era necesară: *concentrarea mijloacelor de producție* (vezi glosar) *în mâna capitalistului și asigurarea brațelor de muncă libere* (independente față de feudal). Aceasta s-a făcut prin înființarea manufacturilor. *Manufactura, utilizând muncă salariată, este un element important al economiei capitaliste.*

Cooperarea mai multor muncitori a contribuit la un schimb de păreri, ajungându-se la noi perfecționări tehnice și la apariția industriei manufacturiere, caracteristică perioadei de descompunere a societății feudale. Primele industrii manufacturiere s-au dezvoltat în Țările de Jos, Anglia și Franța.

Progresele economiei capitaliste nu s-au manifestat în mod egal. În *apusul Europei*, în secolul al XVI-lea și începutul

secolului al XVII-lea se împletea economia feudală cu economia capitalistă, în timp ce în răsăritul Europei și în Asia predomina încă economia feudală. Dezvoltarea mai lentă a economiei capitaliste în acele părți se datorește unor cauze obiective, în special năvălirii unor nomazi cum au fost mongolii (tătarii, nomazii din nordul Indiei etc.), precum și turcii care, avînd o economie mai înapoiată, au frînat dezvoltarea normală a economiei acelor țări.

Lecția a 61-a

Viața socială, politică și culturală

Transformările sociale
în faza de descompunere
a feudalismului.

Apariția elementelor capitaliste în economie a determinat însemnate schimbări în viața socială. Clasele sociale caracteristice orînduirii feudale au început să se destrame. Alături de ele, și-au făcut apariția clase sociale noi, caracteristice orînduirii capitaliste.

Nobilimea feudală rămîne și în această perioadă clasa exploatare dominantă, care continuă să se bucure de anumite privilegii: ea nu plătea dări și ocupa funcțiile cele mai înalte. Dar, spre deosebire de perioada de înflorire a feudalismului, cînd ea era atotputernică pe domeniul care-i aparținea, în faza de descompunere, nobilimea a început să slăbească și să piardă unele drepturi în favoarea regelui și a burgheziei. Ea nu mai avea dreptul să bată monedă, să dispună de trupe și să judece țărani de pe moșiile ei. *Ea a pierdut și puterea economică, care a trecut în mîna burgheziei, deținătoarea comerțului, a industriei manufacturiere și a băncilor.*

Ca urmare, nobilimea feudală se diferențiază (se descompune). Din rîndul feudalilor, unii, interesați în comerț, trec cu timpul în rîndul burgheziei. Noua nobilime din Anglia, o parte a feudalilor din Franța, Italia și alte țări aveau interese comune cu burghezia în formare. Mica nobilime, ruinată de datorii față de burghezie, se obligă din ce în ce mai mult față de orășenimea bogată.

Țărănimii dependentă (șerbii) și cea liberă se afla și ea într-o continuă transformare. Economia de schimb, care lua treptat locul economiei naturale, a contribuit la întărirea exploatării țărănimii. Interesați în comerț, mulți dintre feudali urmăreau să producă cantități cît mai mari de grîne pentru

vînzare. În acest scop jefuiau țărănimea de pămînturi, lărgind suprafața cultivabilă, obligau țărănimea la zile de clacă mai multe și măreau obligațiile acesteia.

Dezvoltarea manufacturilor, necesitînd brațe de muncă mai multe, a provocat lupta pentru înlăturarea șerbiei. În Anglia, noua nobilime interesată în creșterea oilor a deposedat pur și simplu pe țărani de pămînt, alungîndu-i de pe moșie. O parte dintre țărani s-au angajat muncitori agricoli, altă parte au devenit arendași de pămînturi, iar alții au luat drumul orașelor, pentru a se angaja ca lucrători în industria manufacturieră. În Franța țărani își răscumpărau uneori pămînturile sau obligațiile cu ajutorul banilor. Chiar în țările din răsăritul Europei se observa tendința tot mai accentuată de răscumpărare din șergie.

În perioada de destrămare a feudalismului întîlnim deci țărani iobagi a căror exploatare a crescut ca urmare a dezvoltării economiei de schimb, țărani liberi cu gospodării individuale asemănătoare celor de astăzi și țărani care au devenit lucrători agricoli sau lucrători în manufacturi (salariați).

Orășenimea, care la început avea unele interese comune, indiferent de păturile sociale care existau în rîndurile ei, cu timpul se diferențiază definitiv. Din rîndurile orășenimii se desprind clasele fundamentale ale orînduirii capitaliste: *burghezia* și *proletariatul*.

Negustorii bogați, meseriași bogați și proprietarii de manufacturi formează *burghezia*, care capătă o importanță tot mai mare în viața societății, fiindcă deține puterea economică. Ea utilizează din ce în ce mai mult munca salariată. Muncitorii proveniți din rîndurile micilor meseriași, ale calfelor și ale țărănilor care au luat drumul orașelor formează cu timpul *proletariatul*, cealaltă clasă fundamentală a orînduirii capitaliste.

Burghezia și proletariatul constituie clasele sociale noi, care se dezvoltă și se întăresc în perioada de descompunere a feudalismului. În schimb feudalii și șerbii, clase sociale ale orînduirii feudale, se află în plină destrămare.

Exploatarea feudală
și cea capitalistă.

În perioada de descompunere a feudalismului este caracteristică împlerirea formelor vechi de exploatare cu forme noi de exploatare capitalistă.

Dijma, obligația în produse, a fost treptat înlocuită cu *dijma în bani*, tocmai ca urmare a pătrunderii capitalismului în agricultură. Aceste forme se împletesc cu *dijma în muncă*,

formă de exploatare care crește mult. Țăranii sînt obligați să presteze un număr însemnat de zile de clacă — mai multe decît înainte — și să facă diferite corvezi, în special transporturi.

Întărirea exploatării în perioada de descompunere mai provine din dorința feudalilor de a acumula (a strînge) cît mai mulți bani — expresia bogăției în acel timp. Banii se puteau obține prin vînzări de grîne, vite, lemne și alte produse agricole. Ei au început să deposedeze pe țărani de pămînturi, să le restrîngă posibilitățile de trai sau să-i alunge de pe moșie.

Statul feudal a introdus și el birul, care devine un mijloc pentru întreținerea curții monarhului și a aparatului de stat, din care face parte și armata. Trebuie să reținem că în această perioadă armatele devin permanente în multe state feudale, mai ales în cele din Europa de apus.

Dezvoltarea capitalismului însă a adus pe arena mondială două clase sociale noi, burghezia și proletariatul. Burghezia era o clasă progresistă în acel timp pentru că dezvoltă mijloace noi de producție și lupta pentru înlăturarea vechii orînduiri feudale. Dar burghezia era în același timp o clasă exploatoare. Ea exploata — spre deosebire de feudal — munca salariată.

În ce consta exploatarea capitalistă în acel timp? În primul rînd, burghezia obliga pe muncitori să lucreze între 14 și 18 ore pe zi. Pentru munca lor, aceștia primeau un salariu mai mic decît valoarea bunurilor produse în cele 14—18 ore de lucru. Muncitorul, presupunem, producea în acele 14 ore de lucru un anumit obiect. Valoarea muncii depuse pentru producerea aceluși obiect este o anumită sumă de bani (să zicem 30 de lei). Patronul, însă, în loc să-i plătească valoarea muncii depuse (adică 30 de lei), îi plătește numai suma fixată prin contract pentru o zi de muncă (adică 10 lei), care este mai mică decît suma la care are muncitorul dreptul. *Diferența în bani o încasează patronul.* Ea se numește *munca neplătită a muncitorului*. Încasînd această diferență de la sute de muncitori, patronul strînge capital, se îmbogățește și devine capitalist.

Burghezia angaja la muncă femei și copii pe care-i plătea cu un preț mai mic decît pe bărbați, susținînd că munca lor este de calitate inferioară celei efectuate de către bărbați. Muncitorul era obligat să accepte situația, deoarece el nu dispunea de nici un fel de mijloace de trai (mijloace de producție). El nu

avea nici pământ, nici unelte, nici bani, ci doar puterea sa de muncă, pe care o vindea capitalistului în schimbul unui salariu.

În acest timp, după descoperirile geografice, prin formarea primelor domenii coloniale, a apărut o nouă formă de exploatare capitalistă, **exploatarea colonială**. Ea se manifesta atât în agricultură, cât și în comerț, iar mai târziu în industrie. Coloniile constituiau o sursă de materii prime și piețe de desfacere pentru burghezia țărilor europene. Portugalia, Spania, Anglia, Franța și Olanda au fost primele țări a căror burghezie a practicat exploatarea colonială.

Din cele expuse se poate trage concluzia că în perioada de descompunere a feudalismului amîndouă clasele, atât cea a țăranilor, cât și clasa muncitorilor în formare, erau supuse la o accentuată exploatare. Feudalii store pe țărani pentru a se menține și a concura în bogăție și lux cu burghezia, iar burghezia stoarce pe muncitori din dorința de îmbogățire și pentru a-și asigura mijloacele de a cuceri puterea politică în stat.

Principalele forme
ale luptei de clasă în secolele
al XVI-lea — al XVII-lea.

Lupta de clasă a fost foarte puternică în acel timp. Ea s-a manifestat deopotrivă atât împotriva exploatării feudale, cât și împotriva celei capitaliste.

Cele mai frecvente forme ale luptei de clasă au fost următoarele: fuga de pe moșie, care ia caracter de masă, răscumpărarea din șerbic, pîrjolirea cîmpurilor cu semănături aparținînd feudalilor, răscoalele locale și generale, unele din ele căpătînd caracterul de război țăranesc. Așa au fost răscoala din Rusia, în frunte cu Ivan Bolotnikov, răscoalele țăranesti din Germania, care s-au transformat într-un adevărat război țăranesc (1524). Răscoala țăranilor romîni și unguri din Transilvania, sub conducerea lui Gheorghe Doja, — s-a transformat și ea într-un război al țăranilor (1514).

Acestor forme li se adaugă răscoalele orașenești, care iau forme organizate sub numele de *comuna orașenească*, cum a fost aceea de la Mûnster. Sărăcimia orașelor a fost totdeauna alături de țăranimea răsculată.

Cea mai puternică formă a luptei de clasă în perioada de descompunere a feudalismului a fost *revoluția burgheză* din Țările de Jos. Sprijinită pe masele țăranesti și ale sărăcimii răsculate, burghezia a reușit să răstoarne rînduielile feudale și să-și instaureze forma proprie de conducere a statului, *republica burgheză*, la sfîrșitul secolului al XVI-lea.

Este necesar să facem o distincție între lupta de clasă dusă de clasele exploatare — țărăimea și muncitorimea — și lupta burghezii. Burghezia era o clasă care exploata și lupta ei s-a îndreptat împotriva feudalismului, pentru cucerirea puterii politice și nu pentru înlăturarea exploatării. Burghezia, prin lupta ei, a desființat doar o formă de exploatare — cea feudală — înlocuind-o cu o nouă formă de exploatare — cea capitalistă. De aceea lupta burghezii nu poate fi considerată ca o formă a luptei de clasă împotriva exploatării.

Trăsăturile caracteristice ale organizării politice. Transformările social-economice care s-au produs în secolele al XV-lea — al XVII-lea au determinat schimbări corespunzătoare în viața politică.

În apusul Europei, unde înlăturarea feudalismului a început încă la sfârșitul secolului al XV-lea, s-au creat *state naționale* centralizate. Treptat, acestea s-au consolidat și au devenit *monarhii absolute*, pentru a putea menține dominația feudală amenințată de ridicarea elementelor capitaliste. Așa a fost în Franța și Spania.

În răsăritul Europei, acțiunea de înlăturare a feudalismului a fost mai târzie, *statele centralizate* formându-se din nevoia de autoapărare împotriva tătarilor și a turcilor, care amenințau și frînau dezvoltarea popoarelor din acea parte a Europei. Așa s-a format statul centralizat al Moscovei și tot din acest considerent a avut loc încercarea lui Mihai Viteazul de a constitui un stat centralizat în Țările Române.

În Sfântul Imperiu Romano-German, deși existau unele elemente avansate ale economiei capitaliste, feudalismul a rămas încă foarte puternic. Înfrângerea războiului țărănesc german, Reforma și apoi războiul de 30 de ani, încheiat prin pacea westfalică, au consolidat poziția feudalilor germani și au mărit fărâmițarea politică a imperiului.

În monarhiile absolute, puterea politică era concentrată în mâna monarhului (rege sau împărat), ajutat de un număr restrâns de nobili feudali și reprezentanți ai înaltului cler. Adunările care luaseră naștere în diferite state în perioada de înflorire a feudalismului își pierd acum importanța: Stările generale în Franța și Cortesurile în Spania. În Anglia s-a întărit de asemenea puterea centrală, care se sprijinea pe participarea parlamentului. Când regii au încercat să înlătore parlamentul, au ajuns la conflict și la revoluție.

O altă formă de stat în Europa o constituie *republicile aristocratice* din Italia: Venetia, Florența, Genova, Milanul. După exemplul Florenței, în toate aceste republici s-au instaurat tiraniile, ca dominație a burgheziei bogate.

Cea mai înaintată formă de stat din acel timp a constituit-o *republica burgheză a Olandei*, care reprezenta interesele burgheziei și ale nobilimii liberale. Spre această formă tindea burghezia ce se forma în toate țările.

Cel mai înapoiat stat feudal din Europa era *Imperiul feudal militarist Otoman*. Sprijinit pe forța armată, el a cucerit multe popoare din Asia, Africa și Europa de sud-est și centrală, cunoscând în secolele al XVI-lea și al XVII-lea cea mai mare întindere a lui.

În Extremul Orient, în China și India s-a menținut *feudalismul și fărâmițarea feudală*, din care cauză aceste state au decăzut. De această situație au profitat europenii, care, începând încă de la sfârșitul secolului al XV-lea, au pătruns și s-au stabilit în acele țări.

Viața culturală
în perioada de descompunere
a feudalismului.

Încă din veacul al XIV-lea, atotputernicia spirituală și influența bisericii în viața culturală au început să slăbească. Învățăturile ei au început să fie discutate de unii oameni mai înaintați, care voiau să le înlocuiască cu adevăruri bazate pe cercetarea științifică. Așa a fost *Roger Bacon*.

Dezvoltarea economiei de schimb, perfecționările tehnice, invențiile și descoperirile geografice arătau toate că învățăturile bisericii nu corespund adevărului. Ocolul pământului a răsturnat teoria că pământul este de formă plană și fără sfârșit, dovedind sfericitatea lui. Cercetările astronomice au arătat că pământul face parte dintr-un sistem planetar al cărui centru este soarele. Felul de a gândi al oamenilor a început să se schimbe, fiind călăuzit mai mult de descoperirile științifice.

Burghezia îmbogățită avea o concepție nouă despre om și societate, care se deosebea de concepția feudalilor și a bisericii. Ea manifesta un spirit nou, iscoditor și încrezător în puterile omului. Burghezia a dat naștere unei noi culturi, *cultura burgheză*, care voia să descătușeze pe om de sub influența bisericii și să lupte pentru afirmarea liberă a individului. Așa a apărut *umanismul* ca formă a culturii burgheze și totodată ca instrument de luptă împotriva feudalismului și a învățăturii mistice a bisericii.

Înflorirea culturală din secolul al XVI-lea, cunoscută în istorie sub numele de *Renaștere*, și care are la bază umanismul, a asigurat victoria noii concepții despre om și societate a burgheziei. Umanismul și Renașterea au fost o revoluție în gândirea și cultura oamenilor de atunci.

Pe lângă umanism și Renaștere, și *Reforma* a exprimat o concepție diferită de cea a bisericii catolice, care a contribuit la slăbirea autorității bisericii. Luther și Calvin, au fost reprezentanți ai burgheziei. Propagând reformarea bisericii, ei exprimau o ideologie nouă, care urmărea crearea unei biserici adaptate intereselor burgheziei.

Umanismul, Renașterea și Reforma constituiau expresia ideologică a unei noi societăți care se năștea, societatea capitalistă.

Împotriva progreselor culturale din secolele al XVI-lea și al XVII-lea biserica a căutat să întrebuițeze diferite mijloace pentru a le frâna. Însă, inchiziția, tribunalele regale, școlile iezuite, superstițiile și chiar războaiele n-au putut împiedica dezvoltarea noii culturi. Aceasta deoarece societatea se dezvoltă în baza unor legi, sub acțiunea maselor populare, și nu după voința unui singur om. Orînduirea capitalistă, care s-a născut în acel timp în sînul și împotriva orînduirii feudale, va birui în virtutea acestor legi.

Întreaga dezvoltare economică a țărilor europene din veacurile al XVI-lea și al XVII-lea, ca și noile forme de organizare politică și de manifestare a culturii, arătau că societatea feudală era pe cale de dispariție și că în istoria omenirii începea istoria unei noi societăți și orînduirii, cea capitalistă.

Evul mediu se sfîrșea și începea epoca modernă.

TABEL CRONOLOGIC

Secolul	Denumirea evenimentului istoric	Anii
V	Căderea Romei și sfârșitul imperiului Roman de Apus	476
V-VI	Domnia lui Clovis și formarea statului franc	481—511
VI	Domnia lui Justinian	527—565
	Răscoala „Nica“	532
VII	Hegira	622
	Începutul statului arab	630
VIII	Cucerirea Spaniei de către arabi	711—713
	Bătălia de la Poitiers cu arabii	732
	Dezmembrarea Marelui Califat Arab	750
IX	Domnia lui Carol cel Mare	768—814
	Tratatul de la Verdun și dezmembrarea Imperiului Carolingian	843
	Creștinarea bulgarilor	864
X	Formarea Sf. Imperiu Romano-German	962
XI	Creștinarea ungarilor de Ștefan cel Sfânt și începutul cuceririi Transilvaniei	1001
	Dezbinarea bisericii în ortodoxă și catolică	1054
	Cucerirea Angliei de către Wilhelm Cuceritorul și bătălia de la Hastings	1066
	Henric al IV-lea la Canossa	1077
	Cruciada I	1096—1099
XII	Saladin reocupă Ierusalimul	1187
XIII	Alegerea lui Ghinghis-han conducător al triburilor mongole	1206
	Cruciada a IV-a și formarea „Imperiului Latin de Răsărit“	1204
	Marea chartă a libertăților	1215
	Bătălia de la Kalka cu tătarii	1223
	Batu-han invadează Europa	1237—1241
	Bătălia de la lacul Ciud	1242
	Începutul parlamentului în Anglia	1265

Secolul	Denumirea evenimentului istoric	Anii
XIV	Inceputul Stărilor Generale în Franța ..	1302
	Bătălia de la Posada	1330
	Jacqueria	1358
	Formarea statului feudal independent Moldova	1359
	Răscoala ciompilei	1378
	Bătălia de la Kulikovo	1380
	Răscoala lui Wat Tyler	1381
XIV	Bătălia din Cimpia Mărei	1389
	Bătălia de la Rovine	1394
	Bătălia de la Nicopole	1396
XIV-XV	Războiul de 100 de ani	1337—1453
	Domnia lui Mircea cel Bătrîn	1386—1418
XV	Arderea lui Ian Huss pe rug	1415
	Războaiele husite	1419—1434
	Răscoala de la Bobilna	1437
	Cucerirea Constantinopolului de turci	1453
XV-XVI	Domnia lui Ștefan cel Mare	1457—1504
	Bătălia de la Vaslui a lui Ștefan cel Mare	1475
	Descoperirea Americii de către Columb ..	1492
XVI	Descoperirea drumului maritim spre India ..	1498
	Răscoala lui Gheorghe Doja	1514
	Inceputul Reformei în Germania. Luther ..	1517
	Călătoria în jurul lumii a lui Magellan ..	1519—1522
	Războiul țărănesc german	1525
	Ivan al IV-lea cel Groaznic	1533—1584
	Pacea religioasă de la Augsburg	1555
	Inceputul revoluției burgheze din țările de Jos	1566
	Noaptea Sf. Bartolomeu	1572
	Ioan Vodă, zis cel cumplit	1572—1574
XVI XVII	Domnia lui Mihai Viteazul	1593—1601
	Războiul de 30 de ani	1618—1648
XVII	Pacea din Westfalia	1648
	Unirea Ucrainei cu Rusia	1654

GLOSAR

- Academie** — instituție superioară de cultură, al cărei scop este să ajute la progresul științei, artei și literaturii.
La noi, Academia R.P.R. este cea mai înaltă instituție de cultură.
- Afurisenie** — blestem sau anatemă, excomunicare; pedeapsă religioasă prin care cel afurisit sau excomunicat este îndepărtat din comunitatea credincioșilor.
- Alchimie, alchimiști** — pretinsă știință în evul mediu, care urmărea găsirea pietrei filozofale miraculoase pentru a prefăce metalele în aur și pentru a afla un leac (elixirul vieții) care să vindece toate bolile. Cei ce aveau asemenea preocupări se numeau alchimiști.
Unele încercări ale alchimiștilor au contribuit la începuturile chimiei moderne.
Asemenea preocupări au avut învățații arabi.
- Arabescuri** — desene sau sculpturi în faianță, de culori diferite, vii, cu linii împletite, care reprezintă frunze, flori sau animale. Asemenea ornamente, de o deosebită frumusețe, foloseau pentru împodobirea palatelor și moscheilor, arabii, de unde le vine și numele.
- Areadă** — partea de sus a unei construcții, în formă de arc, care se sprijină pe coloane.
- Arendă** — luarea în exploatare (folosință) pe un timp anumit, a unui lot de pământ.
- Astrologie** — pretinsă știință în antichitate și în evul mediu, care susținea că ar exista o legătură între viața omului, întâmplările de pe pământ și mișcarea stelelor. Observând această mișcare, astrologii pretindeau că pot cunoaște soarta și prezice viitorul cuiva.
- Autonomie** — dreptul unui oraș, ținut sau stat de a se administra singur, în cadrul unui stat cu o putere centrală.
De exemplu: un oraș autonom în cadrul unui stat: Țările Române erau autonome (din anul 1829) în cadrul statului otoman.

- Bancă, bancher** — o instituție care primește și face plăți, schimbă banii din diferite țări sau orașe în bani din țara unde se află banca; acordă împrumuturi și primește bani pentru a-i folosi.
Denumirea este de origine italiană. Cea mai veche bancă a luat ființă în 1171 la Veneția. Fiecare zarat care schimba bani avea în piață o bancă sau o masă, pe care primea banii și făcea plățile.
Cel care face asemenea operații se numește ban-cher.
- Beduin** — păstor nomad din Arabia.
- Bile sau farnarce** — târg mare, ținut în anumite zile ale anului, însoțit de spectacole (renumit la noi era: „Târgul moșilor“ în București).
- Breaslă** — Organizație de meșteșugari în evul mediu; exem- plu: breasla croitorilor etc.
- Burg** — castel feudal sau oraș medieval întărit; exemplu: Sibiul vechi este un burg.
- Bursă** — o instituție unde se adună negustorii, samsarii de mărfuri, căpitanii de corăbii, pentru încheierea de tranzacții. Bursa ușurează circulația mărfurilor. Cea mai veche bursă a fost la Amsterdam.
- Calif** — „locțiitor al profetului“, titlu purtat de conducă- torii (suveranii) statului arab și ai religiei mohame- dane, după Mohamed.
- Caravană** — convoi de oameni, de care sau de animale de po- vară, care transportă mărfuri, bagaje etc. (caravane de cămile străbat pustiul arab).
- Cardinal** — cel mai înalt demnitar al bisericii catolice, după papă. Cardinalii (70) aleg pe papă.
- Catedrală** — biserica principală din orașul în care își are reședin- ța un episcop și în care slujește de obicei epis- copul.
- Ciampi** — numele lucrătorilor care pieptăneau lină în manu- facturile din Florența medievală. Ei au avut un rol însemnat în răscoala din 1378.
- Clacă** — obligația țăranilor de a munci un număr de zile din săptămână pe moșia feudalului, de obicei 3 zile; se mai spune și „rentă în muncă“ și era carac- teristică perioadei de formare a feudalismului (se- colul al V-lea — al XI-lea). Ei lucrau cu uneltele de producție proprii: plug, vite etc.

Clase sociale

— grupuri mari de oameni care se deosebesc între ele prin:

a) locul pe care-l ocupă într-un sistem de producție (de ex. în sistemul de producție feudal: șerbii sînt producătorii de bunuri, iar feudații consumatori)

b) raportul față de mijloacele de producție (de ex. feudații sînt proprietarii pămînturilor, iar șerbii acei care le lucrează)

c) după rolul pe care îl au în organizarea muncii (de ex. feudații avînd pămîntul, ei dispun de felul de muncă pe feudă — clacă — și ce anume să se cultive, iar șerbul trebuie să execute fără drept de a se opune) și

d) felul în care își impart aceste grupuri bunurile societății (feudalul își însușește cea mai mare parte din bunurile produse de către șerb, deci este exploatator; șerbului nu-i rămîne nici strictul necesar pentru întreținerea familiei, deci el este exploatat).

„Cloșca cu pui“

— În anul 378 e. n., cînd hunii năvălitori au trecut peste teritoriul care aparține astăzi țării noastre, Athanaric, regele vizigot, s-a refugiat peste Carpați în Transilvania. El a ascuns mai multe obiecte lucrate din aur, la poalele muntelui Istrița din satul Pietroasa de jos, pe valea riului Buzău. Erau 26 obiecte frumos lucrate, care au stat îngropate acolo peste 1400 de ani. În 1837, doi țărani lucrînd sub coasta muntelui, într-o carieră de piatră, au găsit aceste vase și bijuterii, unele lucrate din aur masiv, iar altele din aur împodobite cu pietre prețioase.

Prin multe peripeții a trecut „Tezaurul de la Pietroasa“ ca pînă la urmă, din cele 26 obiecte să ne mai rămînă astăzi 12. Tezaurul mai este cunoscut sub numele de „Cloșca cu pui“, cu toate că obiectele n-au o strînsă legătură între ele și nu reprezintă o cloșcă cu puii ei. Dar între obiectele păstrate se găsește o agrafă mare de forma unui șoim și două perechi de agrafe mici de forma unor păsări cu gîtul lung. De aceea i-a și zis „Cloșca cu pui“.

Tezaurul se găsește păstrat în Muzeul de artă al R.P.R.

Cneaz și cnezat

— conducătorul unui mic stătuț feudal slav se numea cneaz, iar stătuțelul cnezat. Exemplu: Cnezatul Moscovei.

După felul de organizare al slavilor și la noi primele stătuțe s-au numit cnezate.

În Rusia, denumirea de cneaz s-a păstrat mai tîrziu numai pentru marii feudali (boieri).

- Comite, comitat** — titlu de noblete în evul mediu, pe care-l purta conducătorul unui ținut numit comitat (ca un raion) în apusul Europei și în Ungaria.
- Companie comercială** — societate pentru dezvoltarea comerțului unei țări cu ținuturi îndepărtate mai înapoiate. În statele coloniale, ele serveau pentru exploatarea și înrobirea populației. Exemplu: Compania engleză a Indiilor Orientale a asigurat Angliei stăpânirea și exploatarea nemiloasă a Indiei.
- Comună orășenească** — oraș medieval care a obținut dreptul de autonomie. Comune orășenești s-au format din secolul al XII-lea, în apusul Europei, prin lupta orășenilor împotriva feudalilor.
- Coran** — cartea sfântă a musulmanilor, în care sunt cuprinse învățăturile lui Mohamed.
- Cortes** — adunarea reprezentanților tuturor claselor sociale din Spania, formată în timpul lui Ferdinand Catolicul și Isabela.
- Cupolă** — bolta sferică a unei biserici sau a unei clădiri mari. Exemplu: cupola bisericii Sf. Sofia din Constantinopol.
- Democrație militară** — forma de organizare a triburilor în perioada de destrămare a comunei primitive, când începea formarea claselor sociale și puterea trecea de la comunitate la o singură persoană — conducătorul militar al tribului.
- Dijmă în natură** — obligația țăranului șerb de a da feudalului o anumită cantitate de cereale, vite, păsări și alte produse agricole. I se mai spune și „rentă în natură“.
- Dijmă în bani** — în perioada de descompunere a feudalismului, când bogăția se măsoară în bani, țărani sunt obligați să plătească și bani feudalului. Dijma în natură este înlocuită cu dijma în bani; tot în bani țărani pot să-și răscumpere obligația de clacă.
- Diviziunea naturală și diviziunea socială a muncii** — prima diviziune a muncii a fost cea naturală, adică o împărțire a muncii între oameni în raport cu sexul și vârsta, între bărbați și femei, bătrâni, adulți și copii. De exemplu: bărbatul mergea la vânătoare, femeia se ocupa cu agricultura. Diviziunea socială a muncii a apărut după perfecționarea uneltelor de piatră și apoi a celor de metal și înseamnă împărțirea muncii între oameni, pe ramuri sau forme de activitate de producție; de exemplu: despărțirea triburilor de păstori de cele de agricultori, a meseriilor de agricultură.

- Dogo** — conducătorul republicilor Veneția și Genova.
- Ducat, duc** — împărțire administrativă în apusul și centrul Europei. Conducătorul unui ducat era ducele, care era cel mai înalt titlu de noblețe după rege.
- Economia de schimb (marfă — bani)** — economia care se bazează pe producția de marfă și pe schimbul de produse cu ajutorul banilor. În economia de schimb un om nu produce tot ce are nevoie, celelalte lucruri cumpărându-le de la altul, adică face schimb de produse prin mijlocirea banului.
- Emirat, emir** — formă de stăruț feudal în istoria arabilor și turcilor. Căpetenia unui asemenea stăruț era emirul.
- Enciclopedie** — lucrare în care se tratează despre toate științele, despre literatură și artă. Ea cuprinde cunoștințele acumulate de întreaga civilizație pînă la publicarea lucrării.
- Feud** — moșia dată de rege sau de un senior unui vasal, cu anumite îndatoriri și, în primul rînd, aceea de a-l însoți în război.
- Feudal** — cel ce stăpînește o feudă. Feudalii erau mari proprietari de pămînturi, cei care au primit feude: ducii, conții, baronii, marchizii și episcopii — clasa stăpînitoare și exploatoare din evul mediu.
- Forța de muncă** — capacitatea de muncă a omului, adică toate aptitudinile lui fizice și intelectuale, datorită cărora el este în stare să producă bunuri materiale.
- Forțe de producție** — forța de muncă (oamenii) și uneltele de care omul se folosește în muncă, pentru a-și produce cele necesare vieții de toate zilele, alcătuiesc forțele de producție.
- Frescă** — pictură murală (pe zid), lucrată în culori pe zidul umed. Pictorii Renașterii italiene, bizantinii și pictorii ruși și romîni sînt renumiți în fresce.
- Furnal** — cuptor în care se topește metalul.
- Ghildă** — organizație (asociație) de negustori în evul mediu.
- Grof** — titlul purtat de marii feudali din Ungaria și Transilvania.
- Haiduc** — țaran iobag care, nemaiputînd suporta traiul greu, lua drumul codrului. Haiducii ațineau calea bogăților, îi jefuiau și împărțeau avutul acestora săracilor. Haiducii atacau conacele boierilor și pedepseau pe asupritorii poporului. Cîntecele și baladele populare cîntă haiduci ca Jianu, Corbea etc.

- Han — hanat** — titlul purtat de conducătorul unui stat mongol, stat care se numea hanat. De exemplu: hanatul tătarilor din Crimeea.
- Hegira** — fuga lui Mohamed de la Mecca la Medina în anul 622.
- Hermanđad** — asociație de orașe în Spania.
- Hidalgo** — titlu purtat de cavalerii spanioli.
- Hoardă** — ceată de nomazi mongoli; apoi numele se păstrează în titlul unor state mongole, de exemplu: Hanatul Hoardei de Aur.
- Husiți** — adepții lui Jan Huss din Cehia, care s-au răscolat împotriva cötropitorilor germani în anul 1419.
- Inchiziția** — tribunal bisericesc înființat cu scopul de a apăra interesele bisericii catolice, de a urmări și pedepsi pe eretici, evrei, mauri etc.
Inchiziția a constituit o stavilă în fața progresului culturii și științei.
- Iobag** — denumire folosită mai ales în centrul și răsăritul Europei pentru țaranul neliber, șerb.
- Incrustat** — gravat în lemn sau în metal. Figurile se lucrau cu o dalță fină, de meșteri pricepuți. Uneori materialul incrustat se împodobește cu pietre scumpe.
- Kaaba** — templul arab din Mecca, în formă cubică. În perețele ei dinspre răsărit este zidită o piatră neagră (meteorit) considerată sfântă. Mohamedanii sînt obligați prin Coran să meargă măcar odată în viață la Mecca, să se închine în templul Kaaba.
- Laic** — mirean, adică cel care nu face parte din tagma preoților; nu e nici preot, nici călugăr.
- Legat de glie** — țaran șerb, lipsit de dreptul de a se muta de pe moșie; legat de pămînt.
- Magnat** — titlul marilor feudali din Ungaria și Polonia.
- Manuscris** — carte scrisă cu mina.
- Marfă** — un produs destinat vânzării.
- Marochin** — piele de capră argăsită și tăbăcită în mod special; erau vestite pieile prelucrate de arabii din Maroc, de unde le vine și numele.
- Mijloace de producție** — sînt: pămîntul, pădurile, apele, subsolul, materiile

prime (fier, cărbune etc.); de asemenea uneltele de muncă (ciocanul, fierăstrăul, strungul etc.). Ca mijloace de producție mai sînt drumurile și șoselele, deci mijloacele de comunicație; în mai puține cuvinte, tot ceea ce folosește omul pentru a produce bunuri.

- Mirodenii** — plante cu miros și gust plăcut (aromate), ca: piperul, scorțișoara, tămia etc., care cresc în ținuturile tropicale.
- Mod de producție** — felul în care omul își procură hrana, îmbrăcămintea, uneltele și alte bunuri materiale de care are nevoie pentru a trăi. Pentru a și le procura, omul muncește; pentru aceasta are nevoie de unelte de producție și de materii prime din natură (lină, lemn, fier etc.), pe care le transformă pentru a-i fi folositoare.
- Omul singur nu poate să-și procure de toate. El este nevoit să facă legături cu alți oameni. Aceste legături se mai numesc și *relații de producție*.
- În manual, modului de producție îi spunem mod de viață.
- Mohamedanism** — religia întemeiată de Mohamed, ale cărei învățături sînt cuprinse în Coran. I se mai spune *islamism* sau *musulmanism* și înseamnă „lăsarea în voia domnului“, adică a lui Allah.
- Monarhie absolută** — stat în care toată puterea este concentrată în mina suveranului (rege sau împărat), ajutat de cîțiva reprezentanți ai nobilimii și ai înaltului cler.
- Moscheie** — templu mohamedan; casă de rugăciune a mohamedanilor.
- Mozaic** — ornament compus din bucățele mici de piatră, smalt, sticlă, lemn, colorate diferit, care formează o figură (geometrică sau de ființă).
- Pagodă** — templu brahman (casă de rugăciune a brahmanilor), în India, China și alte țări ale Asiei de sud-est.
- Palisadă** — întăritură din lemn și pămînt a unei cetăți.
- Pașalie** — țară sau provincie supusă Turciei, guvernată de un pașă, după legile și obiceiurile turcești. Exemplu: pașalieu de Buda.
- Patriarh** — șeful bisericii ortodoxe. La început a fost unul singur, la Constantinopol. Mai tîrziu s-au înființat patriarhii în fiecare stat în care religia dominantă era cea ortodoxă.

Patriciatul orășenesc	— orășenii bogați din evul mediu (aristocrația orășenească); negustorii bogați, bancherii și proprietarii de manufacturi alcătuiau <i>patriciatul</i> .
Piață de desfacere	— regiunea sau țara unde se vinde o marfă.
Promontoriu	— capătul unui intrind îngust de uscat în mare (Cornul de Aur de la Constantinopol). Adesea acest loc era întărit cu cetăți și ziduri.
Proletar	— muncitor salariat; om liber și stăpîn pe brațele sale, dar lipsit de mijloace de producție. De aceea el își vinde forța de muncă unui capitalist pe un salariu.
Rajah	— prinț feudal indian, conducător al unui ținut.
Raia	— ținut sau oraș ocupat de turci, condus de funcționari turci și de un pașă. Exemplu: raiaua Giurguiului.
Renaștere	— înflorirea culturală din secolul al XVI-lea, care are la bază umanismul și literatura și arta veche greco-romană.
Senior	— mare feudal; ducii, conții, baronii și marchizii erau seniori, fiindcă făceau donații — ca și regii — vasalilor lor.
Smerzi	— denumirea țăranilor liberi la slavi.
Staroste	— conducătorul unei bresle sau ghilde.
Stathouder	— titlul conducătorului republicii burgheze aristocratice Olanda.
Stil	— un anumit fel de a construi (stilul gotic), de a picta (stilul Renașterii), de a scrie etc.
Șablon	— model, tipar. Literă tăiată într-o placă de metal sau lemn subțire, care se poate reproduce trăgînd cu o pensulă cu vopsea peste ea.
Șeic	— titlul căpeteniilor de trib arab.
Șerb (iobag)	— țăran neliber, care lucrează pe moșia unui feudal, fiind dependent de feudal.
Șleahitic. Șleahita	— mic nobil polonez; mica nobilime se numea șleahită.
Taboriți	— partea revoluționară a răsculaților husiți, care cereau desființarea iobăgiei (în Cehia).
Tiran	— conducătorul republicilor aristocratice din Italia, care reprezenta interesele orășenilor bogați și conducea după bunul lui plac.

- Vatican** — reședința papilor la Roma; are multe clădiri, 20 de curți interioare și 11 000 de camere. Are un muzeu și o bibliotecă renumite.
- Vecea** — adunarea populară la vechii slavi.
- Viticultură** — cultura viței de vie.
- Vitraliu** — fereastră mare cu geamuri formate din bucățele colorate, care alcătuiesc mai ales o figură, o scenă sau un peisaj.
- Zaraf** — cel ce schimbă banii în piață; cămătar și bancher.
- Zeciuală** — obligația țăranilor de a da bisericii catolice a zecea parte din produse.

CUPRINSUL

Partea întâi

FORMAREA ORINDUIRII FEUDALE. SECOLELE AL V-lea — AL XI-lea

	Pag.
<i>Cap. I.</i> Apariția feudalismului în Europa apuseană. Secolele al V-lea — al XI-lea	5
A. Trecerea de la orînduirea sclavagistă la orînduirea feudală în Europa apuseană	5
1. Imperiul Roman de Apus și „barbarii“	5
2. Urmările cuceririi Imperiului Roman de Apus de către barbari	12
B. Formarea societății feudale în Europa apuseană	15
3. Francii. Statul franc sub Merovingieni	15
4. Formarea imperiului franc. Carol cel Mare (768—814).	17
C. Întărirea societății feudale în Europa apuseană. Secolele al IX-lea — al XI-lea	24
5—6. Structura societății feudale	24
7. Luptele dintre imperiu și papalitate.	31
<i>Cap. II.</i> Apariția feudalismului în Europa răsăriteană. Secolele al V-lea — al XI-lea	35
8. Imperiul Roman de Răsărit în secolele al V-lea — al VII-lea. Justinian.	35
9. Slavii	40
10. Imperiul Bizantin în secolele al VIII-lea — al XI-lea	45
11. Rusia kievcană	48
12. Apariția feudalismului pe pămîntul patriei noastre	52
<i>Cap. III.</i> Statul feudal arab	58
13. Arabii	58
14. Marele Califat Arab	61
<i>Cap. IV.</i> Apariția feudalismului în India și China.	66
15. Trecerea spre feudalism în India. Secolele al IV-lea — al XI-lea	66
16. China în secolele al III-lea — al XII-lea	70
<i>Cap. V.</i> Trăsăturile economice, sociale și politice ale societății feudale la începutul evului mediu. Secolele al V-lea — al XI-lea	74
17. Trăsăturile economice, sociale și politice ale societății feudale la începutul evului mediu. Secolele al V-lea — al XI-lea	74

	<u>Pag.</u>
<i>Cap. VI.</i> Cultura la începutul evului mediu. Secolele al V-lea — al XI-lea	79
18. Cultura țărilor din Europa apuseană	79
19. Cultura țărilor răsăritene. Cultura Bizanțului și a țărilor arabe.	82

Partea a doua

DEZVOLTAREA FEUDALISMULUI. SECOLELE AL XII-lea — AL XV-lea

<i>Cap. I.</i> Progresele economice și sociale. Dezvoltarea orașelor și comerțului	91
20. Formarea și dezvoltarea orașelor medievate	91
21. Viața și organizarea orașelor	95
22. Dezvoltarea comerțului în evul mediu	99
<i>Cap. II.</i> Cruciadele	105
23—24. Cruciadele	105
<i>Cap. III.</i> Statul feudal al mongolilor	111
25. Statul feudal al mongolilor	111
<i>Cap. IV.</i> Statele feudale în secolele al XII-lea — al XV-lea. Statele feudale din Europa apuseană	115
26. Dezvoltarea Angliei până în secolul al XIII-lea	115
27. Dezvoltarea Franței până în secolul al XIII-lea.	119
28—29. Războiul de o sută de ani și răscoalele populare în Franța și Anglia	123
30. Franța și Anglia după războiul de o sută de ani.	134
31. Spania până în secolul al XV-lea	137
<i>Cap. V.</i> Statele feudale din centrul Europei	141
32. Italia în secolele al XII-lea — al XV-lea	141
33. Germania în secolele al XII-lea — al XV-lea	148
34. Cehia în secolele al XII-lea — al XV-lea	152
<i>Cap. VI.</i> Statele feudale din răsăritul Europei. Secolele al XII-lea — al XV-lea	156
35. Formarea Marelui Cnezat al Moscovei	156
36. Formarea Imperiului feudal Otoman	162
37. Formarea statelor feudale românești	167
<i>Cap. VII.</i> Trăsăturile economice, sociale, politice și culturale ale orânduirii feudale în secolele al XII-lea — al XV-lea.	173
38—39. Trăsăturile economice, sociale și politice	173
40. Cultura în secolele al XII-lea — al XV-lea	185

Partea a treia

LESTRAMAREA FEUDALISMULUI. SECOLELE AL XVI-lea — AL XVII-lea

<i>Cap. I.</i> Marile descoperiri geografice	197
41. Călătoriile și descoperirile geografice din secolele al XV-lea și al XVI-lea	197
42. Urmările marilor descoperiri geografice	201

	<u>Pag.</u>
<i>Cap. II.</i> Renașterea	206
43. Renașterea din Italia și răspindirea ei	206
<i>Cap. III.</i> Reforma și războiul țărănesc german	211
44. Reforma în Germania	211
45. Războiul țărănesc german	216
46. Răspindirea Reformei și reacțiunea catolică	221
<i>Cap. IV.</i> Statele din Europa apuseană în secolul al XVI-lea și în prima jumătate a secolului al XVII-lea	224
47. Monarhia absolută în Franța	224
48—49. Anglia în secolul al XVI-lea și prima jumătate a secolului al XVII-lea	228
50. Țările de Jos în secolul al XVI-lea și prima jumătate a secolului al XVII-lea. Revoluția burgheză din Țările de Jos.	234
51. Dezvoltarea Olandei în prima jumătate a secolului al XVII-lea	238
<i>Cap. V.</i> Formarea statelor feudale centralizate în Europa răsări- teană. Secolele al XVI-lea și al XVII-lea	241
52. Dezvoltarea Rusiei feudale în secolul al XVI-lea. For- marea statului centralizat rus.	241
53. Rusia în prima jumătate a secolului al XVII-lea	246
54—55. Țările Române în secolele al XV-lea — al XVII-lea — Răscoalele țărănești din Transilvania	249
— Lupta Țărilor Române împotriva jugului turcesc în seco- lele al XV-lea — al XVII-lea	252
<i>Cap. VI.</i> Statele feudale din Asia în secolele al XIII-lea — al XVII-lea 56. India și China în secolele al XIII-lea — al XVII-lea	259
<i>Cap. VII.</i> Războiul de treizeci de ani	263
57. Războiul de treizeci de ani	263
<i>Cap. VIII.</i> Dezvoltarea tehnicii și culturii în secolul al XVI-lea și prima jumătate a secolului al XVII-lea	268
58. Tehnica și știința	268
59. Literatura și arta în secolul al XVI-lea și în prima ju- mătate a secolului al XVII-lea.	272
<i>Cap. IX.</i> Trăsăturile caracteristice ale societății medievale în seco- lul al XVI-lea și prima jumătate a secolului al XVII-lea	278
60. Viața economică	278
61. Viața socială, politică și culturală.	282

BIBL. FAC. FILOL. - Sibiu
INV. Nr. 8808 35 75

Responsabil de carte : Stănculescu Florea
Teimpredactor : Costea Dumitru
Corector : Boștină Sofia

*Dat la cules 25.V.957. Bun de tipar 5.VII.957. Tiraaj
130.000. Hirtie semiceluloza 65 gr. m.p. Ft. 16/70 x 100.
Coll editură 21.274. Coll de tipar 19. Planșe 7. Nr.
de plan editură 5 100. A 02313*

Tiparul executat sub comanda nr. 335 la Combinatul
Poligrafic Casa Scintei „I. V. STALIN”,
Bucuresti — R.P.R.
E. 12.807

Rubliov

Troița

Murillo

Copilul cerșetor

Una dintre cele mai mărețe picturi ale lui Murillo. Micul cerșetor, îmbrăcat în zdrențe, găsește o clipă de răgaz ca să se curețe de insecte; alături de el, un coș cu câteva fructe și un ulcior pentru apă, în față câteva resturi de mâncare.

Rafael

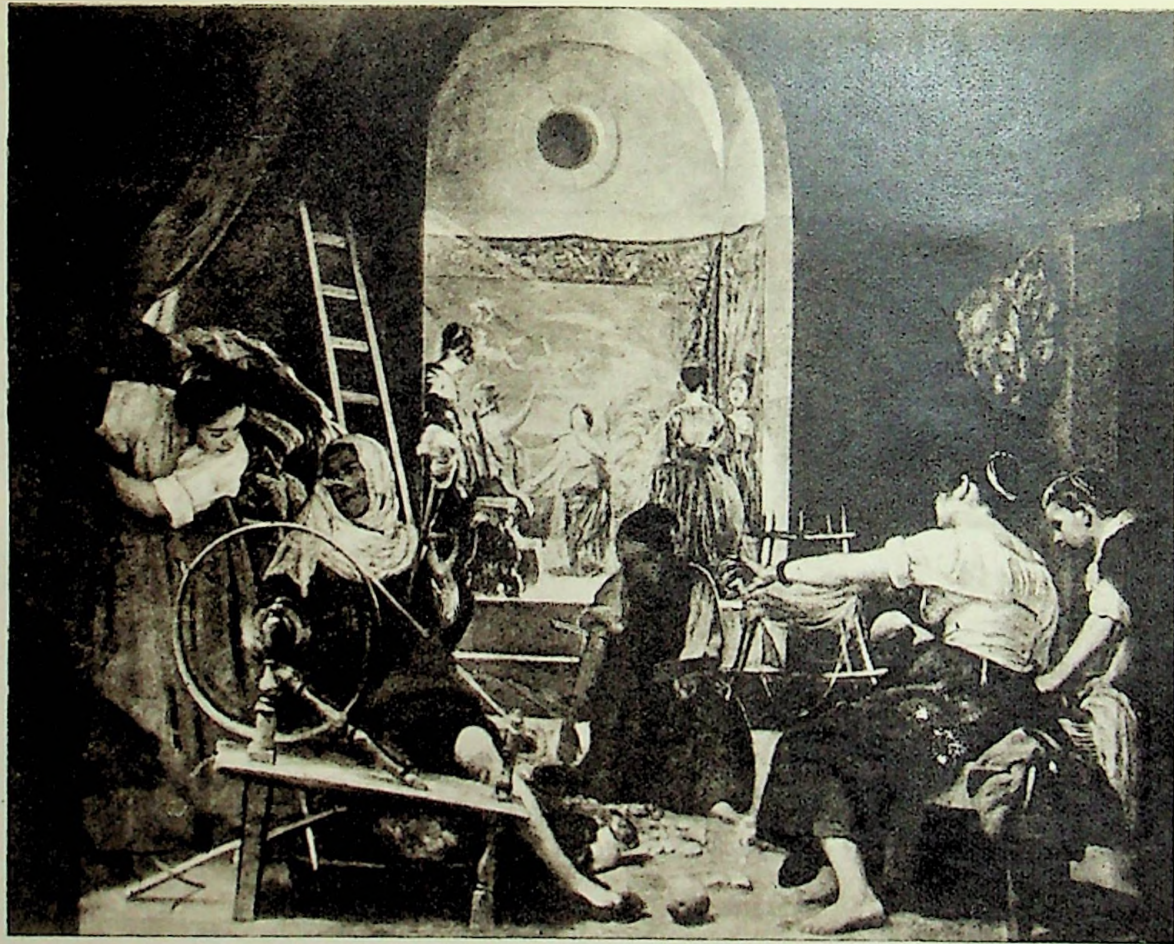
Autoportret

Leonardo da Vinci

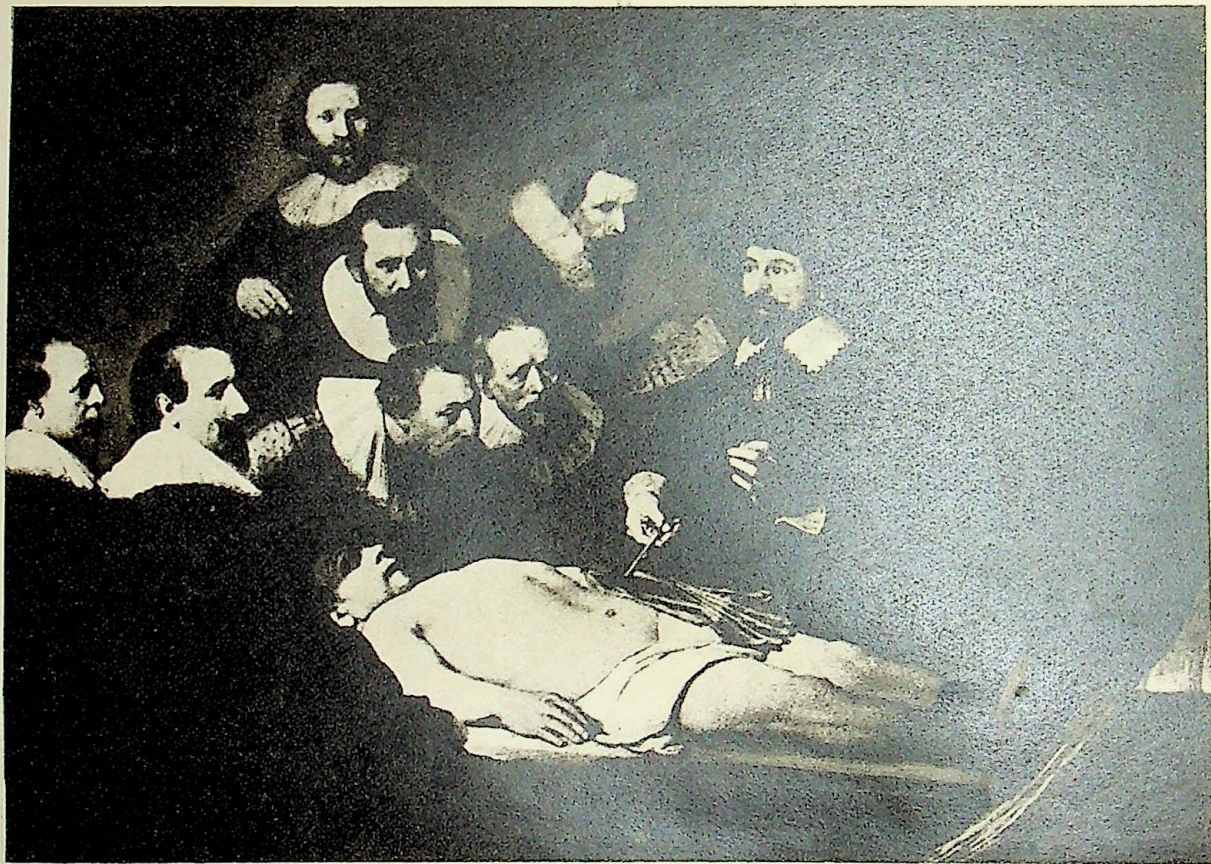
Gioconda

Este portretul frumoasei florentine Monna Lisa, la care pictorul a lucrat patru ani, realizând una dintre cele mai deosebite opere ale sale.

Velasquez

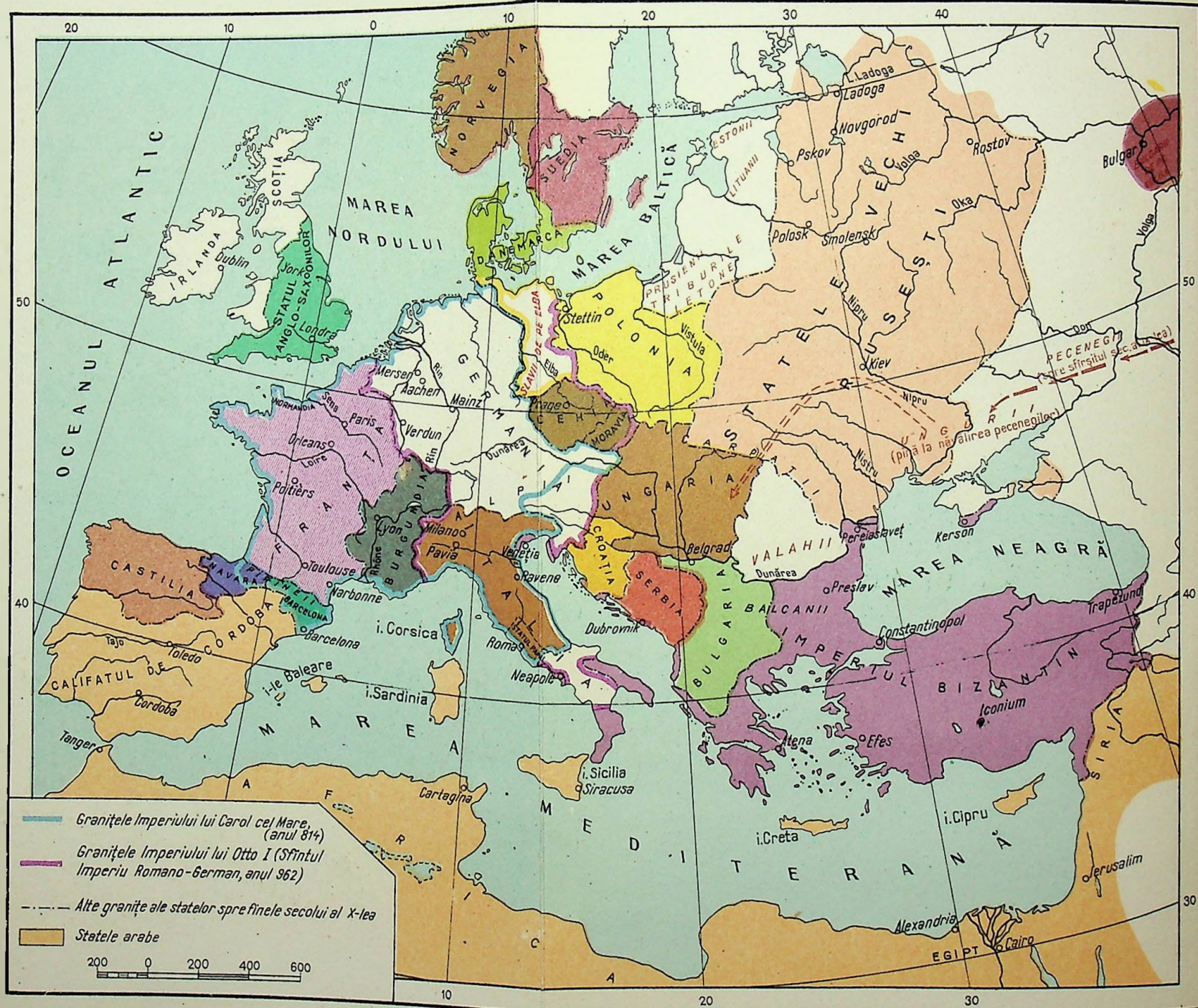
Torcătoarele

Rembrandt

Lección de anatomie

EUROPA ÎN SECOLELE AL IX^{lea} - X^{lea}

MARILE DESCOPERIRI GEOGRAFICE DE LA SFÎRȘITUL SECOLULUI AL XV^{lea} ȘI ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XVI^{lea}

istoria evului mediu cl.V-VI